

Voedselverspilling in huishoudens

determinantenonderzoek

Drs. Elles Janssen
Maria van der Sluis, MSc
Dr. Ruud Jonkers
Drs. Cor de Haan

Voedselverspilling in huishoudens

determinantenonderzoek

ResCon, research & consultancy
Amsterdam, september 2010
Projectnummer: 09/26

Inhoudsopgave

Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

1	Samenvatting	1
2	Conclusies en aanbevelingen	2

Bijlage 1

Gedetailleerde beschrijving van de opzet en de uitvoering van het onderzoek	9
--	----------

Hoofdstuk 1

Inleiding	11	
1.1	Aanleiding en doel onderzoek	11
1.2	Indeling rapportage	12

Hoofdstuk 2

Theoretische uitgangspunten en vraagstellingen	13	
2.1	Theoretische uitgangspunten	13
	2.1.1 Planning, implementatie en evaluatie model	13
	2.1.2 Stages of change	15
	2.1.3 Gewoontegedrag	16
2.2	Vraagstellingen	17

Hoofdstuk 3

Opzet en uitvoering van het onderzoek	18	
3.1	Kwalitatieve dataverzameling	18
	3.1.1 Literatuurverkenning	18
	3.1.2 Focusgroepgesprekken	18
3.2	Kwantitatieve dataverzameling	19
3.2	Wijze van verwerking gegevens	23

Hoofdstuk 4

Resultaten kwalitatieve dataverzameling	24	
4.1	Literatuurverkenning	24
	4.1.1 Factoren die van invloed zijn op verspillend (gewoonte)gedrag	24
	4.1.2 Het relatieve gewicht van de factoren die van invloed zijn op (de preventie van) verspillend gedrag	25
	4.1.3 Mate waarin de factoren die van invloed zijn op verspillend gedrag te beïnvloeden zijn	25
	4.1.4 Actoren die van invloed zijn op verspillend gedrag	26
	4.1.5 Vormen van voedselverspilling en verschillende typen voedingsproducten	26
	4.1.6 Verschil in type consumenten	27
	4.1.7 Betrokkenheid bij problematiek	28
	4.1.8 Instrumenten / interventies om verspillend gedrag te beïnvloeden	28

4.2	Focusgroepgesprekken	29
4.2.1	Wat wordt er verstaan onder voedselverspilling	29
4.2.2	Wat vindt men van voedselverspilling	29
4.2.3	Voedselproducten	29
4.2.4	Determinanten	30
4.2.5	Inkoopgedrag	30
4.2.6	Oplossingen	31
4.2.7	Verschil tussen de groepen	32

Hoofdstuk 5

	Resultaten kwantitatieve dataverzameling	33
5.1	Motiverende factoren	33
5.1.1	Belangstelling voor onderwerp	33
5.1.2	Gepercipieerde kennis	33
5.1.3	Attitude	35
5.1.4	Invloed van anderen	37
5.1.5	Verantwoordelijkheid	38
5.1.6	Inschatting van gedrag van anderen	38
5.1.7	Eigen effectiviteit	39
5.2	In staat stellende factoren	41
5.2.1	Informatiebronnen en kanalen	42
5.3	Versterkende factoren	43
5.4	Voedselverspillend gedrag	45
5.4.1	Inschatting van het eigen weggooggedrag	46
5.4.2	Eerdere ervaringen met het voorkómen van voedselverspillend gedrag	46
5.4.3	Redenen weggooiën voedsel	48
5.4.4	Redenen van overmatig inkopen voedsel	49
5.4.5	Voorkómen van voedselverspilling	49
5.5	Determinanten van het voorkómen van voedselverspillend gedrag	50
5.5.1	Jongere consumenten	51
5.5.2	Oudere consumenten	54

Hoofdstuk 6

	Inzet van instrumenten gericht op gedragsverandering	56
6.1	Belangrijkste determinanten van (het voorkómen van) voedselverspillend gedrag voor personen van 20 - 60 jaar en 61 jaar en ouder	56
6.2	Inzet van instrumenten: de instrumententabel	58

	Literatuurlijst	63
--	------------------------	----

Bijlage 2	
Checklist focusgroepgesprekken	65
Bijlage 3	
Respondentenoverzicht focusgroepgesprekken	71
Bijlage 4	
Uitwerking focusgroepgesprekken	75
Bijlage 5	
Vragenlijst en frequenties	101

Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

1 Samenvatting

In dit rapport wordt verslag gedaan van de bevindingen uit een determinantenonderzoek naar voedselverspilling onder consumenten. Een uitvoerige beschrijving van de aanleiding tot het onderzoek, de theoretische uitgangspunten die bij de uitvoering van het onderzoek zijn gehanteerd en een beschrijving van de resultaten uit het (kwalitatieve) vooronderzoek en het (kwantitatieve) hoofdonderzoek is weergegeven in bijlage 1 van dit rapport.

Het doel van het uitgevoerde onderzoek is het in kaart brengen van de factoren en actoren met betrekking tot voedselverspilling in huishoudens op basis waarvan nagegaan kan worden hoe consumenten het beste aangezet kunnen worden tot minder verspillen van voedsel.

De vragen die in het onderzoek aan de orde zijn gekomen, betreffen:

- 1 Welke factoren zijn van invloed op het voorkómen van verspillend (gewoonte)gedrag?
- 2 Wat is het relatieve gewicht van de gevonden factoren?
- 3 Welke van deze factoren zijn te beïnvloeden?
- 4 Welke actoren hebben invloed op het voorkómen van verspilling van voeding en / of kunnen ingezet worden bij de beïnvloeding van de factoren?
- 5 Is er een differentiatie te maken tussen de momenten waarop de verspilling plaatsvindt en / of tussen verschillende typen voedingsproducten?
- 6 Is er een differentiatie te maken tussen verschillende groepen consumenten op basis van sociaal economische status, leeftijd en stedelijkheid van de gemeente ten aanzien van opvattingen en gedragingen met betrekking tot het voorkómen van voedselverspilling?
- 7 Is er een indeling te maken in verschillende groepen consumenten op basis van hun bereidheid (stage of change) om tot actie over te gaan?
- 8 Wat is de betekenis van de antwoorden op de eerste vijf vragen voor de keuze van in te zetten instrumenten om verspillend gedrag te beïnvloeden?
- 9 Welke aanbevelingen kunnen op grond van de resultaten worden gedaan om de verspilling van voedsel in huishoudens te reduceren?

In eerste instantie heeft (een beperkte) voorverkenning van de literatuur over voedselverspilling in met name Nederlandse huishoudens plaatsgevonden. De verkregen informatie is gebruikt voor daarop volgend gehouden focusgroepgesprekken met consumenten. Op basis van de resultaten uit de literatuurverkenning en focusgroepgesprekken is een vragenlijst opgesteld voor een determinantenonderzoek.

Om er voor te zorgen dat de onderzoeksresultaten een zo betrouwbaar mogelijk beeld geven van de onderzoekspopulatie als geheel is gebruik gemaakt van schriftelijke en online dataverzameling.

Voor zowel de schriftelijke als online dataverzameling zijn uitnodigingen verstuurd aan een representatieve steekproef van de bevolking in Nederland op de kenmerken leeftijd, opleidingsniveau en regionale spreiding. In de steekproef is gekozen (gestratificeerd) voor een oververtegenwoordiging van vrouwen (65% in plaats van 50%), omdat zij vaker degenen zijn die voedsel inkopen en bereiden. In de periode van 16 april t/m 2 mei 2010 hebben 408 respondenten, na een verzoek hiertoe per mail, de online vragenlijst ingevuld. Voor de schriftelijke dataverzameling zijn 1600 consumenten per post benaderd met het verzoek om deel te nemen aan het onderzoek. Uiteindelijk hebben 495 respondenten de schriftelijke vragenlijst ingevuld en geretourneerd. Na opschoning van het databestand zijn de gegevens van 874 respondenten in de analyses betrokken. In de volgende paragraaf wordt aan de hand van de geformuleerde vraagstellingen conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan.

2 Conclusies en aanbevelingen

Beïnvloedbare factoren die van invloed zijn op het gedrag en het relatieve gewicht van deze factoren

Uit het onderzoek blijkt dat respondenten zeer geïnteresseerd zijn in de (preventie van) voedselverspilling. Tegelijkertijd kan men zich echter afvragen of men zich wel voldoende bewust is van de omvang van de problematiek. Deze twijfel komt voort uit het feit dat men aangeeft redelijk veel van het onderwerp te weten, maar tegelijkertijd ook de 'eigen' activiteiten gericht op het voorkómen van voedselverspilling (flink) overschat.

Hoewel men zich kan afvragen in hoeverre respondenten in staat zijn om een (nauwkeurige) inschatting te maken van de hoeveelheid voedsel (in kilogrammen per jaar of grammen per week) die zij verspillen, blijft de constatering dat de inschatting (een stuk) lager is dan er op grond van literatuurgegevens gemiddeld wordt gerapporteerd.

Kennis over de mogelijkheden om voedselverspilling in het huishouden te voorkómen lijkt aanwezig en is een belangrijke voorspeller van het gedrag. Oudere respondenten geven vaker aan voldoende te weten over de mogelijkheden om voedselverspilling te voorkómen dan jongere respondenten. Uit de analyses blijkt dat hoe meer men weet over de mogelijkheden om voedselverspilling in het huishouden te voorkómen des te meer men ook aangeeft aan het voorkómen van voedselverspilling te doen.

Op basis van deze bevindingen kan geconcludeerd worden dat het in elk geval zin heeft ruime aandacht te besteden aan het vermeerderen van feitelijke kennis over voedselverspilling. Zoals gezegd: de betrokkenheid bij de problematiek lijkt wel hoog, maar de betrokkenheid is (nog) gestoeld op onvoldoende feitelijke juiste kennis over de werkelijke omvang van de problematiek.

Op basis van al dan niet geslaagde eerdere pogingen tot voorkómen van voedselverspillend gedrag en daaruit voortgevloeide gewoonten komen uit het onderzoek naar voren als belangrijke voorspeller van het huidige gedrag. Dat geldt

voor de 'jongere' groep (20 – 60 jaar), alsook voor de groep respondenten van 61 jaar en ouder.

De mate waarin men zich wat aantrekt van mensen in zijn / haar directe omgeving speelt voor de oudere groep respondenten een grotere rol dan voor de jongere groep respondenten. Dat geldt ook voor de mate waarin men 'eigen vaardigheden' én 'eigen verantwoordelijkheid' om voedselverspillend gedrag te voorkómen inschat. Voor beide groepen geldt in gelijke mate dat een positieve attitude ten aanzien van preventie van voedselverspilling in redelijk belangrijke mate bijdraagt aan het ook daadwerkelijk vertonen van het gewenste gedrag.

Geldbesparing blijkt een niet onbelangrijke trigger tot het treffen van maatregelen te zijn. Op persoonlijk niveau kan feedback worden gegeven door- en voor te rekenen wat bijvoorbeeld de financiële consequenties zijn voor een huishouden van voedselverspilling.

Feedback over maatschappelijke consequenties lijkt, op basis van de uitkomsten van het onderzoek op belangstelling te mogen rekenen en bij te dragen aan (de intentie tot) gedragsverandering. Uit het onderzoek komt naar voren dat men zich niet zeer bewust is van de milieuschade die voedselverspilling met zich meebrengt. Ruim 40% van de ondervraagden in het onderzoek is er niet van overtuigd of doordrongen dat preventie van voedselverspilling bijdraagt aan een beter milieu, terwijl bijna driekwart van de ondervraagden wel aangeeft zelf belang te hechten aan een positieve bijdrage om het milieu te beschermen. Bijna 90% van de ondervraagden denkt dat betere informatie over de gevolgen van voedselverspilling voor het milieu bij kunnen dragen aan het voorkómen van voedselverspilling.

Meer en betere informatie over de werkelijke problematiek en de consequenties van voedselverspilling kan de betrokkenheid alleen maar doen toenemen. Een hoge betrokkenheid is een belangrijke voorwaarde voor het ontwikkelen van de motivatie om informatie over hoe voedselverspilling te voorkómen op de juiste manier te verwerken en geeft daarmee impulsen voor daadwerkelijke verandering.

Aanbevolen wordt om naast het bevorderen van feitelijke kennis over de omvang van de problematiek zo specifiek en persoonsgericht mogelijk aan te geven hoe voedselverspilling kan worden tegengegaan. Dat kan door advies op maat, door het geven van tips op verpakkingen van voedingsmiddelen, maar ook door het geven van feedback. Feedback over de consequenties van (preventie van) voedselverspilling op persoonlijk niveau, maar ook op maatschappelijk niveau.

Hoewel niet uitvoerig gemeten in het kwantitatieve onderzoek (en ook in ander empirisch onderzoek niet goed onderbouwd), komt uit de focusgroepgesprekken naar voren dat in het algemeen het weggooiën van voedsel als 'not done' wordt beschouwd. Dat komt deels voort uit de eigen opvoeding (betrokkenen of ouders van betrokkenen die de oorlog hebben meegemaakt), maar ook uit het besef dat er nog veel landen in de wereld zijn waar hongersnood heerst. Ook de negatieve bijdrage die voedselverspilling levert aan het milieu draagt bij aan de 'verwerpelijkheid' van verspilling. Het eigen verantwoordelijkheidsgevoel is groot, hoewel

men tegelijkertijd ook andere partijen een belangrijke verantwoordelijkheid in het voorkómen van verspilling toeschrijft.

Toch lijken er voldoende voorwaarden aanwezig om meer en in sterkere mate te appelleren aan de morele norm om geen voedsel te verspillen. 'Het hoort eigenlijk niet', 'het roept een ongemakkelijk gevoel op of zelfs een zeker schaamtegevoel' zijn emoties die versterkt kunnen worden in pogingen om voedselverspillend gedrag tegen te gaan. Parallellen kunnen getrokken worden met het (niet) 'roken in het bijzijn van anderen' of het met 'een slok op achter het stuur gaan zitten'. Een algemeen gevoel van afkeuring en verwerpelijkheid is nu ook maatschappelijk gemeengoed of 'morele norm'.

Het verdient dan ook aanbeveling om te trachten in voorlichtingsinterventies en andere te treffen maatregelen aan dit gevoel te appelleren en het te versterken.

Actoren die invloed hebben op verspilling van voedsel of ingezet kunnen worden bij de beïnvloeding van de factoren

De meeste ondervraagden zijn de mening toegedaan dat zij zelf verantwoordelijk zijn voor het tegengaan van voedselverspilling. Maar naast zichzelf stellen zij ook anderen verantwoordelijk en dan met name producenten en winkeliers (en in wat mindere mate de overheid en de gemeente).

De jongere groep respondenten schrijft andere partijen (zoals winkeliers, supermarkten, overheid, gemeente) een grotere verantwoordelijkheid toe als het gaat om het realiseren van hun eigen gedrag dan de oudere groep respondenten.

Dat betekent dat maatregelen om voedselverspilling te voorkómen vooral dan effect zullen hebben als deze op verschillende fronten genomen worden. Niet alleen dienen bijdragen te worden gevraagd aan consumenten als het gaat om hun inkoop-, bewaar- en consumptiegedrag, maar ook aan andere partijen in de keten die kunnen bijdragen aan het voorkómen van voedselverspilling. Voor zover men zich zelf verantwoordelijk acht, ziet ongeveer een kwart van de respondenten mogelijkheden om nog meer te doen dan men nu doet om voedselverspilling tegen te gaan. Een vergelijkbaar percentage ziet niet meer mogelijkheden, de overigen in beperkte mate. Het niet veel meer mogelijkheden zien om extra bij te dragen aan het voorkómen van voedselverspilling kan mede ingegeven zijn door de overschatting van wat men nu feitelijk doet. Men denkt al weinig weg te gooien, dus mogelijkheden om verspillend gedrag tegen te gaan worden dan mogelijk (te) laag ingeschat.

Het verdient dan ook aanbeveling om bewustmaking over wat men werkelijk weggooit te koppelen aan concrete tips om verspilling tegen te gaan. Bemoedigend daarbij is dat de handelingen die daartoe aan respondenten zijn voorgelegd (m.b.t. tot onder meer invriezen, gekoeld bewaren van producten, maaltijden aanpassen aan wat nog in huis is, beter nadenken over wat echt nodig is, beter letten op THT datum etc.) doorgaans hoog wordt ingeschat.

Tegelijkertijd is het van belang om in de interventieontwikkeling, deels via deze kanalen, ook de nodige aandacht te besteden aan instaat stellende en versterkende factoren zoals:

- *kleinere verpakkingseenheden aanbieden in supermarkten,*
- *aandacht aan het voorkómen van voedselverspilling besteden op scholen,*
- *via kookprogramma's op tv aandacht besteden aan het voorkómen van voedselverspilling,*
- *informatie verstrekken over hoe door het beperken van voedselverspilling geld bespaard zou kunnen worden,*
- *informatie verstrekken over wat de gevolgen zijn van voedselverspilling voor het milieu.*

Differentiatie op basis van momenten waarop verspilling plaatsvindt

De belangrijkste redenen voor het weggooien van voedsel hebben te maken met het teveel inkopen en bewaren van voedsel. Zo geeft ruim 55% van de ondervraagden als reden van weggooien aan soms of vaak te veel voedsel ingekocht te hebben. Daarnaast geeft meer dan 70% van de ondervraagden als reden aan niet goed te letten op de THT en TGT datum.

Het verdient daarom aanbeveling als het gaat om toename van kennis specifieke aandacht te besteden aan duidelijke informatie op verpakkingen over hoeveel men nodig heeft per persoon, eventueel voorgedrukte boodschappenlijstjes aan te bieden die aangeven hoeveel men van een product per gerecht per persoon nodig heeft, tips te geven over wat men met voedselresten kan doen en meer duidelijke informatie te geven over hoe om te gaan met de THT (Tenminste Houdbaar Tot) datum en de TGT (Te Gebruiken Tot) datum op de verpakkingen van producten.

Differentiatie tussen verschillende groepen consumenten op basis van stages of change

In het 'Stages of Change Model' wordt ervan uitgegaan, dat alvorens men tot structurele gedragsverandering in de gewenste richting overgaat, men:

- zich eerst bewust moet zijn van de problematiek (precontemplatie),
- alvorens men afwegingen maakt van voor- en nadelen van het gewenste gedrag (contemplatie),
- van de eigen mogelijkheden om het gedrag ten uitvoer te brengen (voorbereiding),
- en ervaringen opdoet met het gedrag (actie).

Wanneer ervaringen in deze 'stages of change' in positieve zin uitpakken neemt de kans op gedragsbehoud of blijvende gedragsverandering toe.

Uit de resultaten in dit onderzoek is gebleken dat een dergelijke indeling niet echt zinvol is voor het onderwerp 'voorkómen van voedselverspillend gedrag'. De actiebereidheid (voorkómen van voedselverspilling) lijkt in dit onderzoek vrij hoog. Tegelijkertijd rijst op grond van de verzamelde gegevens de vraag of deze actiebereidheid ook daadwerkelijk gestoeld is op een juiste inschatting van de pro-

blematiek en een realistische afweging van voor- en nadelen om het gewenste gedrag te vertonen en vol te houden. Uit het onderzoek komt naar voren dat het eigen gedrag te optimistisch wordt ingeschat:

- men denkt al veel aan het voorkómen van voedselverspilling te doen,
- men onderschat de eigen voedselverspilling en
- men denkt dat het probleem vooral bij anderen ligt.

De feitelijke kennis over wat er in Nederland aan voedselverspilling omgaat ontbreekt en dus kan men zich afvragen of men zich ook feitelijk wel voldoende bewust is van de problematiek. Anders gezegd: de vraag dient zich aan of een groot deel van de Nederlandse consumenten zich nog feitelijk in de precontemplatie fase bevindt, omdat de eventuele afweging om bij te dragen aan het terugdringen van de voedselverspilling problematiek gemaakt is op onjuiste of onvolledige afwegingen.

Vanuit de indeling in 'stages of change' kunnen afwegingen worden gemaakt over de noodzaak tot het inzetten van instrumenten om mensen in een volgend stadium van het (gedrag)veranderingsproces te laten belanden. Zo heeft het niet veel zin om veel te investeren in massamediale campagnes, die gericht zijn op bewustmaking, als mensen zich al in sterke mate bewust zijn van een bestaande problematiek.

Op basis van de bevindingen uit dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat het wel zin heeft te investeren in dit type campagnes (in combinatie met andere maatregelen), omdat de feitelijke kennis over de voedselproblematiek onvoldoende is en de afweging om een bijdrage te leveren aan de oplossing van de problematiek (door verandering van eigen gedrag) op onjuiste gronden is gedaan.

Het verdient daarom aanbeveling om aandacht voor het onderwerp 'breed' uit te zetten door massamediale inspanningen. Deze dragen bij aan een juiste beeldvorming van de omvang van de problematiek en daarmee aan een meer 'realistische basis' voor gedragsverandering.

Omdat de attitude ten aanzien van het voorkómen van voedselverspillend gedrag positief is, men mogelijkheden ziet om het eigen gedrag te verbeteren, men de verantwoordelijkheid voor voedselverspilling vooral bij zich zelf legt, maar ook andere partijen in de keten daarin een verantwoordelijkheid toeschrijft, verdient het aanbeveling zich niet te beperken tot massamediale voorlichtingsinspanningen maar om een mix van communicatieve, in staat stellende en versterkende maatregelen tegelijkertijd in te zetten.

Differentiatie op basis van groepen consumenten

Hoewel er op achtergrondkenmerken van de ondervraagden wel enige verschillen zijn gevonden op sociaal demografische kenmerken, blijken deze in vervolganalyses niet van groot belang te zijn bij het verklaren van de bereidheid om voedselverspillend gedrag tegen te gaan. Ouderen (61 jaar en ouder) zeggen wel meer te weten over mogelijkheden tot het voorkómen van voedselverspilling en geven ook in mindere mate aan zelf voedsel weg te gooien; voor zowel oudere

als jongere consumenten geldt een onderschatting van wat er werkelijk in Nederland wordt verspild en wat hun eigen aandeel daarin is.

Dat betekent dat bij het inzetten van instrumenten gericht op veranderen van determinanten van het voorkómen van voedselverspillend gedrag en op verandering van het gedrag zelf geen speciale differentiatie van in te zetten instrumentarium voor specifieke doelgroepen hoeft plaats te vinden.

Inzet van instrumenten

Op basis van de gevonden determinanten is een inschatting gemaakt van de impact die de verschillende motiverende, in staat stellende en versterkende factoren hebben op het tot stand komen van (de preventie van) voedselverspillend gedrag. Deze impactscores zijn onder andere gebaseerd op de gevonden regressiecoëfficiënten en de (bijbehorende) β – gewichten (zie hoofdstuk 6, bijlage 1).

Door het invoeren van de impactscore in de instrumententabel, ontwikkeld door Egmond [9], wordt een indicatie verkregen van de mix aan instrumenten die kan worden ingezet om invloed uit te oefenen op de determinanten ('willen/ motiveren'; 'kunnen/ in staat stellen' en 'versterken'). De impactscores zijn echter uitsluitend bedoeld als ondersteuning bij het maken van meer gerichte keuzes van in te zetten instrumentarium.

Ruwweg zijn de volgende instrumenten te onderscheiden:

- communicatieve instrumenten
- juridische instrumenten
- economische instrumenten
- fysieke voorzieningen

Uit de instrumententabel voor zowel de jongere als oudere groep consumenten (zie hoofdstuk 6, bijlage 1) is af te leiden dat een mix van persoonsgerichte advisering en voorlichting in combinatie met inzet van andere communicatieve instrumenten, waaronder informatie over voedselverspilling, demonstraties en het treffen van infrastructurele en technische maatregelen tot de beste resultaten zouden leiden. Tenslotte lijken maatregelen op het gebied van wet- en regelgeving voor de oudere groep respondenten wat sterker bij te dragen aan (de intentie tot) gedragsverandering dan bij de jongere groep respondenten.

Bij coaching en persoonlijk advies kan gedacht worden aan duidelijk (persoonlijke) adviezen over hoe voedselverspilling te voorkómen, bijvoorbeeld door op de verpakking van voedingsmiddelen daarover informatie te geven. Ook kan gedacht worden aan het geven van adviezen op maat via internet. Ook andere communicatieve instrumenten gericht op kennisoverdracht, het aanleren van vaardigheden (bijvoorbeeld door demonstraties in supermarkten), het geven van feedback (over de consequenties van het voorkómen van voedselverspilling) en het verspreiden van prompts en reminders dragen bij aan gedragsverandering.

Bij infrastructurele maatregelen kan gedacht worden aan het laagdrempelig/ eenvoudig toegankelijk maken van maatregelen om voedselverspilling te voorkómen. Dat kan door op veel plaatsen, frequent aandacht te besteden aan het onderwerp

(bijvoorbeeld in winkels, op scholen, in kookprogramma's op tv), maar ook door het maken van afspraken tussen andere partijen in de keten (overheid, producenten en winkeliers) over te treffen maatregelen. Een voorbeeld van een technische maatregel is het aanbieden van kleinere verpakkingen of het wegen van weggegooid voedsel (gescheiden op halen) op wijk niveau gekoppeld aan het geven van een financiële prikkel zoals bijvoorbeeld lagere reinigingsbelasting.

Het verdient daarom aanbeveling deze brede mix van instrumenten en interventies in te zetten om consumenten aan te zetten tot het voorkómen van voedselverspillend gedrag.

Bijlage 1

Gedetailleerde beschrijving van de opzet en de uitvoering van het onderzoek

Hoofdstuk 1

Inleiding

1.1 Aanleiding en doel onderzoek

De laatste jaren is in verschillende studies en publicaties uitvoerig aandacht besteed aan het onderwerp voedselverspilling. Naar schatting wordt per jaar in de voedselketen, waartoe producenten, transporteurs, industrie, horeca, catering, retail en consumenten gerekend worden, voor ca. 4,4 miljard euro aan voedsel verspild. Nauwkeuriger geformuleerd: het economisch verlies vanwege het feit dat voedsel afvalstromen ingaat en daarmee waarde verliest voor de consument en de (andere) ketenpartijen bedraagt voor consumenten minimaal 2.4 miljard euro en voor andere ketenpartijen ca. 2 miljard euro per jaar.

Verschiedende studies zijn ingegaan op de waarde van voeding (in de keten) en opvattingen van stakeholders in de voedselketen. Ook is aandacht besteed aan de definitie en omvang van het 'verspilling' probleem en mogelijkheden om het probleem te beteugelen. Er is echter relatief weinig bekend over de mate waarin consumenten / huishoudens dit probleem percipiëren. Bijvoorbeeld over de aard van het weggegooid voedsel door consumenten, de (on)vermijdbaarheid van het weggegooid gedrag en over de mate waarin dit bereid of nog niet bereid voedsel betreft. Er is vooral weinig bekend over de netwerken waar huishoudens zich in bevinden en actoren binnen deze netwerken (bijvoorbeeld supermarkten, scholen en gemeenten) die in staat zijn om dit gedrag op positieve wijze te beïnvloeden. Uit onderzoek van Milieu Centraal komt naar voren dat consumenten denken dat zij zelf veel minder weggooiden dan de gemiddelde consument en dat zij hun eigen voedselverspilling onderschatten [15].

Het relatief schaarse onderzoek onder consumenten is meestal beschrijvend van aard. Het onderzoek gaat niet in op de relatieve impact die factoren hebben op persoonlijk niveau (factoren die betrekking hebben op de consument zelf / motiverende factoren) en de netwerken (omgeving) waarin consumenten zich bevinden (factoren die te maken hebben met de mate waarin zij in staat worden gesteld (kunnen) gedrag te veranderen en te laten beklijven (versterken)).

Het ministerie van VROM heeft daarom ResCon gevraagd om een determinantenonderzoek uit te voeren onder consumenten. Het doel van het in dit rapport beschreven onderzoek is het in kaart brengen van de factoren en actoren met betrekking tot voedselverspilling in huishoudens op basis waarvan nagegaan kan worden hoe consumenten het beste aangezet kunnen worden tot minder verspillen van voedsel.

1.2 Indeling rapportage

In deze rapportage worden de resultaten van het determinantenonderzoek beschreven. In hoofdstuk 2 wordt eerst een korte beschrijving gegeven van de theoretische uitgangspunten. Deze beschrijving wordt gevolgd door de vraagstellingen van het onderzoek. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 een beschrijving gegeven van de wijze waarop het onderzoek is opgezet en uitgewerkt. In hoofdstuk 4 worden de belangrijkste resultaten van de kwalitatieve dataverzameling besproken. Daarna wordt in hoofdstuk 5 de kwantitatieve dataverzameling beschreven. In hoofdstuk 6 volgt een beschrijving van de instrumenten(mix) die op basis van de determinanten van voedselverspillend gedrag kunnen worden ingezet om mensen aan te zetten tot het voorkómen van voedselverspilling.

Hoofdstuk 2

Theoretische uitgangspunten en vraagstellingen

2.1 Theoretische uitgangspunten

Het onderwerp van onderzoek, het voorkómen van voedselverspilling in huishoudens, kan vanuit verschillende theoretische invalshoeken worden belicht. Hieronder volgt een beknopte beschrijving van drie theoretische invalshoeken die zijn gebruikt bij het nader vorm en inhoud geven aan dit onderzoek.

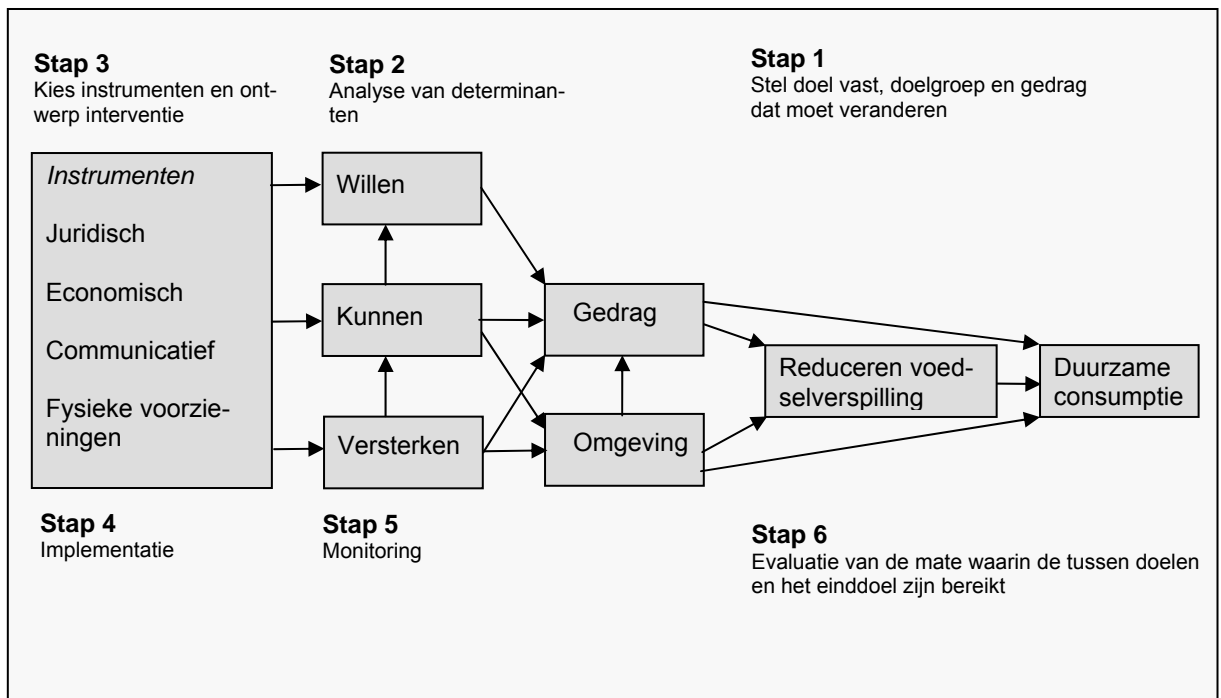
2.1.1 *Planning, implementatie en evaluatie model*

Teneinde de effectiviteit van inspanningen gericht op gedragsverandering, in dit geval het reduceren van voedselverspillend gedrag, zo hoog mogelijk te maken is het van belang een aantal stappen te nemen die te maken hebben met het systematisch plannen en evalueren van de beoogde verandering. Deze stappen zijn verwoord in een variant van het Precede / Proceed model van Green & Kreuter: het planning, implementatie en evaluatie model [1]. Afbeelding 1 geeft een schematisch overzicht van dit model.

Het model probeert duidelijk te maken dat alvorens men instrumenten inzet die gericht zijn op gedragsverandering het noodzakelijk is helder te formuleren welke specifieke veranderingen beoogd worden en in hoeverre deze veranderingen betrekking hebben op gedrag van individuen en / of veranderingen in de omgeving (stap 1) en welke factoren (determinanten) van invloed zijn op betreffende veranderingen (stap 2). Wanneer bekend is welke veranderbare determinanten ten grondslag liggen aan het terugdringen van voedselverspillend gedrag, is het mogelijk gerichte keuzes te maken voor de inzet van instrumenten die (via beïnvloeding van determinanten) tot gedrags- en omgevingverandering kunnen leiden (stap 3).

In het evaluatietraject wordt de 'omgekeerde' weg gevolgd. Dit wordt gedaan door in kaart te brengen of en hoe interventies geïmplementeerd worden zoals bedoeld (stap 4); deze interventies ook daadwerkelijk leiden tot verandering in determinanten (stap 5), gedrags- en omgevingsverandering en uiteindelijk reductie van voedselverspilling (stap 6). Het hier voorgestelde onderzoek richt zich met name op stap 2 en 3 van bovengenoemd model.

Afbeelding 1 Planning, implementatie en evaluatie model

In het model worden drie typen clusters determinanten onderscheiden die van invloed zijn op gedrag(s) en omgevingsverandering:

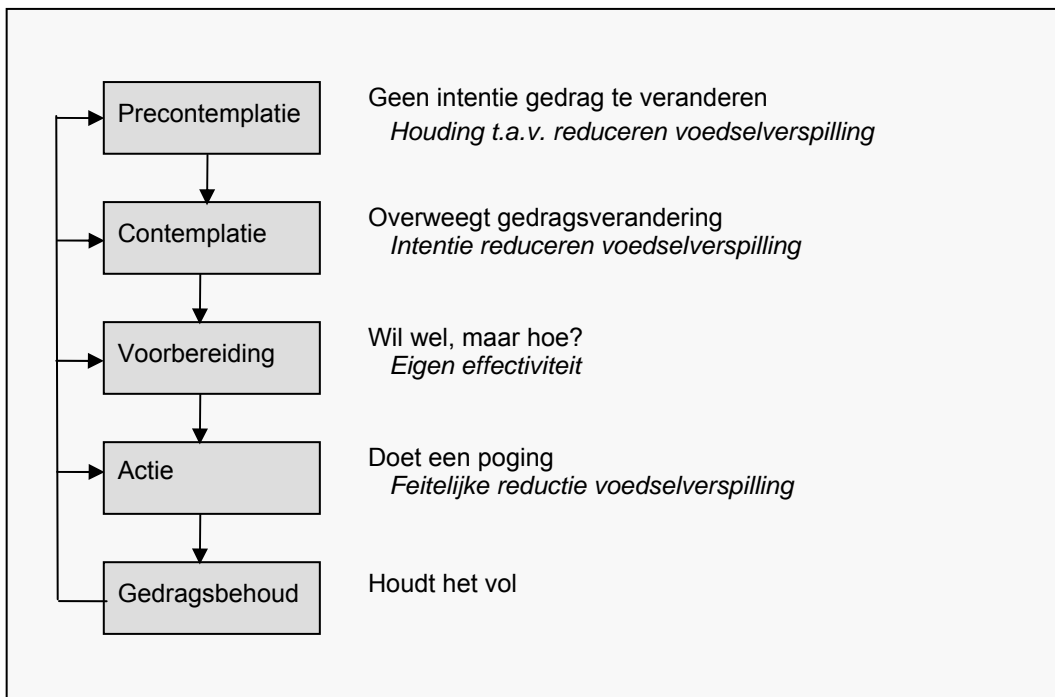
- **Willen** (*predisposing* of motiverende factoren): individuele kenmerken van mensen, zoals kennis, houding, eigen effectiviteit en sociale norm. Voorbeelden zijn de mate waarin men zich bewust is van (eigen) activiteiten m.b.t. het voorkómen van voedselverspillend gedrag, kennis van manieren waarop voedselverspilling tegengegaan kan worden en de eigen mogelijkheden daar wat aan te doen. 'In hoeverre is men zich bewust van verspilling, wat weet men van de gevolgen ervan, welke waarde hecht men daaraan, acht men zich in staat er zelf iets aan te doen?', zijn in dit verband voorbeelden van relevante vragen.
- **Kunnen** (*enabling* of in staat stellende factoren): factoren die betrekking hebben op kenmerken in de omgeving; het gaat hier om randvoorwaarden in de omgeving die het (on)mogelijk maken om het gewenste gedrag te vertonen. Voorbeelden zijn het voedselaanbod in supermarkten ('porties op maat'; betere / andere verpakkingen die bederf door beschadiging van de verpakking tegengaan) en de beschikbaarheid en toegankelijkheid van goede voorlichting over wijzen waarop voedselverspilling kan worden tegengegaan (bijvoorbeeld bewaaradviezen).
- **Versterken** (*reinforcing* of versterkende factoren): factoren die betrekking hebben op kenmerken van de omgeving; deze factoren bevorderen of bekrachtigen het gewenste gedrag, zoals positieve reacties uit de omgeving

van personen. Een voorbeeld is feedback over de effecten van inspanningen die aan consumenten gevraagd worden.

2.1.2 Stages of change

De mate waarin verschillende (clusters) determinanten een rol spelen is afhankelijk van de fase van verandering waarin individuen binnen de doelgroep zich bevinden. In dit opzicht is het 'stages of change' model relevant [2]. Dit model gaat ervan uit dat mensen bij gedragsverandering verschillende stadia doorlopen, zie afbeelding 2.

Afbeelding 2 Stages of change

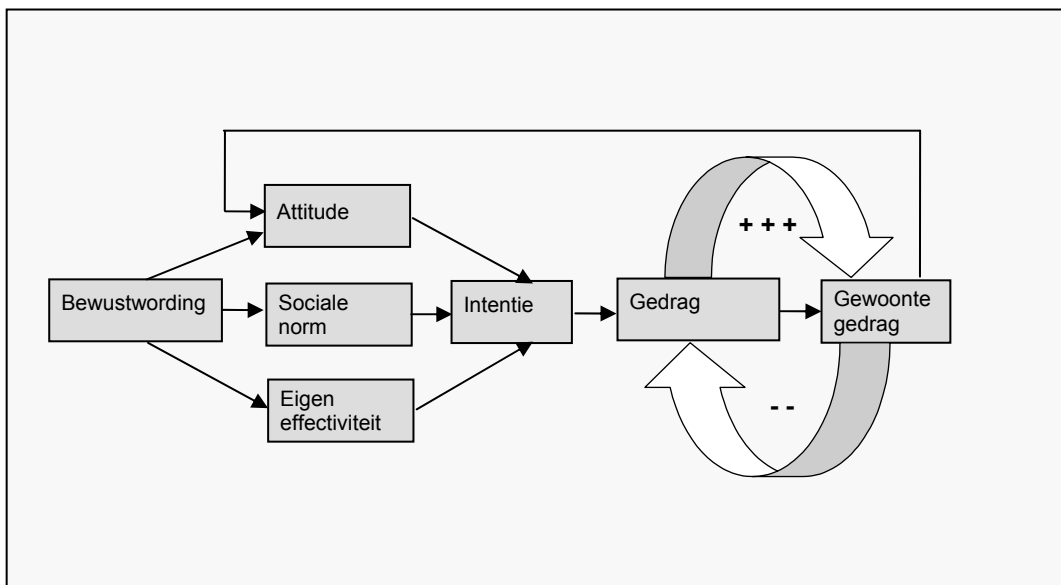
Bovenstaande indeling geeft inzicht in de bereidheid van personen om gedrag te veranderen, hetgeen relevant is voor de mate waarin verschillende effecten bereikt kunnen worden door voorlichtingsactiviteiten. In de precontemplatie fase gaat het om bewustmaking van het probleem. Wellicht is men zich (nog) niet helemaal bewust van de noodzaak van het tegengaan van voedselverspilling; denkt men er niet over na. In de contemplatiefase wordt de voorlichting gericht op informatie omtrent de voor- en nadelen van gedragsverandering hetgeen invloed kan hebben op de attitude ten aanzien van gedragsverandering. In deze fase is men zich wel bewust van het probleem, maar ziet men nog niet in wat de (eigen) voordelen zijn om gedrag te veranderen en / of denkt men dat de nadelen van gedragsverandering opwegen tegen de voordelen. In de actiefase gaat het om het creëren van mogelijkheden om het gedrag daadwerkelijk te kunnen vertonen. Hier speelt het aanleren van vaardigheden (eigen effectiviteit) een rol, alsmede

het creëren van voorwaarden in de omgeving die het gewenste gedrag mogelijk maken (de eerder genoemde enabling factoren). In deze fase dient vooral benadrukt te worden dat met relatief weinig inspanning het gewenste gedrag kan worden uitgevoerd. Personen die gedrag veranderd hebben, maar echter terugvallen in hun vroegere gedrag (in de terugvalfase), hebben onvoldoende bekrachtigende prikkels ontvangen om de gedragsverandering te behouden. Reinforcing factoren (feedback over effecten in algemene zin en voor zichzelf) spelen daarbij een belangrijke rol.

2.1.3 Gewoontegedrag

Gewoontegedrag is een vorm van automatisch gedrag. Het is een gedragsvorm die mensen (onder gelijke omstandigheden) blijven herhalen, omdat het gedrag dat ze vertonen als prettig, comfortabel of lonend wordt ervaren. De intrinsieke voordelen van gedrag wegen als het ware op tegen eventuele nadelen. 'Intrinsiek', omdat in gewoontegedrag niet voortdurend afwegingen gemaakt worden van voor- en nadelen. Verondersteld mag worden dat voedselverspilling een vorm van gewoontegedrag is. Afbeelding 3 toont het hierboven beschreven model van gewoontegedrag.

Afbeelding 3 Gewoontegedrag

De 'plussen' (rechts in het model), wegen op tegen de 'minnen' en maken dat gedrag tot gewoonte wordt. Er ontstaat een soort 'loop', een automatisme, waarin beredeneerde afwegingen niet voortdurend gemaakt worden. Dat gebeurt pas wanneer de 'loop' doorbroken wordt. Als men het voorkómen van voedselverspilling in huishoudens wil bevorderen, dan is het dus zaak om de gewoontegedrag-'loop' te doorbreken waardoor nieuwe gewoonten (in de gewenste richting) ontstaan.

2.2 Vraagstellingen

Zoals in de inleiding beschreven is het doel van het onderzoek het in kaart brengen van de factoren en actoren met betrekking tot het voorkómen van voedselverspilling in huishoudens op basis waarvan nagegaan kan worden hoe consumenten het beste aangezet kunnen worden tot het feitelijk minder verspillen van voedsel. Voor het determinantenonderzoek zijn de volgende vraagstellingen geformuleerd:

- 1 Welke factoren zijn van invloed op het voorkómen van verspillend (gewoonte)gedrag?
- 2 Wat is het relatieve gewicht van de gevonden factoren?
- 3 Welke van deze factoren zijn te beïnvloeden?
- 4 Welke actoren hebben invloed op het voorkómen van verspilling van voeding en / of kunnen ingezet worden bij de beïnvloeding van de factoren?
- 5 Is er een differentiatie te maken tussen de momenten waarop de verspilling plaatsvindt en / of tussen verschillende typen voedingsproducten?
- 6 Is er een differentiatie te maken tussen verschillende groepen consumenten op basis van sociaal economische status, leeftijd en stedelijkheid van de gemeente ten aanzien van opvattingen en gedragingen met betrekking tot het voorkómen van voedselverspilling?
- 7 Is er een indeling te maken in verschillende groepen consumenten op basis van hun bereidheid (stage of change) om tot actie over te gaan?
- 8 Wat is de betekenis van de antwoorden op de eerste vijf vragen voor de keuze van in te zetten instrumenten om verspillend gedrag te beïnvloeden?
- 9 Welke aanbevelingen kunnen op grond van de resultaten worden gedaan om de verspilling van voedsel in huishoudens te reduceren?

Hoofdstuk 3

Opzet en uitvoering van het onderzoek

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de wijze waarop het onderzoek is opgezet en uitgevoerd. Het determinantenonderzoek bestaat uit twee fasen, namelijk een kwalitatieve en kwantitatieve dataverzameling. In de volgende paragrafen worden deze onderdelen nader toegelicht. Paragraaf 3.1 beschrijft de kwalitatieve dataverzameling en paragraaf 3.2 de kwantitatieve dataverzameling. In paragraaf 3.3 wordt beschreven hoe de resultaten van het onderzoek in de rapportage zijn verwerkt.

3.1 Kwalitatieve dataverzameling

Het onderzoek is gestart met een kwalitatieve voorverkenning bestaande uit een literatuurverkenning en focusgroepgesprekken met consumenten.

3.1.1 Literatuurverkenning

In eerste instantie is een (beperkte) voorverkenning van de literatuur over (de preventie van) verspilling van voedsel in met name Nederlandse huishoudens uitgevoerd. De literatuur is onder andere beschikbaar gesteld door Agentschap NL, Milieu Centraal en het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). De verkregen informatie uit de literatuur is gebruikt voor de precieze invulling van de focusgroepgesprekken met consumenten.

3.1.2 Focusgroepgesprekken

Naast een literatuurverkenning zijn vier focusgroepgesprekken gehouden met consumenten. De focusgroepgesprekken geven inzicht in de kennis, opvattingen, mogelijkheden, wensen en het gedrag van consumenten ten aanzien van het voorkómen van voedselverspilling in huishoudens en externe factoren die hierop van invloed zijn. In de gesprekken is informatie verzameld over hoe mensen aankijken tegen verschillende interventies in termen van haalbaarheid en wenselijkheid. Verder is dieper ingegaan op het belang van actoren die direct of indirect van invloed kunnen zijn op het voorkómen van verspillinggedrag. Niet alleen de bereidheid en mogelijkheid tot verandering van 'eigen' gedrag, maar ook de voorwaarden die aan de 'omgeving' worden gesteld (in faciliterende en versterkende zin) en de actoren die daarbij een rol spelen, zijn in de gesprekken aan de orde gesteld.

De genoemde onderwerpen zijn in een open discussie aan de hand van een checklist besproken (zie bijlage 2). Werving van de deelnemers voor de focusgroepgesprekken is uitgevoerd door Huitema Marketing Services. Om een dynamische discussie op gang te brengen zijn er twee groepen met jongere consumenten en twee groepen met oudere consumenten samengesteld. Vervolgens is bij de samenstelling per leeftijdsgroep onderscheid gemaakt in één randstedelijke groep en één provinciaal stedelijke groep (zie tabel 3.1). Bij de selectie

van de deelnemers is door Huitema Marketing Services rekening gehouden met spreiding naar opleidingsniveau, leeftijd, geslacht, gezinssamenstelling en woon-omgeving. Voor iedere groep zijn acht mensen uitgenodigd. Eén persoon heeft zich afgemeld waardoor in totaal 31 mensen hebben deelgenomen aan de focusgroepgesprekken.

Tabel 3.1 Opzet focusgroepgesprekken

	Randstedelijk	N	Provinciaal stedelijk	N
Leeftijd 20-49	Focusgroep 1	8	Focusgroep 2	7
Leeftijd 50-75	Focusgroep 3	8	Focusgroep 4	8

3.2 Kwantitatieve dataverzameling

Op basis van de resultaten uit de (beperkte) literatuurverkenning, focusgroep-gesprekken en het theoretisch kader is een vragenlijst opgesteld voor het kwantitatieve onderzoek. Om er voor te zorgen dat de onderzoeksresultaten een zo betrouwbaar mogelijk beeld geven van de onderzoekspopulatie als geheel is zowel gebruik gemaakt van schriftelijke als van online dataverzameling. Zie tabel 3.2 voor een weergave van de verdeling.

Tabel 3.2 Opzet kwantitatieve dataverzameling

	20-49 jaar	50-75 jaar	Totaal
Schriftelijk	30%	70%	50%
Online	70%	30%	50%
	50%	50%	100%

Naarmate mensen ouder zijn is een schriftelijke benaderingsmethode effectiever in vergelijking met de online methode. Om deze reden is ervoor gekozen om 70% van de oudere consumenten via een schriftelijke vragenlijst te ondervragen en 30% via een online vragenlijst.

In de groep 'jongere' respondenten is deze verdeling juist omgekeerd.

Online dataverzameling

Voor de online dataverzameling zijn door veldwerkbureau NoTies per e-mail 870 uitnodigingen verstuurd aan een representatieve steekproef van de bevolking in Nederland op de kenmerken leeftijd, opleidingsniveau en regionale spreiding. Omdat te verwachten valt dat vrouwen vaker de verantwoordelijkheid dragen voor de boodschappen en de bereiding van voedsel is gekozen voor een oververtegenwoordiging van vrouwen in de steekproef (60% vrouw en 40% man).

De online dataverzameling heeft plaatsgevonden van 16 t/m 25 april 2010. In deze periode hebben 408 respondenten de vragenlijst volledig ingevuld. De exacte respons is niet te berekenen omdat de dataverzameling is gestopt nadat de netto N bereikt is.

Schriftelijke dataverzameling

Voor de schriftelijke dataverzameling is een adressenbestand aangekocht van eveneens een representatieve steekproef van de Nederlandse bevolking voor wat betreft leeftijd, opleidingsniveau en regionale spreiding. Ook bij deze steekproef is gekozen voor een oververtegenwoordiging van vrouwen (60% vrouw en 40% man).

De schriftelijke dataverzameling heeft plaatsgevonden van 16 april t/m 2 mei. In deze periode zijn 1600 consumenten per post benaderd met het verzoek om deel te nemen aan het onderzoek.

Uiteindelijk hebben 495 respondenten de vragenlijst ingevuld en geretourneerd. Hiervan zijn vijf vragenlijsten na sluiting van de dataverzameling ontvangen. Verder bleken dertig vragenlijsten fout geadresseerd (21x), of onbestelbaar (3x). Eén persoon heeft de vragenlijst blanco geretourneerd, omdat deze aangaf geen voedsel te verspillen en voor vijf van de 30 geretourneerde blanco vragenlijsten is geen reden bekend. Het responspercentage komt daarmee op 34% (495/1570).

In de vragenlijst zijn zoveel mogelijk relevante factoren, afgeleid van theorie (zie hoofdstuk 2, literatuur en focusgroepgesprekken (zie hoofdstuk 4) meegenomen.

De vragenlijst (zie bijlage 3) bestaat uit vragen over:

A. Motiverende factoren:

- Belangstelling voor het onderwerp (vraag 1)
- Kennis (feitelijk vraag 14 en 15 en gepercipieerd vraag 2)
- Attitude (vraag 3 en 5 minus item 5.9)
- Subjectieve norm (vraag 5, item 5.9)
- Eigen effectiviteit (vraag 19, 20 en 22)
- Intentie (vraag 21)

B. In staat stellende factoren (vraag 23.1, 23.3-5, 23.8-10, 23.13)

- Informatie bron (vraag 24 a),
- Informatie kanaal (vraag 24 b)

C. Versterkende factoren (vraag 23.2, 23.6-7, 23.11-12)

Aanvullende factoren

- Reden van voedselverspilling (vraag 16)
- Verantwoordelijkheid (eigen verantwoordelijkheid vraag 6.1, verantwoordelijkheid anderen vraag 6.2-6.5)
- Eerdere ervaringen met het voorkómen van voedselverspilling (vraag 11, vraag 12, verbijzondering: vraag 13)
- Inschatting van het gedrag van anderen (vraag 10 en 4)

E. Gedrag

- Voorkómen van voedselverspillend gedrag (vraag 9),
- Voedsel aankoopgedrag (vraag 17),
- Voedselverspillend gedrag (vraag 7 en 8),

- Verbijzondering van gedrag (vraag 18)
- F. Achtergrond kenmerken
 - Verantwoordelijk voor inkoop (vraag 25)
 - Verantwoordelijk voor bereiding (vraag 26)
 - Geslacht (vraag 27)
 - Leeftijd (vraag 28)
 - Opleidingsniveau (vraag 29)
 - Samenstelling huishouden (vraag 30)
 - Omvang huishouden (vraag 31)
 - Aantal werkdagen per week (vraag 32)
 - Aantal werkuren per week (vraag 33)

Achtergrondgegevens respondenten

Na opschoning van het databestand zijn uiteindelijk de gegevens van 874 respondenten in de analyses betrokken, 24 respondenten die hebben deelgenomen aan de schriftelijke dataverzameling zijn niet in de analyses meegenomen, omdat één of meerdere pagina's van de vragenlijst niet waren ingevuld.

In tabel 3.3 zijn respondenten uitgesplitst naar achtergrondkenmerken.

Tabel 3.3 Achtergrondgegevens respondenten (%)

	Steekproef %	Nederland* %
Geslacht		
Man	37.8	49.1
Vrouw	62.2	50.9
Leeftijd		
20-40	28.0	37.9
41-60	42.7	38.3
61 jaar en ouder	29.3	23.8
Opleidingsniveau		
Lager opgeleid (BO / LBO / VMBO)	32.3	39.3
Middelbaar opgeleid (MBO / HAVO / VWO)	38.0	39.0
Hoger opgeleid (HBO / WO)	29.7	21.7
Omvang huishouden		
1 persoon	27.9	19.2
2 persoon	38.3	36.0
3-4 personen	27.7	35.3
5 personen of meer	6.1	9.5
Samenstelling huishouden		
Alleenwonend	27.9	36.1
Alleenstaand met kinderen	6.4	6.7
Samenwonend met partner	32.2	29.5
Samenwonend met partner en kinderen	28.0	34.3
Samenwonend met huisgenoot	2.7	Nb**
Anders	2.7	
Aantal werkdagen per week		
0 dagen	24.7	Nb
1 of 2 dagen	12.7	Nb
3 of 4 dagen	23.4	Nb
Meer dan 4 dagen	39.2	
Aantal werkuren per week		
0 uren	26.1	Nb
1 t/m 16 uren	20.4	Nb
17 t/m 32 uren	22.8	Nb
Meer dan 32 uren	30.8	Nb
N = 871- 874		

*Bron: 'Gouden standaard', 1 januari 2005 en CBS Statline, 2010

De gegevens m.b.t. samenstellen huishouden zijn gebaseerd op de gehele Nederlandse Bevolking (alle huishoudens). Gegevens naar leeftijdscategorie zijn niet bekend.

** Nb= niet beschikbaar.

Uit tabel 3.3 valt op dat de meerderheid van de huishoudens bestaat uit één of twee personen, zo woont 27.9% alleen, 32.2% woont samen met zijn / haar partner en 2.7% woont samen met een huisgenoot. Ruim een derde van de huishoudens bestaan uit gezinnen met kinderen.

Verder valt op dat ongeveer een kwart van de respondenten geen (on)betaald werk verricht, 20.4% besteedt 1 t/m 16 uur aan (on)betaald werk. Meer dan de helft van de ondervraagden besteedt 17 uur of meer per week aan (on)betaald werk.

In de steekproef is een lichte ondervertegenwoordiging van personen tussen de 20 – 40 jaar en een lichte ondervertegenwoordiging van mensen die een lage opleiding hebben genoten. Verder zijn in de steekproef de eenpersoonshuishoudens enigszins oververtegenwoordigd.

3.3 Wijze van verwerking gegevens

De gegevens uit het determinantenonderzoek zijn verwerkt met behulp van het statistische programma SPSS (versie 17). Voor het beschrijven van de resultaten zijn antwoordfrequenties en –percentages berekend (rechte tellingen). Verder is met behulp van lineaire regressieanalyses getracht een beeld te genereren van de samenhang tussen determinanten en het gedrag (de mate waarin de determinanten het gedrag verklaren). Tevens bieden lineaire regressieanalyses de mogelijkheid om een rangorde in de belangrijkheid van determinanten aan te brengen.

Met behulp van t-toetsen, chi²-toetsen en variantie analyses is gekeken naar mogelijke relaties met een aantal achtergrondkenmerken, namelijk leeftijd, geslacht, opleiding, omvang huishouden, samenstelling huishouden en aantal werkdagen en werkuren per week. Daar waar relevante¹ significante verschillen gevonden zijn, zijn deze vermeld in de tekst. In dit rapport wordt gesproken van een statistisch significant resultaat, indien bij toetsing de p-waarde kleiner is dan .05.

¹ Een verschil tussen de gemiddelden van tenminste 10% wordt als relevant gezien in verband met de hoge N.

Hoofdstuk 4

Resultaten kwalitatieve dataverzameling

4.1 Literatuurverkenning

Om de inhoud van de focusgroepgesprekken te bepalen is een (beperkte) literatuurverkenning uitgevoerd. De vraagstellingen van het onderzoek dienen als leidraad bij het beschrijven van de gevonden informatie.

4.1.1 *Factoren die van invloed zijn op verspillend (gewoonte)gedrag*

In de literatuur wordt onderscheid gemaakt in factoren die te maken hebben met de consument zelf (bijvoorbeeld leefstijl of gezinssamenstelling) en oorzaken die gerelateerd zijn aan de karakteristieken van het product (bijvoorbeeld portiegrootte of houdbaarheid) [3].

Het Belgische Centre de Psychologie de L'Opinion (ULB) heeft in opdracht van het Brussels Instituut voor Milieubeheer onderzoek gedaan naar de perceptie en het gedrag van de (Brusselse) bevolking ten aanzien van voedselverliezen [12]. De belangrijkste factoren die voedselverliezen in de hand werken volgens dit kwalitatieve onderzoek, zijn:

- verwachting inzake hygiëne en versheid (vanwege bezorgdheid over de gezondheid),
- de aanwezigheid van kinderen in het gezin (vanwege variabele eetlust, verandering in voorkeuren, bepaalde producten die zij weigeren te eten, verleiders tussen de maaltijden),
- tijdgebrek,
- de evolutie van de leefstijl en co-beheer van het gezin,
- een slecht beheer van de koelkastinhoud,
- slechte inschatting van de dagelijkse consumptie van de gezinsleden,
- angst om te weinig te hebben,
- drang naar diversiteit in producten,
- geen boodschappenlijstje maken bij het winkelen en
- impact van promotieaanbiedingen (wat leidt tot aankoop van te grote hoeveelheden).

In aanvulling op het onderzoek van ULB identificeren Van den Broek et al. de volgende redenen voor consumenten om voedsel weg te gooien [13]:

- het voedsel is bedorven,
- men vertrouwt het niet meer,
- men heeft teveel voedsel ingekocht,
- er is teveel eten klaargemaakt en men wil het niet bewaren,
- het eten is niet lekker of
- een gedeelte van het voedsel is niet eetbaar of gaat verloren tijdens de bereiding.

Verder lijkt de trend naar gemak en (daarmee) snelheid (kant-en-klaar maaltijden, voorbereekte producten, minder tijd om te koken en boodschappen te doen) ertoe bij te dragen dat voedsel onnodig in de vuilnisbak verdwijnt. Het ULB merkt in haar onderzoek op dat, 'er gezinnen zijn waar ieder gezinslid een eigen menu kiest en dat afzonderlijk en op uiteenlopende tijdstippen opeet' [12]. Het ligt in de lijn der verwachtingen dat dergelijke eetpatronen mede bijdragen aan voedselverliezen.

Ook de houding ten aanzien van voedsel lijkt van invloed te zijn op verspillend gedrag. De generatie die 'de oorlog' meegemaakt heeft (waarin voedsel schaars was) maakt geleidelijk plaats voor generaties waarbij voedselvoorziening vanzelfsprekend is. Dit heeft tot gevolg dat attitudes en bewustzijn over tijd aan het veranderen zijn. Men is zich minder bewust van voedselverspilling en de houding ten opzichte van het onderwerp wordt 'onverschilliger' [4].

Tot slot lijkt ook de houding ten aanzien van voedselveiligheid van invloed te zijn op verspillend gedrag. In onderzoek van het WRAP (Waste & Resources Action Programme) wordt aangegeven dat mensen overgevoelig kunnen raken voor voedselveiligheid. Eén op de vijf mensen geeft aan dat ze geen risico nemen bij voedsel dat de houdbaarheidsdatum nadert. Ze nemen liever geen risico, ondanks dat het eten er nog prima uitziet / ruikt [4].

4.1.2 Het relatieve gewicht van de factoren die van invloed zijn op (de preventie van) verspillend gedrag

Er wordt in de literatuur geen gewicht toegekend aan de genoemde factoren die van invloed zijn op (de preventie van) verspillend gedrag. Wel wordt aangegeven dat de prijs van het voedsel niet in beschouwing wordt genomen wanneer een voedingsproduct wordt weggegooid. Andere zorgen, zoals hygiëne en (daarmee samenhangend) gezondheidsrisico's, hebben voorrang. Dit lijkt in lijn met aankoopmotieven, waarin gezondheidsaspecten een steeds grotere rol innemen. Men let steeds meer op voeding in relatie tot de eigen gezondheid en ook voedselveiligheid wordt steeds belangrijker. Voedsel voldoet al snel na aankoop niet meer aan de hoge eisen (kwaliteit) van de consument waarna het wordt weggegooid [3].

4.1.3 Mate waarin de factoren die van invloed zijn op verspillend gedrag te beïnvloeden zijn

Het plannen van de boodschappen is volgens onderzoek door WRAP een beïnvloedbare factor. Maar ondanks dat ongeveer twee derde van de ondervraagde consumenten een boodschappenlijstje maakt, bekennen bijna alle ondervraagden teveel boodschappen in te slaan. Uitzondering hierop zijn consumenten ouder dan 50 jaar [5].

Verder wordt kennis gezien als een beïnvloedbare factor. De kennis van bijvoorbeeld houdbaarheidslabels van producten zou onder consumenten verbeterd kunnen worden. De meeste consumenten beweren zich bewust te zijn van deze houdbaarheidslabels en de meerderheid van de ondervraagden in het WRAP

onderzoek geeft aan dat de labels gemakkelijk te begrijpen zijn. Het daadwerkelijk begrijpen van de verschillende labels en de informatie op verpakkingen blijkt uit onderzoek minder goed dan men zelf denkt [6].

Ook de kennis ten aanzien van specifieke bewaaradviezen per product zou verbeterd kunnen worden. Uit onderzoek van Vermeir & Verbeke blijkt dat mensen lang niet altijd op de hoogte zijn van deze tips [6].

Naast kennis over specifieke bewaaradviezen zorgt het geïnformeerd zijn over de voordelen van duurzame consumptie, zoals de voor de consument positieve financiële gevolgen, ervoor dat mensen hier een groter persoonlijk belang aan zullen hechten. Het levert een positievere houding op ten aanzien van het voorkomen van voedselverspilling. Dit blijkt uit een experiment waarbij consumenten geïnformeerd werden over de voordelen van duurzame consumptie aan de hand van een informatiefolder [6].

4.1.4 Actoren die van invloed zijn op verspillend gedrag

Supermarkten en overheden zijn in de literatuur vaak genoemde actoren die van invloed kunnen zijn op verspillend gedrag. Zo wordt in onderzoek uit Groot-Brittannië gesteld dat overheden een rol zullen moeten spelen in de informatievoorziening en de noodzaak en de omvang van het probleem duidelijk moeten maken aan de doelgroep. Groot-Brittannië is in dit proces gevorderd en probeert hierbij op zichtbare wijze vanuit de overheid een voorbeeldfunctie te demonstreren [7].

Supermarkten kunnen een rol vervullen bij het informeren van consumenten over een goede planning van boodschappen. Door verleidelijke aanbiedingen kopen consumenten veelal meer dan ze eigenlijk nodig hebben. De supermarkt zou kunnen zorgen voor betere informatievoorziening met betrekking tot de mogelijke nadelen van aanbiedingen in supermarkten. Dit kan leiden tot bewustwording bij de consument [4].

4.1.5 Vormen van voedselverspilling en verschillende typen voedingsproducten

Voedselverspilling kan op verschillende momenten veroorzaakt worden, namelijk verspilling bij *aankoop* (bijvoorbeeld teveel aangekocht), *bewaren* (bijvoorbeeld wanneer er niet wordt gelet op de houdbaarheidsdatum of het product niet op de juiste manier wordt bewaard), *bereiding* (te veel bereiden) en daadwerkelijke *consumptie* van voedsel (bereid voedsel weggoien in plaats van invriezen) [4].

Milieu Centraal heeft, op basis van cijfers van het Voedingscentrum, een schatting gemaakt van de verliezen van verschillende productcategorieën voedingsmiddelen per huishouden per jaar (zie tabel 4.1) [10]:

Tabel 4.1 Gemiddeld verlies in kg per persoon per jaar

Productgroep	Gem. jaarconsumptie per persoon (in kg)	Verlies in huishouden (schatting)	Gem. verlies per jaar per persoon (in kg)
Aardappelen	42	8%	3.3
Fruit	38	11%	4.2
Groente	45	11%	4.9
Gebak, koek	15	11%	1.6
Brood	49	20%	9.8
Zuivel (excl. Kaas)	140	11%	15.4
Kaas	10	8	0.8
Vis	4	8%	0.3
Vlees en vleeswaren	40	8%	3.2
Oliën en vetten	18	8%	1.4
Eieren	9 (182 stuks)	8%	0.7 (15 stuks)
Rijst	4 (schatting)	11%	0.5
Overig	78	11%	8.6
Totaal	492 kg		54.7 kg

Uit bovenstaande schattingen lijkt dat van zuivel de grootste hoeveelheid per jaar per huishouden wordt weggegooid gevolgd door brood, groente, fruit en aardappelen. Van kaas, vis en rijst wordt minder dan 1 kilo per huishouden per persoon per jaar weggegooid.

Niet alleen de kilogrammen in absolute zin zijn in dit verband van belang maar ook, en misschien wel meer, de milieu-impact die het weggooien van voedsel heeft. Zo heeft het weggooien van vlees (bij benadering) een 10x zo hoge (negatieve) impact op het milieu als het weggooien van vergelijkbare hoeveelheden groenten [11].

4.1.6 Verschil in type consumenten

Onderzoek van het NIBUD laat zien dat naarmate mensen ouder zijn, zij aangeven minder vaak voedsel weg te gooien. Zo gooien personen boven de 65 jaar ongeveer een vijfde weg van de hoeveelheid voedsel die personen tussen de 19 en 25 jaar weggooien [14].

Het onderzoek van WRAP ondersteunt deze resultaten. Naast leeftijd lijkt ook de samenstelling van het huishouden van belang te zijn. Zo blijken families met schoolgaande kinderen tot de grootste voedselverspillers te behoren. Hoewel ook geldt dat naarmate het gezin groter is de verspilling per persoon afneemt [4].

Verder komt uit onderzoek van Milieu Centraal naar voren dat vooral ouderen, maar ook mensen zonder kinderen en mensen die een relatief hoog inkomen hebben, het vaakst een 'slecht gevoel' gevoel krijgen van het onnodig weggooien van voedsel. De redenen hiervoor zijn niet bekend [15].

Naast leeftijd en de omvang van het gezin blijkt uit onderzoek van WRAP dat er ook onderscheid gemaakt kan worden tussen mensen uit een lagere en hogere sociaal economische klasse als het gaat om verspillend gedrag. Britse mensen

uit lagere sociale klassen gooien namelijk grotere hoeveelheid groenten weg dan mensen uit de midden- en hogere klassen [4].

4.1.7 *Betrokkenheid bij problematiek*

Het is van groot belang om betrokkenheid bij het voorkómen van voedselverspilling te optimaliseren. Uit onderzoek van Wrap (2007) blijkt dat respondenten die betrokken zijn bij het voorkómen van voedselverspilling (deze groep respondenten geeft aan voedselverspilling belangrijk te vinden en extra inspanning te doen om voedselverspilling te voorkómen) significant minder voedsel verspillen dan respondenten die aangeven niet betrokken te zijn bij het voorkómen van voedselverspilling. [5]

4.1.8 *Instrumenten / interventies om verspillend gedrag te beïnvloeden*

Er zijn meerdere onderzoeken uitgevoerd waarbij de consument gevraagd is mee te denken over wat anderen kunnen doen om voedselverspilling door de consument tegen te gaan. Op basis hiervan heeft Milieu Centraal zelf een aantal suggesties geformuleerd waarmee de consument geholpen zou zijn om voedselverspilling terug te dringen:

- het aanbieden van speciale, op maat gemaakte porties,
- betere informatievoorziening op de verpakking van groente en fruit,
- zodanig verpakken van groente en fruit dat ze minder snel beschadigd raken,
- automatisch bestellen van voedsel als het bijna op is,
- bestelling van (een deel van) de boodschappen enkele dagen vooruit via internet en
- aanbieden van kant-en-klaar maaltijden [15].

In 2003 organiseerde het Brussels Parlement voor duurzame consumptie een zogenaamd burger Parlement waarin burgers aanbevelingen konden doen om voedselverlies terug te dringen. Burgers uit Brussel noemen de volgende aanbevelingen:

- het geven van kooklessen (om meer met restjes te leren koken),
- het aanmoedigen van schenkingen van voedsel,
- het herwaarderen van buurtwinkeltjes (zodat dagelijks beheren van voedselaankopen beter mogelijk is) en
- het voorlichten van kinderen [16].

Interventies gericht op informatie verstrekken worden in beide onderzoeken genoemd. Echter informatieverstrekking alleen zal niet direct aanleiding geven tot verandering van gedrag. Wel wordt aangenomen dat informatie een voedingsbodem creëert voor verandering van gedrag [8].

Het doelgericht opstellen van een boodschappenlijstje zou kunnen leiden tot het gericht inkopen van voedselproducten die nodig zijn. Dit wordt in de praktijk echter weinig succesvol toegepast [5].

Tot slot wordt optimalisatie van het gebruik van communicatie over houdbaarheidslabels en verlenging van houdbaarheid genoemd als manier om voedselverspilling tegen te gaan [8].

4.2 Focusgroepgesprekken

De informatie die verkregen is uit de (beperkte) literatuurverkenning is gebruikt als input voor de focusgroepgesprekken (zie bijlage 1 voor de gebruikte checklist, en bijlage 2 voor het respondentenoverzicht). Het voornaamste doel van de focusgroepgesprekken is inzicht krijgen in de kennis, opvattingen, mogelijkheden, wensen en het gedrag van consumenten. Ook is verkend hoe mensen aankijken tegen verschillende mogelijke interventies in termen van haalbaarheid. In deze paragraaf wordt verslag gedaan van de bevindingen uit de focusgroepgesprekken.

4.2.1 *Wat wordt er verstaan onder voedselverspilling*

Onder voedselverspilling wordt door veel respondenten het ten onrechte weggoien van voedsel verstaan. Als er teveel gekocht is, of als kinderen het brood op school niet opeten en het te letterlijk interpreteren van de houdbaarheidsdata zijn door respondenten genoemde vormen van voedselverspilling. Ook eten waaraan men na opslag niet meer denkt en door verandering in de planning van het huishouden blijft liggen wordt als voedselverspilling ervaren.

4.2.2 *Wat vindt men van voedselverspilling*

Voedselverspilling is voor de meeste ondervraagden 'not done', het geeft een ongemakkelijk gevoel. Er wordt door meerdere ondervraagden een vergelijking gemaakt met 'mensen in arme landen' die minder voedsel hebben. Ook het milieu heeft er volgens de geïnterviewden onder te lijden, hetgeen volgens velen een groot probleem is.

De reden dat oudere ondervraagden voedselverspillend gedrag als 'not done' zien komt voort uit hun opvoeding.

4.2.3 *Voedselproducten*

De producten die volgens de respondenten weggegooid worden zijn met name de verse etenswaren. Vlees maar vooral verse groenten worden op grote schaal verspild. Ook brood en bereid voedsel belanden volgens hen met grote hoeveelheden bij het afval. Hetgeen dat overblijft van de warme maaltijd wordt door de jongere respondenten amper bewaard. De groep oudere respondenten eten restjes vaker op een later tijdstip alsnog op (als kliekjes, of verwerkt in een ander gerecht). Langer houdbaar voedsel zoals ingeblikt voedsel dat opgeslagen wordt, wordt vaak door de geïnterviewden vergeten. Als na een bepaalde tijd deze de houdbaarheidsdatum bereikt hebben worden deze producten alsnog weggegooid.

4.2.4 Determinanten

'Het voorkómen van verspilling is een mentaliteitskwestie', is een uitspraak die tijdens de gesprekken veel gemaakt is. Zoals eerder beschreven bestaat er een verschil tussen oudere en jongere consumenten op het gebied van attitude t.a.v. het voorkómen van voedselverspilling. Hoewel alle groepen in eerste instantie vinden dat voedselverspilling verwerpelijk is, leggen de oudere consumenten de verantwoordelijkheid hiervoor eerder bij zichzelf, terwijl de jongere groep consumenten ook de voedselverwerkende industrie en de horeca grotendeels verantwoordelijk vinden. De oudere consumenten lijken de definitie van voedselverspilling ruimer te zien. Ze vinden dat bijna alle vormen van weggooien eigenlijk onacceptabel zijn.

Consumenten geven doorgaans aan dat het bewustzijn t.a.v. de problematiek rond voedselverspilling binnen het eigen huishouden hoog is. Bij doorvraag blijkt echter dat het merendeel zich in mindere mate bewust is van de eigen verspilling.

De belangrijkste reden dat mensen voedselverspilling een slechte zaak vinden is dat het zoveel geld kost. Hoewel veel mensen zich bewust zijn van de gevolgen voor het milieu, zijn er ook mensen die zich daar amper om bekommeren. Dit geldt ook voor de vergelijking van de westerse overvloed met landen waar minder eten beschikbaar is. Men geeft aan er pas aan te denken als men erop gewezen wordt.

Uit de focusgroepgesprekken lijkt de indruk gewekt te worden dat oudere mensen het huishouden beter lijken te plannen en de inkoop van voedselproducten beter te reguleren. Niet alleen zeggen ouderen minder voedsel weg te gooien, ook geeft men aan beter te weten (dan jongeren) hoe met overgebleven voedsel om te gaan. Jongere respondenten neigen er meer dan oudere mensen naar om voedselproducten weg te gooien als de houdbaarheidsdatum verstreken is. Oudere mensen 'keuren' het voedsel eerst nog, alvorens het weg te gooien. Kwantitatieve empirische onderbouwing voor deze bevindingen uit beschikbaar empirisch (kwantitatief) onderzoek is echter niet voorhanden.

4.2.5 Inkoopgedrag

Voedselverspilling wordt volgens respondenten veelal mede veroorzaakt door niet doeltreffend inkoopgedrag. Een reden hiervoor is dat men niet goed plant wat men eigenlijk nodig heeft. Dit blijkt vaak een kwestie van tijdgebrek. Wanneer overdag gewerkt wordt, neemt men te weinig tijd om over het eten na te denken en koopt men al snel 'meer dan genoeg'. Ook gaan werkende mensen (die door hun baan minder tijd overhouden voor het huishouden) minder vaak naar de supermarkt en zijn op die manier gedwongen om in één keer voor meerdere dagen voedsel te kopen. Er is bij de geïnterviewden een houding van 'beter teveel dan te weinig' en de ruime verkrijgbaarheid van het voedsel draagt er dan aan bij om (te) ruim in te slaan. Bij gezinnen lijkt het moeilijker om de maaltijd goed te plannen. Er wordt aangegeven dat het vaak niet duidelijk is wie er wel en niet

thuis eet, zodat er maar 'meer dan genoeg' eten gekocht en klaargemaakt wordt. Wanneer er dan eten overblijft, wordt dit veelal weggegooid.

Veel nadruk wordt in de gesprekken gelegd op de aanbiedingen in de supermarkt. Zo geeft men aan gevoelig te zijn voor de tijdelijke prijsverlagingen op voedselproducten die de supermarkt aanbiedt. Hierdoor wordt minder nagedacht over of het betreffende product daadwerkelijk nodig is voor de maaltijd. Ook de zogenaamde '2 voor de prijs van 1' aanbiedingen worden vaak ingekocht zonder dat men goed nadenkt of dit 'extra product' wel nodig is. In verschillende gevallen wordt aangegeven dat deze juist overblijft en hierna bij het afval belandt.

Ook de overvloed aan verschillende soorten producten in de supermarkt is volgens een deel van de mensen debet aan het koopgedrag van de consumenten. Het overzicht van wat men nu eigenlijk echt nodig heeft en wat men 'wel eens wil proberen' is niet duidelijk.

4.2.6 Oplossingen

Omdat voedsel volgens de geïnterviewden zo gemakkelijk en goedkoop in supermarkten verkrijgbaar is en de consequenties van voedselverspilling amper op persoonlijk niveau merkbaar zijn, wordt er niet altijd over het voorkómen van verspilling nagedacht.

Als oplossing voor dit probleem wordt met name voorlichting genoemd. De aandacht moet langere tijd op het onderwerp gevestigd worden, zodat men hierover gaat nadenken en daardoor ook bewuster wordt van de negatieve aspecten van verspilling. Ook zullen er mogelijke oplossingen moeten worden aangedragen, zodat het voorkómen van voedselverspilling een 'doodnormale' zaak wordt.

De media spelen hierin volgens de respondenten een belangrijke rol. Door de meeste respondenten wordt een postbus 51 spotje genoemd. Deze zou zich dan hoofdzakelijk moeten richten op jongeren en een positieve benadering zou hierbij het beste werken. Men geeft aan dat een betuttelend spotje waarschijnlijk averechts zal werken. Aangeraden wordt om visueel te maken hoeveel voedsel er (bijvoorbeeld per jaar) verspild wordt om de mensen hier bewuster te maken: bijvoorbeeld een televisiespotje waarbij getoond wordt hoe een stapel van 60 kilogram voedsel eruit ziet. Vervolgens is de omrekening naar geld volgens de geïnterviewden logisch: wanneer het tot de mensen doordringt hoeveel voedsel ze verspillen en hen vervolgens uitgelegd wordt hoeveel geld ze zouden kunnen besparen als ze deze verspilling voorkómen, zou hun aandacht gewekt worden. Humor lijkt vooral bij spotjes op televisie een aanrader: dit trekt de aandacht van de kijker. Als voorbeeld wordt de effectiviteit van de BOB-spotjes aangehaald.

Ook voorlichting rondom het 'traject' dat voedsel heeft doorlopen voordat het in de schappen van de supermarkt ligt wordt door de respondenten genoemd. Deze moet dan inspelen op de emotie van de doelgroep. Wanneer de grootschaligheid van dit traject doordringt tot de mensen zal dit ook bijdragen aan het bewustzijn en attitude ten aanzien van het voorkómen van voedselverspillend gedrag.

Tevens wordt voorlichting via scholen genoemd. Hierbij zouden jongeren kennis op moeten doen over het onderwerp en hun bewustzijn zou op jonge leeftijd gestimuleerd moeten worden. De 'weggoicultuur' is bij jongeren in hogere mate aanwezig dan bij ouderen. Wanneer kinderen op jongere leeftijd zouden leren nadenken over voedsel zou hierdoor hun mentaliteit op zo'n manier beïnvloeden dat ze dit op latere leeftijd tot uitvoer zouden gaan brengen. Ook zouden kinderen dit kunnen overbrengen op hun ouders.

Terugkoppeling van de gemeente zou volgens veel van de geïnterviewden helpen. Deze feedback van bijvoorbeeld het gewicht van het weggegooid voedsel zou bijdragen aan het bewustzijn van verspilling. Dit zou kunnen op gemeenteniveau, maar liever nog op het niveau van een wijk, of zelfs individueel. Dit zou dan vervolgens beloond kunnen worden door bijvoorbeeld een financiële prikkel. Men lijkt minder enthousiast over interventies van de landelijke overheid, deze lijken in hogere mate als betuttelend beoordeeld te worden.

Informatiefolders die via supermarkten verspreid worden, wordt door veel van de respondenten gezien als een mogelijk effectieve methode. Hierbij zou dan een overzicht van tips kunnen worden gepresenteerd van hoe voedselverspilling te voorkómen (o.a. door op het belang van een goede planning te wijzen). Ook zouden er tips in kunnen staan van hoe klikjes nog op een lekkere manier klaargemaakt kunnen worden.

Het Voedingscentrum zou volgens een deel van de geïnterviewden wellicht een klikjesdag kunnen organiseren. Hierbij zou in de aanloop naar deze dag in de diverse media aandacht besteed kunnen worden. Dit zou volgens hen mogelijk het bewustzijn over het onderwerp verhogen en mensen het gevoel moeten geven dat 'iedereen meedoet', zodat het logischer wordt om hier zelf ook aan mee te gaan doen.

4.2.7 Verschillen tussen de groepen

Wanneer er gekeken wordt naar verschillen tussen de verschillende groepen respondenten op basis van stedelijkheid valt op dat die amper merkbaar zijn. De strekking van de inhoud alsmede de attitude is vergelijkbaar.

Wel vallen er verschillen op tussen de oudere en de jongere respondenten. Hierbij zijn de verschillen in bewustzijn alsmede in attitude het meest opvallend. De oudere generatie lijkt zich veel meer bewust van het bestaan van voedselverspilling en vindt ook in grotere mate dat dit een groot probleem is.

De tweede wereldoorlog wordt door de oudere groep veelal aangehaald als reden van de inhoudelijke verschillen tussen oudere en jongere respondenten. Men heeft een tijd meegemaakt waarbij voedsel schaars was en verspilling als verwerpelijk wordt gezien.

Hoofdstuk 5

Resultaten kwantitatieve dataverzameling

De resultaten uit de literatuurverkenning en focusgroepgesprekken hebben inzicht gegeven in mogelijke verklarende factoren en opvattingen over interventies. Hier kunnen echter geen conclusies aan verbonden worden over de invloed van de verschillende factoren op het gedrag. Daarvoor is kwantitatief onderzoek uitgevoerd. Op basis van het theoretisch raamwerk en de resultaten uit de literatuurverkenning en focusgroepgesprekken is een vragenlijst opgesteld die gebruikt is voor de kwantitatieve dataverzameling.

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het vragenlijstonderzoek beschreven. In paragraaf 5.1 wordt ingegaan op de 'motiverende factoren' die ten grondslag zouden kunnen liggen aan het voorkómen van voedselverspilling. Vervolgens wordt in paragraaf 5.2 ingegaan op de 'in staat stellende factoren'. Dit zijn de randvoorwaarden die het mogelijk maken om het gedrag te vertonen. Daarna wordt in paragraaf 5.3 de 'versterkende factoren' beschreven. Dit zijn factoren die het voorkómen van voedselverspillend gedrag bevorderen of bekrachtigen. In paragraaf 5.4 wordt het gedrag beschreven en tot slot gaat paragraaf 5.5 in op de determinanten van het voorkómen van voedselverspillend gedrag. Indien significante verschillen gevonden zijn op achtergrondkenmerken zijn deze vermeld in de tekst.

5.1 Motiverende factoren

5.1.1 Belangstelling voor onderwerp

Aan de respondenten is gevraagd in hoeverre men geïnteresseerd is in het voorkómen van voedselverspilling in huishoudens. De meerderheid van de ondervraagden (59.2%) geeft aan heel erg geïnteresseerd te zijn in het voorkómen van voedselverspilling, 37.1% is een beetje geïnteresseerd en 3.8% is niet geïnteresseerd.

5.1.2 Gepercipieerde kennis

Gevraagd is aan de respondenten of men van zichzelf vindt voldoende te weten over de mogelijkheden om voedselverspilling in hun huishouden te voorkómen. De meeste ondervraagden (70.7%) geven aan voldoende (47.3%) tot ruim voldoende (23.4%) van het onderwerp af te weten. Ruim een kwart (25.4%) van de mensen twijfelt erover en een kleine groep (3.9%) geeft aan onvoldoende tot ruim onvoldoende te weten over de mogelijkheden om voedselverspilling in het huishouden te voorkómen. Ouderen geven vaker aan voldoende te weten over de mogelijkheden om voedselverspilling te voorkómen dan jongere mensen ($p < .05$).

Om een beeld te krijgen van wat de ondervraagden weten over hun eigen voedselverspillend gedrag is gevraagd of men zelf meer of minder voedsel weggooit dan het jaarlijks gemiddelde van 40-60 kilogram per persoon. Ruim drie kwart

van de respondenten geeft aan minder weg te gooien, 14.8% zegt dat het eigen weggooigedrag overeenkomt met het landelijk gemiddelde. Slechts 2.2% van de groep geeft aan per jaar meer dan 40-60 kg voedsel weg te gooien. De overige groep respondenten (7.9%) geeft aan geen idee te hebben of men meer of minder dan het gemiddelde van 40-60 kilogram per jaar weggooit.

Om een beeld te krijgen van de kennis die respondenten bezitten over de mate waarin anderen voedsel verspillen, is voor een aantal voedselproducten gevraagd aan te geven hoeveel kilogram van dit product gemiddeld per jaar in Nederland wordt weggegooid. De resultaten, inclusief de volgens Milieu Centraal daadwerkelijk weggegooidde hoeveelheden, zijn weergegeven in tabel 5.1

Tabel 5.1 Gepercipieerde kennis voedselverspilling

Voedselproduct	Correct gewicht kg*	Te laag %	Correct %	Te hoog %
Zuivelproducten	15.4	70.0	8.2	21.8
Brood	9.8	35.3	32.8	31.9
Groente en fruit	9.1	19.7	30.6	49.7

N = 768-771

*gegevens volgens Milieu Centraal, 2010 [10]

**van bereid voedsel zijn geen verspillinggegevens bekend

Om een onderscheid te kunnen maken tussen correcte en niet correcte antwoorden is per voedselproduct een marge aangehouden van 75% tot 125% van het door Milieu Centraal aangegeven gewicht. Bijvoorbeeld: in de tabel wordt bij 'zuivelproducten' een gewicht tussen 11.6 en 19.3 als correct aangemerkt.

De meeste ondervraagden (70%) schatten de hoeveelheid zuivelproducten die per jaar weggegooid worden te laag in; 8.2% antwoordt binnen de aangegeven marge correct. De rest van de ondervraagden (21.8%) schat het gemiddelde gewicht (veel) hoger dan het in werkelijkheid is.

Bij 'brood' geven respondenten in ongeveer een derde van de gevallen de juiste gemiddeld weggegooidde hoeveelheid aan. Eveneens ongeveer een derde schat de hoeveelheid brood die jaarlijks weggegooid te laag of te hoog in.

Ruim 30% van de ondervraagden kan een goede inschatting maken van de hoeveelheid groente en fruit die jaarlijks wordt weggegooid.

Bijna de helft van de ondervraagden geeft een hoger gewicht aan dan de werkelijke hoeveelheid verspilde hoeveelheid groente en fruit en bijna 20% schat dit te laag in.

Bereid voedsel is volgens de ondervraagden de voedselsoort waarvan de meeste hoeveelheid weggegooid wordt. Jaarlijks raakt hiervan volgens hen gemiddeld 31 kilogram bij het afval. Door het ontbreken van specifieke cijfers over bereid voedsel is een vergelijking niet mogelijk.

Een beeld van hoe de feitelijke kennis van respondenten is, wordt verkregen door per voedselproduct te kijken naar het aantal correcte antwoorden op de vraag hoeveel kilo men denkt dat in Nederland per persoon jaarlijks weggegooid wordt. Feitelijke kennis is gemeten door het aantal goede antwoorden bij elkaar op te tellen. Hierbij ontstaat een score range van 0-3 goede antwoorden, waarbij 0 staat voor een slechte en 3 voor een zeer goede kennis. De kennis van bijna de helft (47%) van de respondenten is slecht te noemen en van 35.4% matig. De ondervraagden met een goede kennis vormen 16.4% van het totaal en 1.2% beschikt over een zeer goede feitelijke kennis. Al naargelang mensen meer dagen per week werken, beschikt men over een hogere kennis over voedselverspilling ($p < .05$).

5.1.3 Attitude

Om een beeld te krijgen van de houding van respondenten ten aanzien van het voorkómen van voedselverspilling is in eerste instantie gevraagd hoe belangrijk men het vindt om goed geïnformeerd te zijn over de mogelijkheden om voedselverspilling in het huishouden te voorkómen. Een ruime meerderheid van de respondenten vindt dit redelijk belangrijk (46.4%) tot heel belangrijk (36.4%), 13.4% vindt dit niet belangrijk / niet onbelangrijk. De overige respondenten (3.7%) vinden het redelijk of heel onbelangrijk om hierover goed geïnformeerd te zijn. Vervolgens is aan de respondenten een tiental stellingen voorgelegd over wat men van het voorkómen van voedselverspilling vindt. Gevraagd is in welke mate men het met deze stellingen eens is. De antwoorden staan weergegeven in tabel 5.2.

Tabel 5.2 Attitude

In hoeverre bent u het eens met de volgende uitspraken:	Helemaal mee eens	Groten-deels eens	Neu-traal	Groten-deels oneens	Helemaal oneens
	%	%	%	%	%
<i>Positief geformuleerde stellingen:</i>					
Al het eten dat je koopt en niet opeet, is verspilling	54.3	31.7	7.4	4.0	2.5
Ik kan veel geld besparen door geen voedsel te verspillen	37.0	39.7	14.8	6.2	2.4
Als ik voedselverspilling in mijn huishouden voorkom, geeft me dat een goed gevoel	36.8	38.6	16.6	4.9	3.1
Er zou meer aandacht besteed moeten worden aan het vermijden van voedselverspilling	36.2	39.4	19.8	2.9	1.7
Het is voor mij belangrijk om een bijdrage te leveren aan het milieu	34.6	39.1	19.3	3.5	3.4
<i>Negatief geformuleerde stellingen:</i>					
Als ik voedselverspilling voorkom, kost mij dat meer dan dat het oplevert	3.3	4.7	19.7	36.8	35.7
Al die aandacht voor het verspillen van voedsel vind ik overdreven	1.8	6.0	19.7	36.8	35.7
Als je niet geconsumeerd voedsel in de groen / gft-bak gooit is dat geen verspilling	4.7	11.8	18.4	31.9	33.2
Voorkómen van voedselverspilling in mijn huishouden kost teveel moeite.	1.0	6.5	19.5	41.0	32.0
Voorkómen van voedselverspilling in mijn huishouden kost teveel tijd	1.3	7.8	17.8	41.7	31.4
Voorkómen van voedselverspilling draagt nauwelijks bij aan een beter milieu	4.4	9.2	29.6	33.4	23.5
Voorkómen van voedselverspilling in mijn huishouden is moeilijk	2.4	17.8	18.5	39.4	21.9
N = 872-874					

Uit de tabel blijkt dat de meerderheid van de respondenten het helemaal tot groten-deels eens is met de positief geformuleerde stellingen (variërend van 73.7% tot 86.0%).

Zo geeft een ruime meerderheid van de respondenten (86%) aan het helemaal of grotendeels eens te zijn met de stelling 'Al het eten dat je koopt en niet opeet, is verspilling'. Ruim drie kwart van de respondenten vindt dat men door het voorkómen van voedselverspilling veel geld kan besparen, en is van mening dat het een goed gevoel geeft. Ook 75% van de ondervraagden is het helemaal of grotendeels eens met de stelling dat het voor betrokkenen belangrijk is om een bijdrage te leveren aan het milieu.

Met de negatief geformuleerde stellingen is de meerderheid van de respondenten het grotendeels oneens tot helemaal oneens (variërend van 56.9% tot 72.5%). Zo is 72.5% het helemaal of grotendeels oneens met de stelling dat het voorkómen van voedselverspilling meer kost dan het oplevert. Ook is de meerderheid het er niet mee eens dat het voorkómen van voedselverspilling teveel tijd kost (73.1%), teveel moeite kost (73.0%) of moeilijk is (61.3%).

Een relatief grote groep (29.6%) staat neutraal tegenover de stelling 'Voorkómen van voedselverspilling draagt nauwelijks bij aan een beter milieu'.

Van de hierboven genoemde stellingen is een somscore berekend die een additionele maat voor attitude oplevert (Cronbach's alpha = 0.81²). De score range van deze variabele is 1-5 waarbij 1 staat voor 'negatief ten opzichte van het voorkómen van voedselverspilling' en 5 voor 'positief ten opzichte van het voorkómen van voedselverspilling'. Gemiddeld staat men met een score van 3.6 een redelijk positief ten opzichte van het voorkómen van voedselverspilling.

5.1.4 *Invloed van anderen*

De mogelijke invloed die anderen hebben op het voorkómen van voedselverspillend gedrag is gemeten door aan respondenten te vragen in hoeverre ze het eens zijn met de stelling dat het voorkómen van voedselverspilling door de mensen in hun omgeving gewaardeerd wordt.

Meer dan de helft (55.7%) van de ondervraagden geeft aan neutraal te staan tegenover de stelling 'als ik voedselverspilling in mijn huishouden voorkom, wordt dat door mensen in mijn omgeving gewaardeerd'.

Ruim een kwart van de ondervraagden (26.9%) denkt dat mensen in de omgeving het waarden als verspilling van voedsel in het huishouden voorkómen wordt. Hierbij is men het in 19.5% grotendeels en 7.4% helemaal eens met de stelling. Verder geeft 13.3% aan het grotendeels met de uitspraak oneens te zijn en 4.1% is het hiermee helemaal oneens.

² Cronbach alpha is een maat voor de interne consistentie. Een Cronbachs alpha kent een minimale score van 0 en een maximale score van 1. Hierbij is een consistentie van .50 tot .55 zwak te noemen. Een score van .56 tot .65 is matig en een interne consistentie boven de .65 is goed.

5.1.5 Verantwoordelijkheid

Aan respondenten is gevraagd aan te geven welke partijen in welke mate verantwoordelijk zijn voor het tegengaan van voedselverspilling. In tabel 5.3 staan de antwoorden weergegeven.

Tabel 5.3 Verantwoordelijkheid

Welke partijen zijn in welke mate verantwoordelijk voor het tegengaan van voedselverspilling?	In sterke mate %	In geringe mate %	Nauwelijks/niet %
Het huishouden zelf	83.8	14.4	1.7
De producenten	52.0	34.0	14.0
De winkeliers	48.6	37.9	13.5
De overheid	27.2	50.8	22.1
De gemeente	20.6	49.9	29.5

N = 861-872

De verantwoordelijkheid voor het tegengaan van voedselverspilling in huishoudens ligt voor het grootste gedeelte bij het huishouden zelf. Verreweg de meeste respondenten (83.8%) zijn deze mening toegedaan.

Ongeveer de helft vindt dat ook producenten en winkeliers in sterke mate verantwoordelijk zijn om bij te dragen aan het tegengaan van voedselverspilling. De overheid en de gemeente worden relatief minder als verantwoordelijken gezien.

Van de laatste vier partijen is een somscore berekend (Cronbach's alpha = 0.80). De score range loopt van 1-3 (verwijzend naar de mate waarin men anderen verantwoordelijk houdt voor voedselverspilling in het huishouden) waarbij een 1 staat voor 'anderen zijn niet / nauwelijks verantwoordelijk' en een 3 staat voor 'anderen zijn in sterke mate verantwoordelijk'. Met een gemiddelde score van 2,2 geven respondenten aan dat ze in vrij sterke mate vinden (ook) anderen verantwoordelijk zijn voor voedselverspilling in hun huishouden dan zichzelf.

5.1.6 Inschatting van gedrag van anderen

De respondenten is ook gevraagd of men vindt dat men meer of minder aan voedselverspilling doet, in vergelijking met andere personen in hun huishouden. Deze vraag is niet beantwoord door respondenten die alleenwonend zijn (27.9%). De meeste ondervraagden (45.8%) geven aan evenveel als anderen die tot het huishouden behoren aan het voorkómen van voedselverspilling te doen.

Verder zegt 17.8% meer te doen dan de anderen in huis; 6.8% zelfs veel meer. Tenslotte geeft 1.7% aan minder dan anderen in het huishouden aan het voorkómen van voedselverspilling te doen.

Ook is gevraagd anderen te beoordelen op de mate waarin zij aan het voorkómen van voedselverspilling doen door het geven van een rapportcijfer van 1 tot 10, waarbij 1 staat voor 'er wordt niets aan gedaan' en 10 staat voor 'er wordt alles aan gedaan'. Gemiddeld worden anderen op hun voorkómen van verspilling beoordeeld met een 6.03 (SD=1.7³).

5.1.7 *Eigen effectiviteit*

Aan de respondenten is gevraagd of ze denken dat het mogelijk is om in het huishouden meer te doen aan het voorkómen van voedselverspilling. Bijna een kwart (22.9%) ziet hier geen mogelijkheden toe. Meer dan de helft van de respondenten ziet weinig (22.8%) of een beetje (31.2%) mogelijkheden. De overige 23.1% denkt nog meer (18.6%) of veel meer (4.5%) mogelijkheden te zien om verspilling te voorkómen.

Naast de vraag naar de mate waarin men mogelijkheden ziet om voedselverspilling te voorkómen, is ook gevraagd naar de mate waarin men denkt daar ook daadwerkelijk in te slagen. Verreweg de meeste respondenten denken dat zij daarin zullen slagen. Slechts 6.1% denkt dat het hen waarschijnlijk lukt en 0.4% denkt dat het zeker niet zal lukken om meer aan voedselverspilling in het huishouden te doen. Ruim een kwart (25.6%) geeft aan hierover te twijfelen.

Aan de respondenten is een aantal maatregelen voorgelegd waarmee voedselverspilling voorkómen zou kunnen worden. Hierbij is hen gevraagd om aan te geven in welke mate men mogelijkheden voor zichzelf ziet om voedselverspilling te voorkómen. De resultaten staan weergegeven in tabel 5.4.

³ SD staat voor standaarddeviatie, wat de spreiding van de scores inhoudt.

Tabel 5.4 Maatregelen om voedselverspilling te voorkómen

In welke mate ziet u mogelijkheden tot het voorkómen van voedselverspilling	In zeer grote mate %	In behoorlijke mate %	In redelijke mate %	In kleine mate %	In zeer kleine mate %
Het invriezen of gekoeld bewaren van producten	40.2	26.7	16.0	8.0	9.0
Niet meer kopen dan nodig is	35.7	26.2	21.6	9.3	7.1
Als de THT-datum op de verpakking nadert of bereikt is zelf nog bepalen of het voedsel nog geconsumeerd kan worden	34.3	30.0	20.6	7.6	7.6
De maaltijd aanpassen aan wat er nog in huis aan verse producten beschikbaar is	32.3	33.1	20.1	7.8	6.7
Beter nadenken over wat ik echt nodig heb	32.0	29.0	20.4	8.8	9.7
Een boodschappenlijstje maken voordat ik boodschappen ga doen	31.8	24.0	17.1	10.9	16.1
Porties op maat bereiden	29.3	28.5	24.4	9.9	7.9
Kleinere hoeveelheden tegelijk inkopen	25.7	28.8	24.2	12.5	8.9
Porties op maat kopen	25.6	28.3	23.5	13.1	9.5
Vaker boodschappen doen	15.2	17.8	29.6	20.2	17.2

N = 870-874

De meest genoemde maatregelen worden in 'behoorlijke tot grote mate' (tezaamen ca. twee derde van de gevallen) als effectieve en haalbare maatregelen gezien om voedselverspilling te voorkómen.

Vooraf het invriezen of bewaren van gekoelde producten wordt 'in zeer grote mate' als effectieve maatregel gezien om voedselverspilling te voorkómen, gevolgd door 'niet meer kopen dan nodig is' en aan de hand van de THT datum vaststellen of het voedsel nog geconsumeerd kan worden.

De voorgestelde maatregel 'vaker boodschappen doen' wordt relatief het minst vaak als haalbare optie gezien.

Over de genoemde maatregelen is een maat voor interne consistentie berekend (Cronbachs alpha = 0.93) Op basis daarvan is een samengestelde maat voor eigen effectiviteit geconstrueerd met een range van 1 tot 5, waarbij 1 staat voor een zeer lage en 5 staat voor een zeer hoge eigen effectiviteit. Gemiddeld genomen zien respondenten met een score van 3.6 redelijk mogelijkheden tot het voorkómen van voedselverspilling.

5.2 In staat stellende factoren

Randvoorwaarden in de omgeving die het mogelijk maken om voedselverspillend gedrag te voorkómen, zijn gemeten door aan de respondenten een aantal maatregelen of omstandigheden voor te leggen die kunnen helpen om minder voedsel te verspillen. Hen is gevraagd om aan te geven in welke mate ze denken dat deze maatregelen ook echt zouden helpen. Tabel 5.5 geeft een overzicht van de antwoorden.

Tabel 5.5 Maatregelen om minder voedsel te verspillen

In welke mate denkt u dat deze maatregelen echt zouden helpen?	Helpt zeker	Helpt waarschijnlijk	Helpt misschien	Helpt waarschijnlijk niet	Helpt zeker niet
	%	%	%	%	%
Als in de supermarkt kleinere verpakkings-eenheden worden aangeboden	41.4	24.7	22.7	7.1	4.1
Als er meer aandacht aan besteed wordt op scholen	31.9	32.4	25.9	6.2	3.6
Als ik handige tips krijg om voedselverspilling te voorkómen	28.7	27.8	30.3	8.7	4.6
Als er op tv via kookprogramma's aandacht besteed wordt aan het voorkómen van voedselverspilling	27.9	31.5	30.8	5.7	4.0
Als de overheid via media meer aandacht zou besteden aan voedselverspilling	24.3	33.2	31.2	7.0	4.4
Als winkeliers concrete tips geven over hoe verspilling tegen te gaan	24.1	27.4	32.8	9.7	6.0
Als er vaker op gewezen wordt in winkels	22.7	23.7	30.8	14.4	8.3
Als ik meer zou weten over voedselverspilling	19.9	21.4	35.1	14.8	8.8

N = 871-873

Het in supermarkten aanbieden van voedselproducten in kleinere verpakking is een maatregel waarvan door relatief veel respondenten (41.4%) wordt aangegeven dat deze 'zeker' zal helpen bij het voorkómen van voedselverspilling. Ook denkt een groot gedeelte van de ondervraagden dat er zeker (31.9%) of waarschijnlijk (32.4%) minder voedsel verspild zal worden als er aandacht aan het onderwerp wordt besteed op scholen. Andere maatregelen, zoals het krijgen van handige tips, het vestigen van aandacht op het onderwerp via kookprogramma's en via de overheid in de media wordt aangegeven, dragen in de ogen

van de respondenten in positieve zin bij aan het voorkómen van voedselverspilling. Opvallend is dat -naar het oordeel van de respondenten- het verhogen van kennis relatief minder helpt bij de reductie van het verspillen van voedsel.

Voor de genoemde maatregelen is een samengestelde variabele geconstrueerd (Cronbach's alpha = 0.89). Deze variabele 'in staat stellend' heeft een score range van 1-5, waarbij 1 staat voor 'randvoorwaarden in de omgeving die het mogelijk maken om voedselverspillend gedrag te voorkómen helpen zeker niet' en 5 staat voor 'randvoorwaarden in de omgeving die het mogelijk maken om voedselverspillend gedrag te voorkómen helpen zeker'. Gemiddeld genomen denken respondenten met een score van 3.6 dat de randvoorwaarden in de omgeving die het mogelijk maken om voedselverspillend gedrag te voorkómen in redelijke mate helpen.

5.2.1 Informatiebronnen en kanalen

Aan respondenten is gevraagd van wie zij bij voorkeur informatie over het voorkómen van voedselverspilling zouden willen ontvangen. In tabel 5.6 worden de antwoordpercentages op deze vraag weergegeven.

Tabel 5.6 Informatiebronnen

Van wie zou u bij voorkeur informatie over voedselverspilling willen ontvangen?	Voorkeur %	Geen voorkeur %	Liever niet %
Winkeliers / supermarkt	56.8	34.3	8.9
Voedingscentrum	52.8	38.1	9.1
Overheid	33.4	44.3	22.3
Gemeente	26.0	50.7	23.3

N = 850-863

Winkeliers en supermarkten genieten de grootste voorkeur als afzender van de informatie over het voorkómen van voedselverspilling. Meer dan de helft van de ondervraagden (56.8%) geeft aan deze afzender te prefereren. Ook het Voedingscentrum scoort met 52.8% relatief hoog. De overheid en de gemeente genieten minder voorkeur dan bovengenoemde afzenders van informatie.

Ook is gevraagd via welk kanaal men de informatie over (het voorkómen van voedselverspilling) bij voorkeur zou willen ontvangen. In de hieronder weergegeven tabel 5.7 staan de antwoorden.

Tabel 5.7 Kanalen

Hoe zou u de informatie bij voorkeur ontvangen?	Voorkeur %	Geen voorkeur %	Liever niet %
Op de verpakking van een product	69.5	24.1	6.4
Via de TV	48.0	37.9	14.1
Via een folder	46.1	37.9	14.1
Via een krant / tijdschrift	39.8	47.6	12.6
Via het internet	36.8	44.4	18.8
Via de radio	22.9	56.5	20.6

N = 848-866

De meeste ondervraagden geven er de voorkeur aan direct op de verpakking van voedselproducten informatie te ontvangen. Bijna 70% geeft hier de voorkeur aan. Hoewel relatief minder vaak de voorkeur genietend, worden ook informatievoorziening via TV en folders gewaardeerd als informatiekkanalen. Relatief lagere voorkeuren worden uitgesproken ten aanzien van kranten / tijdschriften, internet en radio.

5.3 Versterkende factoren

De invloed van versterkende factoren op het voorkómen voedselverspillend gedrag (factoren uit de omgeving die het gedrag bekrachtigen) is gemeten door aan de respondenten een aantal maatregelen of omstandigheden voor te leggen die hen mogelijk stimuleren om minder voedsel te verspillen. Ook is gevraagd aan te geven in welke mate men denkt dat deze maatregelen ook echt zouden helpen. Tabel 5.8 geeft een overzicht van de antwoorden.

Tabel 5.8 Maatregelen om minder voedsel te verspillen

In welke mate denkt u dat deze maatregelen echt zouden helpen?	Helpt zeker	Helpt waarschijnlijk	Helpt misschien	Helpt waarschijnlijk niet	Helpt zeker niet
	%	%	%	%	%
Als er informatie verstrekt zou worden over hoe er door het beperken van voedselverspilling geld zou kunnen worden bespaard	34.0	34.7	25.1	3.4	2.7
Als er informatie verstrekt zou worden over wat de gevolgen zijn van voedselverspilling voor het milieu	26.7	32.7	30.5	6.1	4.0
Als de gemeente mensen zou gaan belonen voor het actief vermijden van voedselverspilling.	21.7	23.5	28.6	14.6	11.6
Als ik gestimuleerd wordt door anderen in mijn omgeving	16.5	23.6	32.5	18.2	9.2
Als de gemeente mensen (bijvoorbeeld financieel) zou gaan bestraffen als er teveel voedsel wordt verspild.	12.5	14.0	27.6	23.5	22.4

N = 871-872

Informatieverstrekking over hoe er door het beperken van voedselverspilling geld zou kunnen worden bespaard, lijkt de meest effectieve maatregel. De meeste mensen geven aan dat deze maatregel zeker (34.0%) of waarschijnlijk (34.7%) zou helpen om minder voedsel te verspillen. Slechts 6.1% van de respondenten geeft aan dat de maatregel waarschijnlijk of zeker niet zal helpen. Ook door de aandacht op de gevolgen van voedselverspilling voor het milieu te richten zou, in de ogen van de respondenten stimulerend werken op het voorkómen van voedselverspilling. Als er informatie verstrekt zou worden over dit onderwerp zou dit volgens 26.7% zeker en volgens 32.7% waarschijnlijk helpen. Uit de tabel valt op te maken dat de maatregelen bij voorkeur positief moeten zijn. Een maatregel waarbij mensen (bijvoorbeeld) financieel bestraft worden na het verspillen van voedsel, lijkt het minst effectief.

Van de hierboven genoemde maatregelen is de somscore 'versterkende factoren' berekend (Cronbach's alpha = 0.80). De range van deze samengestelde variabele loopt van 1-5 waarbij 1 staat voor 'omgevingsfactoren beïnvloeden het voorkómen van voedselverspillend gedrag niet' en 5 staat voor 'omgevingsfactoren beïnvloeden het voorkómen van voedselverspillend gedrag in hoge mate'. Gemiddeld vinden respondenten met een score van 3.4 dat omgevingsfactoren in redelijke mate het voorkómen van voedselverspillend gedrag zouden kunnen beïnvloeden.

5.4 Voedselverspillend gedrag

Voedselverspillend gedrag is op een aantal manieren gemeten. Ten eerste is er voor een aantal veelgebruikte voedselproducten aan de respondenten gevraagd hoe vaak zij bepaalde voedingsproducten producten per week weggooiden. De resultaten staan weergegeven in tabel 5.9.

Tabel 5.9 Voedselverspillend gedrag

Hoe vaak per week gooit u	Nul keer %	1 keer %	2 keer %	3 keer > %
Zuivelproducten weg	79.1	18.2	2.3	0.4
Brood weg	66.5	22.2	6.7	4.6
Groente en fruit weg	54.6	36.2	6.9	2.3
Bereid voedsel weg	41.3	29.0	14.3	15.3

N = 854-861

Zuivelproducten worden van alle de gevraagde voedselproducten het minst vaak weggegooid. Een overgroot deel van de groep (79.1%) zegt dit zelfs nooit te doen. De mensen die wel zuivel weg gooien doen dat in 18.2% van de gevallen één keer per week; 2.3% doet dit twee keer of vaker (0.4%) dan twee keer per week.

Tweederde van de respondenten (66.5%) beweert nooit brood weg te gooien; 22.2% doet dit gemiddeld één keer per week. Verder geeft 6.9% van de ondervraagden, die brood weggooiden, aan dit twee keer per week te doen en 4.6% vaker dan twee keer per week.

Voor wat betreft het weggooiden van groente en fruit geeft 36.2% aan dat één keer per week te doen. Groente en fruit worden daarmee relatief het vaakst weggegooid (in vergelijking met andere voedselproducten). Verder geldt dat 6.9% van de ondervraagden twee keer per week groente en fruit weggooid en 2.3% vaker dan twee keer per week.

Bereid voedsel wordt door de ondervraagden aangegeven als de meest weggegooid voedselsoort. Minder dan de helft van de respondenten (41.3%) gooit nooit bereid voedsel weg. Bijna een derde geeft aan gemiddeld een keer per week bereid voedsel weg te gooien en 14.3% twee keer. Een groep van 15.3% gooit gemiddeld vaker bereid voedsel weg.

Oudere mensen zeggen minder vaak voedsel weg te gooien dan jongeren ($p < .05$). Ook blijkt dat hoe meer mensen er in een huishouden zijn, hoe vaker per week er bereid voedsel wordt weggegooid ($p < .05$). Vooral mensen die met kinderen of huisgenoten wonen, gooien meer weg ($p < .05$).

5.4.1 *Inschatting van het eigen weggoigedrag*

Om een beeld te krijgen van het weggoigedrag is aan de respondenten, via het beantwoorden van een open vraag verzocht om een inschatting te maken van het totale gewicht van het voedsel dat ze per week weggoien.

Uit de gegeven antwoorden komt naar voren dat bijna een vijfde van de respondenten (18%) zegt geen voedsel weg te gooien. Van de mensen die wel aangeven voedsel weg te gooien, gooit ruim twintig procent (22.4%) gemiddeld tot 5 kilo per persoon per jaar weg. Een vergelijkbaar deel (21.1%) van de mensen geeft aan dat dit een gewicht tussen de 5 en 15 kilogram bedraagt en 19.3% van de mensen geeft aan tussen 16 en 26 kilogram voedsel weg te gooien. Een kleiner deel van de groep (13.1%) gooit jaarlijks per persoon tussen de 26 en 52 kilogram weg en 6.1% geeft aan meer dan 52 kilogram per jaar weg te gooien.

Oudere mensen geven aan minder voedsel weg te gooien dan jongeren ($p < .05$). Zo zeggen mensen in de leeftijdscategorie van 20 tot 40 jaar gemiddeld 35 kilogram per persoon per jaar weg te gooien. Mensen van 40 - 60 jaar zeggen gemiddeld 20 kilogram per jaar weg te gooien en mensen van 61 jaar en ouder geven aan gemiddeld 9 kilogram per persoon per jaar weg te gooien. Ook blijkt dat waar er zich meer mensen in een huishouden bevinden, er gemiddeld meer voedsel weggegooid wordt ($p < .05$). Huishoudens in de 'klassieke' samenstelling (ouders met kinderen) gooien daarbij het meest weg en alleenwonenden het minst ($p < .05$). Het hebben van een (betaalde of onbetaalde) baan is van invloed op hoeveel men gemiddeld aan voedsel weggooit. Zo blijkt er gemiddeld een evenredig verband tussen hoeveel dagen per week men werkt en de hoeveelheid weggegooid voedsel ($p < .05$).

Volgens Milieu Centraal [10] wordt per persoon ieder jaar gemiddeld 55 kilogram voedsel per persoon per jaar weggegooid. Maar liefst 85.7% van de respondenten schat in dat zij zelf minder weggoien en 8.2% schat in evenveel weg te gooien dan dit gemiddelde. Verder schat 6.1% dat het gewicht van het door hen weggegooid voedsel hoger ligt dan het door Milieu Centraal gerapporteerde gemiddelde.

Ondervraagden in dit onderzoek schatten in ruim driekwart van de gevallen in dat zij minder voedsel verspillen dan andere Nederlanders. Bijna 15% denkt op het landelijk gemiddelde te zitten (40-60 kg) en 2.2% denkt meer weg te gooien dan gemiddeld. De overige 7.9% geeft aan niet te weten of door hen meer of minder dan gemiddeld verspild wordt.

5.4.2 *Eerdere ervaringen met het voorkómen van voedselverspillend gedrag*

Aan respondenten is gevraagd of ze in het verleden al eens geprobeerd hebben om voedselverspilling in hun huishouden te voorkómen. Aan de mensen die dit daadwerkelijk gedaan hebben, is vervolgens gevraagd of ze dit tot op heden hebben weten vol te houden. Tabel 5.10 geeft een overzicht van de gegeven antwoorden.

Tabel 5.10 Eerdere ervaringen met het voorkómen van voedselverspillend gedrag

Vroeger gedrag	%
Mensen die in het verleden nog niet geprobeerd hebben om voedselverspilling te voorkómen	23.8
Mensen die in het verleden geprobeerd hebben om voedselverspilling te voorkómen maar dit gedrag tot op heden niet hebben weten vol te houden	9.8
Mensen die hebben geprobeerd om voedselverspilling te voorkómen en dit tot op heden hebben weten vol te houden	66.8
N = 867	

Bijna een kwart van de mensen geeft aan nog nooit te hebben geprobeerd om voedselverspilling te voorkómen. Veruit de meeste respondenten (66.8%) geven aan dat ze nog steeds actief bezig zijn met het actief voorkómen van voedselverspilling. Bijna 10% heeft in het verleden geprobeerd om voedselverspilling te voorkómen, echter zonder succes.

Van de respondenten die niet hebben geprobeerd om voedselverspilling te voorkómen, vindt bijna de helft (49.4%) dat men voldoende of ruim voldoende weet over de mogelijkheden om voedselverspilling te voorkómen. Van de respondenten die hebben geprobeerd om voedselverspilling te voorkómen en dit tot op heden hebben weten vol te houden vindt 75.5% voldoende of ruim voldoende te weten over de mogelijkheden om voedselverspilling te voorkómen.

Van de groep respondenten die het gedrag tot op heden heeft weten vol te houden, denken meer mensen (30.7%) dat anderen in hun omgeving het waarderen als zij voedselverspilling voorkómen dan van de groep respondenten die nog niet geprobeerd hebben om voedselverspilling te voorkómen (14.3%).

Aan respondenten die in het verleden hebben geprobeerd om voedselverspilling in het huishouden te voorkómen, maar dit niet tot op heden hebben kunnen volhouden, is gevraagd naar de reden hiervoor.

Met 61.2% is de belangrijkste aangegeven reden dat men 'er niet steeds aan denkt'. Ruim een kwart (27.1%) geeft aan dat de poging tot het voorkómen van voedselverspilling niet gelukt is, omdat de 'gezinsleden niet meewerken'. Een relatief klein percentage (4.7%) faalt in de poging omdat het 'teveel moeite kost'. Andere gegeven antwoorden hebben betrekking op: de 'planning moeilijk vinden in te schatten', 'onvoorziene omstandigheden', alsook op 'te grote verpakkingen'.

Het vaststellen van eerdere pogingen om voedselverspillend gedrag te voorkómen en het vragen naar de mate waarin men betreffend gedrag (naar aanleiding van deze pogingen) heeft weten vol te houden is van belang omdat dat een belangrijke voorspeller kan zijn van het huidige gedrag. Bij gelijke omstandigheden kan men veronderstellen dat betreffend gedrag tot gewoonte is geworden. Men heeft al dan niet een succesvolle poging tot verandering van gedrag in het verle-

den ondernomen en (bij gelijke omstandigheden) is er geen aanleiding om het daaruit tot stand gekomen gedrag te veranderen. Het gedrag is tot een soort automatische handeling geworden.

5.4.3 Redenen weggooien voedsel

In het onderzoek is gevraagd wat de belangrijkste redenen zijn om voedsel weg te gooien. Daarbij is verzocht aan te geven hoe vaak betreffende reden voor de respondenten van toepassing is. Tabel 5.11 geeft een overzicht van de gegeven antwoorden.

Tabel 5.11 Redenen weggooien voedsel

Als u voedsel in uw huishouden weggooit, wat is hiervan dan de reden?	Komt vaak voor %	Komt soms voor %	Komt nooit voor %
Er is te weinig om te bewaren	21.1	44.4	34.5
Ik heb teveel klaargemaakt	13.1	54.3	32.6
De THT (tenminste houdbaar tot) datum is verstreken	13.0	60.4	26.5
De TGT (te gebruiken tot) datum is verstreken	10.4	60.2	29.4
Het voedsel is bedorven	10.0	65.2	24.9
Ik vertrouw de kwaliteit van het voedsel niet meer	9.7	71.6	18.6
Ik heb teveel gekocht	8.8	46.8	44.4
Ik heb geen zin meer in kliekjes	7.9	29.5	62.6
Ik weet niet wat ik er nog mee kan	7.2	37.0	55.7
Het voedsel is niet meer lekker	6.8	57.6	35.7

N =871-874

De meest voorkomende reden om voedsel weg te gooien, zo geven respondenten aan, heeft te maken met de omstandigheid dat er 'te weinig is om te bewaren', gevolgd door 'ik heb teveel klaargemaakt' en het verstrijken van de THT datum. Andere belangrijke redenen om voedsel in het huishouden weg te gooien houden verband met het verstrijken van de TGT datum, het feit dat voedsel bedorven is of het niet meer vertrouwen van de kwaliteit van het voedsel.

5.4.4 Redenen van overmatig inkopen voedsel

Aan de respondenten is gevraagd indien men teveel voedsel inkoopt wat hiervan dan meestal de reden is. De resultaten staan weergegeven in tabel 5.12.

Tabel 5.12 Redenen van overmatig inkopen voedsel

Als u teveel voedsel inkoopt, wat is hiervan dan de reden?	Komt vaak voor %	Komt soms voor %	komt nooit voor %
Omdat ik het product niet in kleinere verpakkingen kon krijgen	25.2	49.0	25.8
Vanwege een '2 voor de prijs van 1' aanbieding	14.0	53.7	32.3
Vanwege een tijdelijke prijsverlaging van het product	12.6	52.1	35.3
Omdat ik bang was dat ik te weinig zou hebben	12.1	51.4	36.4
Omdat ik geen boodschappenlijstje gemaakt had	7.9	31.8	60.3
Omdat ik niet kon inschatten hoeveel ik nodig had	7.0	52.6	40.4
Omdat ik er niet bij stil sta hoeveel ik nodig heb	4.6	35.2	60.2

N =870-874

De te grote verpakkingen in supermarkten zorgen er bij een kwart vaak, en in bijna de helft van de gevallen soms voor dat er teveel voedsel ingekocht wordt. Dit is de meest voorkomende reden waarom mensen teveel voedsel inkopen. Ook andere redenen die verband houden met het aanbod in de winkel blijken belangrijk wanneer mensen teveel voedsel aanschaffen. Zo is een '2 voor de prijs van 1' aanbieding voor 67.7% van de mensen vaak of soms een reden om teveel te kopen, en een tijdelijke prijsverlaging van het product voor 64.7%.

Het (niet goed) kunnen inschatten van wat er voor de maaltijd nodig is, is ook een relatief vaak genoemde reden waarom er teveel voedsel gekocht wordt. Ondanks dat 60.3% van de mensen aangeeft dat het niet voorkomt dat de reden van het kopen van teveel voedsel is, omdat er geen boodschappenlijstje gemaakt is, geeft 63.6% van de mensen aan dat ze vaak of soms moeilijk kunnen inschatten hoeveel ze eigenlijk nodig hebben.

5.4.5 Voorkómen van voedselverspilling

Aan de respondenten is gevraagd hoeveel ze doen aan het voorkómen van voedselverspilling. Tabel 5.13 geeft een overzicht van de resultaten.

Tabel 5.13 Voorkómen van voedselverspilling

Hoeveel doet u aan het voorkómen van voedselverspilling	%
Zeer veel	24.6
Veel	44.3
Een beetje	25.4
Weinig	4.5
Niets	1.3
N = 874	

Het grootste deel van de ondervraagden zegt zeer veel (24.6%) of veel (44.3%) te doen aan het voorkómen van voedselverspilling. Iets meer dan een kwart doet een beetje aan het voorkómen van voedselverspilling en 5.8% doet hier weinig of niets aan. Oudere mensen geven aan meer aan voedselverspilling te doen dan jongere mensen ($p < .05$).

5.5 Determinanten van het voorkómen van voedselverspillend gedrag

Tot nu toe is in dit resultatenhoofdstuk aandacht besteed aan ‘veranderbare’ factoren die van invloed kunnen zijn op het aanzetten van mensen om voedselverspilling in hun huishouden te voorkómen. In deze paragraaf zal aandacht besteed worden aan de vraag welke factoren relatief het meeste invloed uitoefenen op het gedrag. Anders gezegd: welke factoren kunnen het voorkómen van voedselverspillend gedrag verklaren of wat zijn determinanten van de mate waarin mensen activiteiten gericht op preventie van voedselverspilling vertonen?

In deze paragraaf wordt getracht daarop een antwoord te formuleren. Daartoe zijn lineaire regressieanalyses uitgevoerd, waarin de variabele ‘voorkómen van voedselverspillend gedrag’ als de te verklaren (afhankelijke) variabele is opgenomen en de overige in deze studie gemeten gedragsvariabelen en achtergrondvariabelen als verklarende (onafhankelijke) variabelen zijn opgenomen. De variabele ‘gedrag’ (Hoeveel doet u aan het voorkómen van voedselverspilling) is beschreven in paragraaf 5.4.5.

Op basis van de bevindingen uit de literatuur (paragraaf 4.1), de gevoerde focus-groepgesprekken (paragraaf 4.2) en de resultaten beschreven in de voorgaande paragrafen (paragraaf 5.1 t/m 5.4) is besloten om twee voorspellende gedragsmodellen op te stellen. Het eerste gedragsmodel beschrijft de verklarende factoren van de mate waarin men iets doet aan het voorkómen van voedselverspilling bij mensen in de leeftijd van 20 - 60 jaar. Het tweede model beschrijft verklarende factoren van de mate waarin men iets doet aan het voorkómen van voedselverspilling bij mensen van 61 jaar en ouder.

De keuze voor deze tweedeling is gemaakt vanuit verschillende overwegingen:

- Oudere mensen geven in het algemeen aan wat meer te weten over (de mogelijkheden tot preventie van) voedselverspilling. Ook geven zij aan minder vaak voedsel weg te gooien dan jongeren.
- Ook in gezinnen met thuiswonende kinderen en door mensen die een baan hebben wordt in sterke mate aangegeven dat men voedsel verspilt, dan door alleenstaanden en gezinnen zonder thuiswonende kinderen en door mensen zonder een (betaalde of onbetaalde) baan.
- Andere achtergrondkenmerken van respondenten zijn niet of nauwelijks van belang als het gaat om (determinanten van) het voorkómen van voedselverspillend gedrag.

Op basis van deze bevindingen is besloten om determinantenanalyses uit te voeren voor

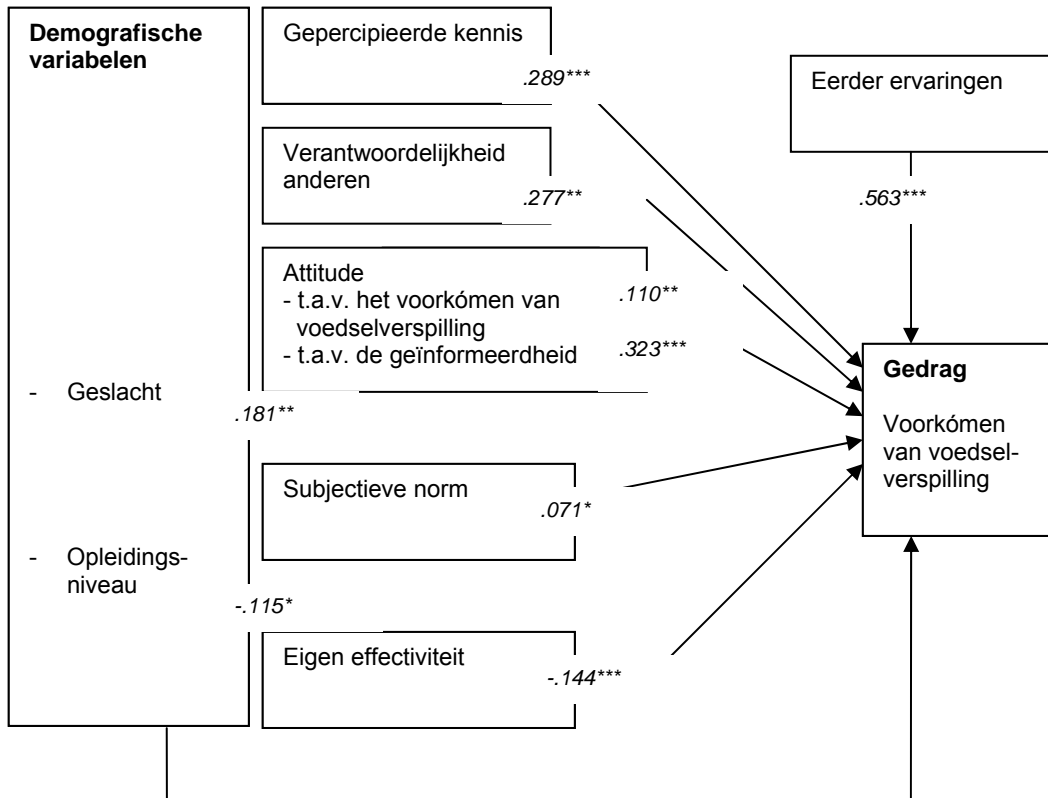
- respondenten van 20 - 60 jaar (in meerderheid werkend, en/ of gezinnen met thuiswonende kinderen) en
- respondenten van 61 jaar en ouder (in meerderheid niet meer werkend en/ of geen thuiswonende kinderen)

5.5.1 *Jongere consumenten*

De uitkomst van de lineaire regressieanalyse voor jongere mensen is weergegeven in figuur 1 en in tabel 5.14.

Figuur 1 geeft de gevonden verbanden (β -coëfficiënten) weer tussen de in de regressieanalyse betrokken afzonderlijke onafhankelijke variabelen en de te verklaren afhankelijke variabele 'voorkómen van voedselverspillend gedrag'.

Figuur 1 **Overzicht gevonden significante relaties voor jongere consumenten**

Meer specifiek gaat het om regressiegewichten (beta's) uit de backward methode (voor jongere consumenten) met gedrag als afhankelijke variabele. De bèta geeft de richting (+, -) en de sterkte weer van het significante verband tussen de onafhankelijke variabelen (afzonderlijk) en het gedrag. Zo geeft bijvoorbeeld een bèta van .289 (gepercipieerde kennis) aan dat bij toename van de gepercipieerde kennis de kans op het gewenste gedrag .289 keer groter is.

Tabel 5.14 geeft de verklaarde variantie van de verschillende onderzochte variabelen cumulatief (en stepwise) weer. Dat wil zeggen dat de eerst genoemde variabele (eerdere ervaringen) de best verklarende variabele is en dat de volgende (gepercipieerde kennis) daar ca. 10% verklaarde variantie aan toevoegt. Tezamen én in onderlinge samenhang verklaren beide variabelen 41.8% van de verklaarde variantie. Attituden t.a.v. van voedselverspilling voegen op hun beurt weer 6.2% aan verklaarde variantie toe. Tezamen én in onderlinge samenhang verklaren de variabelen 'eerdere ervaringen', 'gepercipieerde kennis' en 'attitude t.a.v. het voorkómen van voedselverspilling' tezamen 48% van de verklaarde variantie in gedrag (voorkómen van voedselverspilling) enz.

Tabel 5.14 Gedragsdeterminanten voor jongere mensen (20 - 60 jaar)⁴

	Verklaarde variantie (R ²)	Richting verband (β)
Eerdere ervaringen met preventie van voedselverspilling	30.9	+***
Gepercipieerde kennis	41.8	+***
Attitude t.a.v. het voorkómen van voedselverspilling	48.0	+***
Eigen effectiviteit	49.8	-***
Attitude t.a.v. de geïnformeerde over het voorkómen van voedselverspilling	51.0	+**
Geslacht	51.9	+**
Verantwoordelijkheid anderen	52.9	+**
Subjectieve norm	53.4	+*
Opleidingsniveau	53.8	-*
Totaal verklaarde variantie (%)	53.8	

*P<0.05, ** P<0.01, *** P<0.001.

De genoemde variabelen verklaren tezamen 53.8% van de variantie in het voorkómen van voedselverspillend gedrag. De + en – aanduidingen verwijzen naar de richting van het verband. Bijvoorbeeld: indien men tot op heden actief is in het voorkómen van voedselverspilling, doet men meer aan het voorkómen van voedselverspilling dan consumenten die nog niet geprobeerd hebben voedselverspilling te voorkómen en consumenten die dit wel geprobeerd hebben maar niet vol konden houden.

De toegevoegde waarde van de variabelen ‘geslacht’ en ‘opleidingsniveau’ (niet veranderbare factoren) is relatief gering. Wanneer deze in de regressieanalyse buiten beschouwing worden gelaten dan blijft er in totaal 52.4% verklaarde variantie over.

Figuur 1 en tabel 5.14 laten verder zien dat:

- Naarmate men een positievere houding heeft ten aanzien van het voorkómen van voedselverspilling, doet men ook meer aan het voorkómen van voedselverspilling.
- Wanneer men de eigen mogelijkheden om voedselverspilling te voorkómen hoger inschat en men van mening is dat het ook zal lukken om (nog) meer aan het voorkómen van voedselverspilling te doen is er een lagere kans dat men iets doet aan het voorkómen van voedselverspilling.
- Naar mate men het belangrijker vindt om goed geïnformeerd te zijn over de mogelijkheden om voedselverspilling te voorkómen, doet men meer aan het voorkómen van voedselverspilling.
- Indien men de verantwoordelijkheid voor het verspillen van voedsel binnen hun huishouding niet of nauwelijks bij anderen neerlegt, doet men zelf meer aan het voorkómen van voedselverspilling dan mensen die deze verantwoordelijkheid in geringe of sterke mate bij anderen neerleggen.

⁴ Door middel van de ‘backward’ methode zijn alle determinanten die geen significante bijdrage leveren aan het voorspellen van de afhankelijke variabele ‘gedrag’ handmatig één voor één verwijderd uit het model.

- Hoe meer men vindt dat het door hun omgeving gewaardeerd wordt wanneer men voedselverspilling voorkomt, doet men meer aan het voorkómen van voedselverspilling doet.

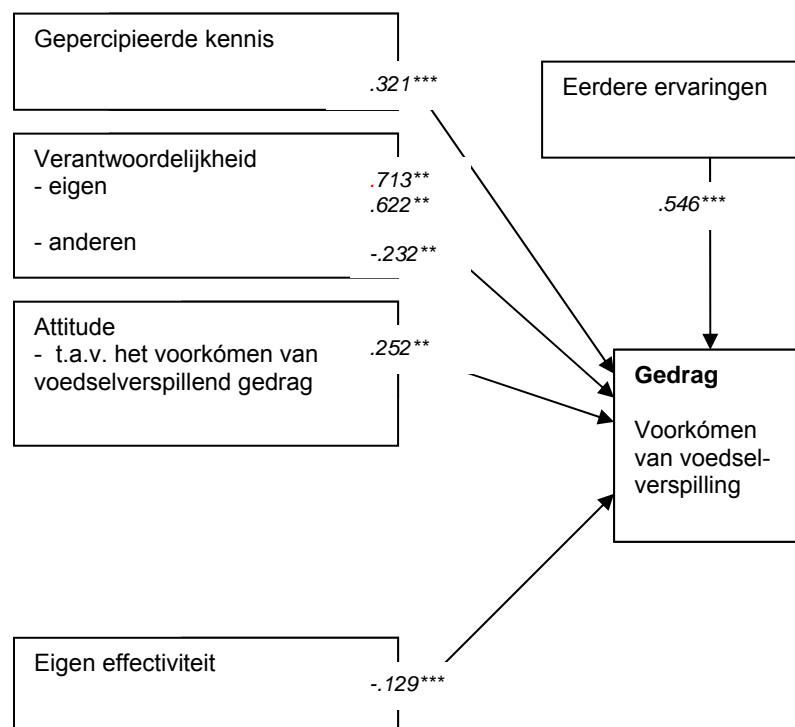
5.5.2 Oudere consumenten

Op vergelijkbare wijze (als onder jongere consumenten) zijn regressieanalyses uitgevoerd onder 'oudere consumenten'.

De afzonderlijke relaties tussen de in de regressie betrokken 'onafhankelijke variabelen' en de 'afhankelijke variabelen' zijn weergegeven in figuur 2.

De (niet veranderbare) variabelen 'geslacht en opleidingsniveau' dragen niet bij aan verklaarde variantie in gedrag (voorkómen van voedselverspillend gedrag) en zijn derhalve ook niet in de figuur opgenomen.

Figuur 2 **Overzicht gevonden significante relaties voor oudere consumenten**

De uitkomst van de lineaire regressieanalyse voor oudere consumenten is weer-gegeven in tabel 5.15.

Tabel 5.15 Gedragsdeterminanten voor oudere mensen (61 jaar en ouder)

	Verklaarde variantie (R ²)	Richting verband (β)
Gepercipieerde kennis	29.3	+***
Eerder ervaringen met het voorkómen van voedselverspillend gedrag	39.8	+***
Eigen effectiviteit	44.2	-***
Attitude t.a.v. het voorkómen van voedselverspilling	47.6	+***
Verantwoordelijkheid anderen	49.7	-**
Eigen verantwoordelijkheid	52.0	+**
Totaal verklaarde variantie (%)	52.0	

* P<0.05, ** P<0.01, *** P<0.001.

Uit tabel 5.15 wordt duidelijk dat gepercipieerde kennis de beste voorspeller is van hoeveel oudere consumenten doen aan het voorkómen van voedselverspillend gedrag. Dit betekent dat hoe meer men zegt te weten over de mogelijkheden om voedselverspilling in het eigen huishouden te voorkómen, hoe meer men aan het voorkómen van voedselverspilling doet. Gepercipieerde kennis verklaart ruim 29% van het gedrag.

Andere variabelen voegen tezamen ruim 22% procent aan verklaarde variantie toe. Dat maakt dat met de gemeten (onafhankelijke) variabelen 52% van de variantie in het voorkómen van voedselverspillend gedrag, met het gehanteerde model, verklaard kan worden.

Vroeger gedrag verklaart tezamen met gepercipieerde kennis 39.8% van het gedrag.

Verder laten figuur 2 en tabel 5.15 zien dat:

- Naarmate men de eigen mogelijkheden hoger inschat en de mate waarin het zou lukken om meer te doen aan het voorkómen van voedselverspilling, doet men minder aan het voorkómen van voedselverspilling.
- Naarmate men positiever staat tegenover het voorkómen van voedselverspilling, doet men meer aan voedselverspilling.
- Mensen die de verantwoordelijkheid voor het tegengaan van voedselverspilling in het eigen huishouden in geringe mate bij anderen (zoals de overheid, de gemeente, de winkeliers of de producenten) neerleggen, doen minder aan het voorkómen van voedselverspilling dan mensen die de verantwoordelijkheid nauwelijks / niet of in sterke mate bij anderen neerleggen.
- Mensen die zichzelf in geringe of sterke mate verantwoordelijk voelen voor het voorkómen van voedselverspilling, doen meer aan het voorkómen van voedselverspilling dan mensen die deze verantwoordelijkheid nauwelijks / niet bij zich zelf neerleggen. Echter, omdat bijna alle respondenten die zichzelf in sterke mate verantwoordelijk stellen (zeer) veel doen aan het voorkómen van voedselverspilling, is de verklaarde variantie hiervan laag.

Hoofdstuk 6

Inzet van instrumenten gericht op gedragsverandering

In hoofdstuk 5 is vastgesteld welke factoren van invloed zijn op (de preventie van) voedselverspillend gedrag en wat hun relatieve invloed is op betreffend gedrag (zie stap 2 van het planning-, implementatie- en evaluatiemodel, hoofdstuk 2). In dit hoofdstuk worden deze factoren nog eens kort samengevat en gekoppeld aan in te zetten instrumenten (zie stap 3 van het planning-, implementatie- en evaluatiemodel, hoofdstuk 2).

6.1 Belangrijkste determinanten van (het voorkómen van) voedselverspillend gedrag voor personen van 20 - 60 jaar en 61 jaar en ouder

Op basis van de in hoofdstuk 5 beschreven determinantanalyses kan een tabel (6.1.) worden samengesteld die voor de onderscheiden leeftijdsgroepen aangeeft wat de relatieve invloed is die de in het onderzoek gemeten motiverende, in staat stellende en versterkende factoren hebben op (preventie van) voedselverspillend gedrag. De gevonden regressiecoëfficiënten en de (bijbehorende) β -gewichten zijn daarbij 'vertaald' naar impactscores op een schaal van 0-5. Het gaat daarbij om inschattingen, waarbij een '0' duidt op: de betreffende factor speelt bij het tot stand komen van gedrag (nagenoeg) geen rol. Een score van '5' duidt op: de betreffende factor speelt bij het tot stand komen van gedrag een grote rol.

Tabel 6.1 Impactscores determinanten van (het voorkómen) van voedselverspillend gedrag

Determinant	Impactscore (0-5)	
	20 - 60 jaar	61 jaar en ouder
Bewustzijn	3	3
Kennis	4	5
Attitude	3	3
Sociale invloed	1	3
Gewoonten / vroegere ervaringen	5	4
Vaardigheden	2	3
Financiële hulpmiddelen	0	0
Technische voorzieningen	0	0
Organisatorische hulpmiddelen	4	2
Invloed belangrijke anderen	0	0
Invloed experts	0	0
Invloed overheid	0	0

De hier gehanteerde formulering van determinanten is (grotendeels) ontleend aan het instrumentenplanner model van Egmond (2006) [9].

Dat sommige impactscores in tabel 6.1. op '0' zijn gezet, wil niet zeggen dat de mogelijke impact van betreffende determinant ook feitelijk nihil is. Zo is de belangrijkste reden dat in de tabel 'bewustzijn' een '0' scoort gelegen in het feit dat deze variabele niet (uitvoerig) in het onderzoek is gemeten en daarom ook in het regressiemodel geen variantie van gedrag verklaart. De reden dat 'bewustzijn' niet uitvoerig is gemeten heeft te maken met de aanname dat in zijn algemeenheid gesteld kan worden dat het bewustmaken van mensen van, in dit geval. Problematiek van voedselverspilling een noodzakelijke (doch meestal niet voldoende) voorwaarde is om hen aan te zetten tot gedragsverandering. De voorkeur in de vragenlijst is daarom uitgegaan naar het meten van andere 'determinanten'.

Uit het onderzoek komt overigens naar voren dat men zich weliswaar bewust lijkt van de problematiek en dat men zeer geïnteresseerd zijn in het onderwerp. Men kan zich echter wel afvragen of men zich voldoende bewust is van de omvang van de problematiek. Deze twijfel komt voort uit het feit dat men aangeeft redelijk veel van het onderwerp te weten, maar tegelijkertijd ook het 'eigen' activiteiten met betrekking tot het voorkómen van voedselverspilling flink onderschat.

Vooraf eerdere ervaringen met al dan niet geslaagde pogingen om voedselverspilling te voorkomen en het volhouden van het daaruit voortgevloeide gedrag, hebben belangrijke voorspellende waarde voor het huidige gedrag. Hiervoor is al aangegeven dat deze eerdere ervaringen mogelijk tot een soort gewoonten zijn geworden. Men vertoont het gedrag dat men vertoont, omdat men dat al langere tijd doet en er geen aanleiding is om het te veranderen. Deze bevinding geldt voor de 'jongere' groep, alsook voor de groep van 61 jaar en ouder.

De mate waarin men zich wat aantrekt van mensen in zijn / haar directe omgeving speelt voor de oudere groep respondenten een grotere rol dan voor de jongere groep respondenten. Dat geldt ook voor de mate waarin men 'eigen vaardigheden' én 'eigen verantwoordelijkheid' om voedselverspillend gedrag te voorkómen inschat. Voor beide groepen geldt in gelijke mate dat een positieve attitude t.a.v. preventie van voedselverspilling in redelijk belangrijke mate bijdraagt aan het ook daadwerkelijk vertonen van het gewenste gedrag. De jongere groep respondenten schrijft andere partijen (zoals winkeliers, supermarkten, overheid, gemeente) een grotere verantwoordelijkheid toe als het gaat om het realiseren van hun eigen gedrag dan de oudere groep respondenten.

In staat stellende maatregelen (door anderen) hebben dan ook een hogere impact op het eigen gedrag in de jongere groep, vergeleken met de oudere groep respondenten (in de tabel aangeduid met 'organisatorische hulpmiddelen / facilitering'). Andere in staat stellende en / of versterkende factoren (bijvoorbeeld financiële beloningen of bestraffingen) lijken geen noemenswaardige rol te spelen in het verklaren van het huidige (gerapporteerde) gedrag.

6.2 Inzet van instrumenten: de instrumententabel

Nu een inschatting is gemaakt van de relatieve impact die verschillende motiverende, in staat stellende en versterkende factoren spelen op het tot stand komen van (de preventie van) voedselverspillend gedrag, dient te worden nagegaan hoe deze factoren kunnen worden beïnvloed door het inzetten van interventie-instrumenten. Egmond [9] heeft daartoe een hulpmiddel ontwikkeld, genaamd de 'instrumententabel'. In de tabel, die in tabel 6.1. in enigszins bewerkte vorm, is afgebeeld, staan op de horizontale as de factoren (determinanten) die een rol spelen bij het tot stand brengen van gedrag en op de verticale as daarbij in te zetten instrumentarium.

Ruwweg heeft men keuze uit:

1. communicatieve instrumenten (voorlichtingsbijeenkomsten, folders, posters, flyers, trainingen, feedback). Bijvoorbeeld folders over voedselverspilling, maar ook informatie op verpakkingen, demonstraties in supermarkten. Onderliggende mechanismen zijn: bewustmaken, overtuigen, helpen herinneren
2. juridische instrumenten: regels, afspraken. Bijvoorbeeld convenanten tussen industrie en overheid om voedselverspilling tegen te gaan, of verplichte vermelding van THT datum op de verpakking van voedingsproducten. Onderliggend mechanisme is: 'afdwingen'
3. economische instrumenten: financiële prikkels of sancties. Bijvoorbeeld hogere belasting op grotere afvalcontainers. Onderliggend mechanisme is: 'transactie'
4. fysieke voorzieningen: technische maatregelen, organisatorische maatregelen. Bijvoorbeeld aanbieden van voedselproducten in kleinere verpakkingen. Onderliggend mechanisme: dwang en / of faciliteren

De tabel geeft een indicatie van de mix van instrumenten die kan worden ingezet om invloed uit te oefenen op de in hoofdstuk 5 besproken 'clusters van determinanten' ('willen / motiveren'; kunnen / in staat stellen' en 'versterken').

De praktijk leert dat de inzet van een mix van instrumenten doorgaans het meest effectief is om verandering te bewerkstelligen.

Tabel 6.2 Instrumententabel en werkingsmechanisme

Instrumenten	Determinanten											
	Motiveren						In staat stellen			Versterken		
	Bewustzijn	Kennis	Attituden	Sociale invloed	Gewoonten / vroeger gedrag	Vaardigheden	Financiële hulpmiddelen	Technische voorzieningen	Organisatorische hulpmiddelen	Invloed belangrijke anderen	Invloed experts	Invloed overheid
1. Juridisch												
2. Financieel												
3. Communicatief												
4. Fysieke maatregelen												
1.1. wetgeving	1		1	2	1							1
1.2. convenanten en afspraken	1		1	1						2		1
2.1. financiële beloningen	1		1		1		2					1
2.2. financiële sancties	1		1		1		2					1
3.1 kennisoverdracht (folders e.d.)	1	2	1			1		1				1
3.2. modellering / voorbeeldgedrag			1	1	1					2		
3.3. stimulerende communicatie	1		2			1					1	1
3.4. prompts, reminders	1		1	1	2							
3.5. training		1				2			1		1	
3.6. coaching, persoonlijk advies	1	1	1		2			1	1		1	
3.7. demonstraties	1	1	1			1		1		2	1	
3.8. benchmarks / competitie	1			1						2	1	
3.9. feedback	1		1	1	2					1	1	
4.1 infrastructurale maatregelen	1		1		1	1		2	1			1
4.2. technische gedragssturing	1		1		1	1		2	1			
Relatieve impact (0-5)												

Tabel 6.2 geeft een overzicht van determinanten van gedrag en de wijze waarop specifieke instrumenten daarop ingrijpen (de gearceerde velden). Aan de gearceerde velden is bovendien een waarde toegekend. Deze verwijst naar de mate waarin de genoemde instrumenten invloed uitoefenen op determinanten. De getallen in een cel wijzen op een effect (1) of een hoofdeffect (2). De gearceerde cellen zijn bepaald op grond van literatuurstudie en interviews met experts op het terrein van instrumenteninzet en –theorie [9]. Zo zien we dat bijvoorbeeld wetgeving ‘ingrijpt op’ de determinanten bewustmaking, attitude, sociale invloed/ norm, gewoonten en invloed via een hoger gezag, zoals de (lokale) overheid.

Evenals geen absolute waarde gegeven mag worden aan de hiervoor genoemde impactscores (het gaat immers om relatieve gewichten), mag ook geen absolute betekenis worden gegeven aan de ‘gearceerde’ cellen, in de zin dat betreffend instrumentarium uitsluitend zou werken op de aangegeven determinanten. Een grijs gearceerd gebied betekent: ‘heeft doorgaans invloed op’. Een ‘2’ in een cel geeft aan dat de werking van het instrument sterker is, dan wanneer een ‘1’

wordt vermeld. Uiteraard gaat het ook daar om relatieve gewichten en niet om (precies) een dubbel zo sterke werking.

De instrumententabel is vooral bedoeld, om gegeven de uitkomsten van determinantenonderzoek, een eerste inschatting te kunnen maken van de mix van in te zetten instrumenten gericht op het realiseren van gedragsverandering.

In tabel 6.3 en 6.4 zijn de op basis van het determinantenonderzoek vastgestelde impactscores ingevuld in de instrumententabel.

Tabel 6.3 Instrumententabel ‘preventie van voedselverspillend gedrag bij consumenten van 20 - 60 jaar’

Instrumenten	Determinanten 20-60 jaar											
	Motiveren						In staat stellen			Versterken		
	Bewustzijn	Kennis	Attituden	Sociale norm	Gewoonten / vroeger gedrag	Vaardigheden	Financiële hulpmiddelen	Technische voorzieningen	Organisatorische hulpmiddelen / facilitering	Invloed belangrijke anderen	Invloed experts	Invloed overheid
1.1 wetgeving	10	0		3	2	5						0
1.2 convenanten en afspraken	4	0		3	1					0		0
2.1 financiële beloningen	8	0		3		5	0					0
2.2 financiële sancties	8	0		3		5	0					0
3.1 kennisoverdracht	14	0	8	3		3		0				
3.2 modeling/ voorbeeldgedrag	9			3	1	5				0		
3.3 stimulerende communicatie	9	0		6		3					0	0
3.4 prompts, reminders	14	0		3	1	10						
3.5 training	14		4			6			4		0	
3.6 coaching, persoonlijk advies	21	0	4	3		10		0	4		0	
3.7 demonstraties	10	0	4	3		3		0		0	0	
3.8 benchmarks/ competitie	1	0			1					0	0	
3.9 feedback	14	0		3	1	10		0		0	0	
4.1 infrastructurele maatregelen	15	0		3		5	3	0	4			0
4.2 technische maatregelen	15	0		3		5	3	0	4			
Relatieve impact (0-5)		0	4	3	1	5	3	0	0	4	0	0

Na invulling van de impactscores in de gearceerde velden, kan een totaalscore berekend worden (2^e verticale kolom) per mogelijk in te zetten instrument. Indien sprake is van een hoofdeffect (zie tabel 6.2), wordt de impactscore in de betreffende cel verdubbeld.

De rijtotalen geven een beeld van het soort instrumentarium dat men (bij voorkeur) zou kunnen inzetten om veranderingen in determinanten (en gedrag) te realiseren.

Uit tabel 6.3 is af te leiden dat een combinatie van coaching en het geven van persoonlijk advies (21) en het treffen van infrastructurele (15) en technische maatregelen (15) tot de beste resultaten zouden leiden. Bij coaching en persoonlijk advies kan gedacht worden aan duidelijke (persoonlijke) adviezen over hoe voedselverspilling te voorkómen, bijvoorbeeld door op de verpakking van voe-

dingsmiddelen daarover informatie te geven. Ook kan gedacht worden aan het geven van adviezen op maat via internet. De tabel laat zien dat ook andere communicatieve instrumenten gericht op kennisoverdracht, het aanleren van vaardigheden (bijvoorbeeld door demonstraties in supermarkten), het geven van feedback (over de consequenties van het voorkómen van voedselverspilling) en het verspreiden van prompts en reminders bijdragen aan gedragsverandering. Bij infrastructurele maatregelen kan gedacht worden aan het laagdrempelig / eenvoudig toegankelijk maken van maatregelen om voedselverspilling te voorkómen. Dat kan door op veel plaatsen, frequent aandacht te besteden aan het onderwerp (bijvoorbeeld in winkels, op scholen, in kookprogramma's op tv), maar ook door het maken van afspraken tussen andere partijen in de keten (overheid, producenten en winkeliers) over te treffen maatregelen. Een voorbeeld van een technische maatregel is het aanbieden van kleinere verpakkingen.

Nogmaals: de tabel geeft een indicatie van een mix van in te zetten instrumentarium, waarvan een relatief hoge impact verwacht mag worden. De randtotalen in de tweede kolom helpen bij het samenstellen van die mix. Deze randtotalen kunnen niet geïnterpreteerd worden in de zin van 'coaching en persoonlijk advies (21) werkt ruim 2 x beter dan stimulerende communicatie (9)'. Zij zijn uitsluitend bedoeld als ondersteuning bij het maken van meer gerichte keuzes van in te zetten instrumentarium.

Uit tabel 6.4 wordt duidelijk dat het 'instrumentenpatroon' voor de groep 61 jaar en ouder niet sterk afwijkt van de groep 20 - 60 jaar.

Ook hier lijkt een mix van persoonsgerichte advisering en voorlichting in combinatie met inzet van andere communicatieve instrumenten, waaronder informatie over voedselverspilling, demonstraties en het treffen van infrastructurele en technische maatregelen, aan te bevelen. Ook communicatieve maatregelen, zoals feedback en het verspreiden van prompts en reminders (als manieren om gewoontegedrag te doorbreken) en maatregelen op het gebied van wet- en regelgeving leveren een relatief hoge bijdrage. Tenslotte lijken maatregelen op het gebied van wet- en regelgeving voor de oudere groep respondenten wat sterker bij te dragen aan (de intentie tot) gedragsverandering dan bij de jongere groep respondenten.

Tabel 6.4 Instrumententabel 'preventie van voedselverspillend gedrag bij consumenten van 61 jaar en ouder'

Instrumenten	Determinanten 60 jaar en ouder											
		Motiveren					In staat stellen			Versterken		
		Bewustzijn	Kennis	Attituden	Sociale norm	Gewoonten / vroeger gedrag	Vaardigheden	Financiële hulpmiddelen	Technische voorzieningen	Organisatorische hulpmiddelen / facilitering	Invoed belangrijke anderen	Invoed experts
Juridisch												
Financieel												
Communicatief												
Fysieke maatregelen												
1.1 wetgeving	13	0		3	6	4						0
1.2 convenanten en afspraken	6	0		3	3					0		0
2.1 financiële beloningen	7	0		3		4		0				0
2.2 financiële sancties	7	0		3		4		0				0
3.1 kennisoverdracht	16	0	10	3			3		0			
3.2 modeling/ voorbeeldgedrag	10			3	3	4				0		
3.3 stimulerende communicatie	9	0		6			3				0	0
3.4 prompts, reminders	14	0		3	3	8						
3.5 training	13		5				6			2		0
3.6 coaching, persoonlijk advies	18	0	5	3		8		0	2		0	
3.7 demonstraties	11	0	5	3			3	0		0	0	
3.8 benchmarks/ competitie	3	0			3					0	0	
3.9 feedback	14	0		3	3	8		0		0	0	
4.1 infrastructuurle maatregelen	12	0		3		4	3		0	2		0
4.2 technische maatregelen	12	0		3		4	3		0	2		
Relatieve impact (0-5)		0	5	3	3	4	3	0	0	2	0	0

Voor wat betreft de keuze van in te zetten instrumenten, kan op grond van de hierboven besproken analyses, voornamelijk geconcludeerd worden dat een gedifferentieerde benadering voor de onderscheiden leeftijdsgroepen niet nodig lijkt. Dat wil niet zeggen dat binnen de te kiezen instrumenten (bijvoorbeeld communicatieve instrumenten) geen differentiatie gemaakt zou hoeven worden. Zo zouden ouderen (61 jaar en ouder) zich mogelijk vanuit hun eigen opvoeding en verleden meer aangesproken kunnen voelen door voorlichting over preventie van voedselverspilling dan jongeren.

Literatuurlijst

1. Green LW, Kreuter MW. Health Promotion Planning: An Educational and Environmental Approach, second edition. California: Mayfield Pub Co; 1991.
2. Prochaska JO, Norcross JC, DiClemente CC. Changing for good: the revolutionary program that explains the six stages of change and teaches you how to free yourself from bad habits. New York: W. Morrow; 1994.
3. Ministerie van LNV. LNV Consumentenplatform. Voedselverliezen, verspilde moeite? Consumentenpanels. 2006.
4. Waste Recourses Action Programme. Understanding Food Waste (research summary). Banbury: WRAP; 2007.
5. Waste Recourses Action Programme. Household Food en Drink Waste in the UK. Banbury: WRAP; 2007.
6. Vermeir I, Verbeke W. Sustainable food consumption: exploring the consumer “attitude – behavioural intention” gap. Journal of Agricultural and Environmental Ethics 2006; 19:169-194.
7. Department for Environment Food and Rural Affairs (UK). A framework for pro – environmental behaviours. London: DEFRA; 2008.
8. Tacken G. Naar een duurzamere voedselmarkt. De dynamiek van vraag en aanbod. In: Duizer P, Peppelenbos. Kennisarena ‘Consumentengedrag en duurzaamheid; 2009 Nov 23; Amsterdam, Holland: 's Hertogenbosch: Biblio-vangerwen; 2009.
9. Egmond C. Focus on change. [Academisch proefschrift]. Maastricht: Universiteit Maastricht; 2006.
10. Factsheet Milieu Centraal: Verliezen en Verspilling van Voedsel, nr. 062; 2010.
11. Blonk, H. Milieuanalyses voedsel en voedselverliezen, ten behoeve van prioritaire stromen ketengericht afvalbeleid; CE Delft, 2010.
12. Centre de psychologie de l’Opinion (ULB). Onderzoek naar de perceptie en het gedrag t.a.v. voedselverspilling; 2005. In: Ministerie van LNV. LNV Consumentenplatform. Voedselverliezen, verspilde moeite? Consumentenpanels. 2006.
13. Broek van den J, Wijnen M, Sennema E. Good Food Storage. EET deelproject, bijlage 1A-5. Uift: Atag Kitchen Group; 1996. In: Ministerie van LNV. LNV Consumentenplatform. Voedselverliezen, verspilde moeite? Consumentenpanels. 2006.
14. NIBUD, Milieu Centraal. Onderzoekspresentatie; 2004. In: Ministerie van LNV. LNV Consumentenplatform. Voedselverliezen, verspilde moeite? Consumentenpanels. 2006.
15. Koens JF, Milieu Centraal. Digipanel over voeding; 2006. In: Ministerie van LNV. LNV Consumentenplatform. Voedselverliezen, verspilde moeite? Consumentenpanels. 2006.
16. Burgerparlement over Duurzaam Consumeren. Brussel; www.observ.be. 2003. In: Ministerie van LNV. LNV Consumentenplatform. Voedselverliezen, verspilde moeite? Consumentenpanels. 2006.

Bijlage 2

Checklist focusgroepgesprekken onder consumenten

Doel van het onderzoek

Het doel van het onderzoek is het in kaart brengen van de factoren en actoren met betrekking tot voedselverspilling in huishoudens op basis waarvan nagegaan kan worden hoe consumenten het beste aangezet kunnen worden tot minder voedselverspilling.

Doel van de focusgroepgesprekken

Het voornaamste doel van de focusgroepgesprekken is inzicht krijgen in de kennis, opvattingen, mogelijkheden, wensen en gedrag van consumenten ten aanzien van voedselverspilling in huishoudens en externe factoren die hierop van invloed zijn. De focusgroepgesprekken moeten mede input leveren m.b.t. de mogelijke determinanten/factoren die tot het gedrag van voedselverspilling leiden. Ook wordt verkend hoe mensen aankijken tegen verschillende mogelijke interventies in termen van haalbaarheid en wenselijkheid. Verder wordt dieper ingegaan op het belang van de actoren die direct of indirect van invloed kunnen zijn op het 'verspillingsgedrag'. Niet alleen de bereidheid en mogelijkheden tot verandering van eigen' gedrag, maar ook de voorwaarden die aan 'de omgeving' worden gesteld (in faciliterende en versterkende zin) en de actoren die daarbij een rol spelen, worden in de gesprekken aan de orde gesteld)

Onderzoeksvragen

- 1 Welke factoren zijn van invloed zijn op verspillend (gewoonte)gedrag?
- 2 Wat is het relatieve gewicht van de gevonden factoren?
- 3 Welke van deze factoren zijn te beïnvloeden?
- 4 Welke actoren hebben invloed op verspilling van voeding en / of kunnen ingezet worden bij de beïnvloeding van de factoren?
- 5 Is er een differentiatie te maken tussen de momenten waarop de verspilling plaatsvindt en / of tussen verschillende typen voedingsproducten?
- 6 Is er een differentiatie te maken tussen verschillen groepen consumenten op basis van sociaal economische status, leeftijd en stedelijkheid van de gemeente ten aanzien van opvattingen en gedragingen m.b.t. voedselverspilling?
- 7 Is er een indeling te maken in verschillende groepen consumenten op basis van hun bereidheid (stage of change) om tot actie over te gaan?
- 8 Wat is de betekenis van de antwoorden op de eerste vijf vragen voor de keuze van in te zetten instrumenten om verspillend gedrag te beïnvloeden?
- 9 Welke aanbevelingen kunnen op grond van de resultaten worden gedaan om de verspilling van voedsel in huishoudens te reduceren?

INHOUD FOCUSGROEPSGESPREK

OPENING, INTRODUCTIE (+/- 5 min)

Ik wil u allereerst allen van harte welkom heten en bedanken voor het feit dat u tijd heeft vrijgemaakt om aan dit groepsgesprek deel te nemen.

Voorstellen van aanwezigen van ResCon

→ Wie is wie en wie doet wat tijdens dit focusgroepsgesprek.

→ Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) heeft onderzoeksbureau ResCon gevraagd onderzoek uit te voeren. Het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en Milieubeheer is het Nederlandse ministerie voor zaken betreffende huisvesting, de ruimtelijke ordening en het beheer van het milieu.

→ Hieronder volgt een korte toelichting op het onderwerp en het onderzoek.

Korte introductie onderwerp

Als we spreken over voedselverspilling bedoelen we al het voedsel dat wordt gekocht om te consumeren maar uiteindelijk niet wordt opgegeten.

Dit focusgroepsgesprek is onder andere bedoeld om te verkennen hoe u tegen voedselverspilling aankijkt, wat u erover weet, wat u ervan merkt, hoe voedselverspilling in uw ogen wordt veroorzaakt en hoe en door wie het kan worden tegengegaan.

Uitleg focusgroepsgesprek

Het groepsgesprek gaat als volgt te werk: er worden door ons diverse gesprekspunten aan de orde gesteld. We vragen u daarop te reageren en vooral op elkaar te reageren. Het is daarbij vanzelfsprekend belangrijk om goed naar elkaar te luisteren en elkaar uit te laten praten.

Daarnaast ben ik degene die de discussiepunten / vragen zal voorleggen en Cor houdt in de gaten hoe het gesprek loopt, of alle vragen aan de orde zijn gekomen en noteert wat er besproken wordt. Alle gegeven antwoorden zullen vertrouwelijk behandeld worden. Dat betekent dat er geen namen gekoppeld zullen worden aan de uitspraken die hier vandaag gedaan worden. We streven ernaar om dit groepsgesprek ongeveer 1 ½ uur tot 2 uur te laten duren.

Als het gesprek is afgelopen, vragen wij u nog even te blijven, om ook de financiële tegemoetkoming voor iedereen goed te kunnen afhandelen.

Zijn er voordat we beginnen misschien al vragen?

A VOORSTELRONDE (+/- 10 min)

Ik wil graag beginnen met een korte voorstelronde. Wilt u kort vertellen hoe u heet en hoe u tegen het onderwerp aankijkt?

B VOEDSELVERSPILLING (+/- 20 min)

We beginnen met een aantal vragen over hoe u denkt over voedselverspilling en wat u er van weet.

1. Wat verstaat u onder voedselverspilling? Waar denkt u dan aan?

Er is een onderscheid tussen vermijdbare en onvermijdbare voedselverliezen. Vermijdbare verliezen ontstaan bijvoorbeeld door bederf door verkeerd bewaren van voedsel, schade door bewerking, teveel inkopen, het weggooien van voedsel na bereiding door consumenten. Onder onvermijdbare verliezen vallen de niet consumeerbare bijproducten, zoals schillen, botten en pitten.

2. Wat vindt u van voedselverspilling? Hoe staat u er tegenover? (zonde van het geld, slecht voor het milieu, voel me schuldig?)

3. Heeft u enig idee wat een Nederlands huishouden verspilt?

Huishoudens verspillen 8 tot 11% van de aangeschafte voedingsmiddelen, wat neerkomt op 43 tot 60 kg voedsel per persoon per jaar. Dit betreft vermijdbare verliezen, dus voedsel dat daadwerkelijk gegeten had kunnen worden.

We gooien bijvoorbeeld per jaar 17 kilo brood per huishouden weg. Dat zijn 21 broden.

Naar schatting bestaat de helft van het weggegooid voedsel uit maaltijdresten. Een kwart zijn ongeopende verpakkingen, en de overige kwart bestaat uit al dan niet bedorven resten of onaangeroerde producten.

C EIGEN GEDRAG (+/- 30 min)

4. Bent u zich bewust van uw eigen gedrag als het gaat om voedselverspilling?

5. Weet u hoeveel voedsel u zelf verspilt? Wat gooit u weg? Wanneer gooit u voedsel weg?

6. Kunt u aangeven waarom u voedsel verspilt? Wat de oorzaak hiervan is?

7. Denkt u dat u iets kan doen om voedselverspilling tegen te gaan?

Indien ja:

a) Wat kunt u doen om voedselverspilling tegen te gaan?

Indien nee:

b) Waarom denkt u dat u niets kunt doen om voedselverspilling tegen te gaan?

8. Wie is er volgens u verantwoordelijk voor het tegengaan van voedselverspilling?

D INVLOED VAN ANDEREN (+/- 30 min)

9. Wat zouden anderen kunnen doen om voedselverspilling tegen te gaan? (*bv. overheid, scholen, gemeente, supermarkten*)

10. Door wie zou u zich gemotiveerd voelen om iets aan voedselverspilling te doen? (*bv. overheid, scholen, gemeente, supermarkten*)

11. Hoe zou u beïnvloed willen worden om minder voedsel te verspillen? (*via wetgeving, financiële prikkel, via communicatie bv een landelijke campagne etc.*)

12. Hoeveel invloed denkt u dat dit heeft? (*per aangedragen interventie bevragen*)

E AFSLUITING EN BEDANKEN

Zijn er nog vragen en of opmerkingen of andere zaken die men graag wil bespreken?

We zijn hiermee aan het einde gekomen van het interview. Ik wil u, ook namens Cor van harte bedanken voor uw medewerking aan het interview.

Uitdelen onkosten vergoeding.

Bijlage 3

Respondentenoverzicht focusgroepgesprekken

Eerste focusgroepgesprek

Datum: dinsdag 9 maart 2010
Tijd: 16.00 – 18.00
Locatie: Regardz meetingcenter, Amersfoort

Aantal	Geslacht	Leeftijd	Gezinsituatie	Beroep
1	V	53	alleenstaand	WAO (WO opgeleid)
2	V	65	gehuwd	gepensioneerd administratief medewerkster
3	V	58	gehuwd	gepensioneerd maatschappelijk werkster
4	M	50	gehuwd, 2 kinderen: 19 en 16 jaar	gepensioneerd operationeel manager offsetdrukkerij
5	M	63	gehuwd	gepensioneerd vertegenwoordiger
6	M	67	gehuwd	VUT
7	M	57	alleenstaand	gepensioneerd bedrijfspsycholoog
8	V	58	gehuwd	huisvrouw en logeerhuis voor kleine hondjes

Tweede focusgroepgesprek

Datum: dinsdag 9 maart 2010
Tijd: 19.00 – 21.00
Locatie: Regardz meetingcenter, Amersfoort

Aantal	Geslacht	Leeftijd	Gezinsituatie	Beroep
1	M	38	gehuwd, 2 kinderen: 6 en 3 jaar	zelfstandig ondernemer (bloemen)
2	M	43	gehuwd, 3 kinderen: 12, 10 en 7 jaar	brandweer
3	V	39	alleenstaand	praktijkverpleegkundige
4	V	45	gehuwd, 2 kinderen: 19 en 17 jaar	mantelzorger en vakkracht op basisschool
5	V	20	thuiswonend	student (maatschappelijk werk)
6	M	22	alleenstaand	marechaussee
7	V	29	gehuwd, 2 kinderen: 4 jaar en 2 jaar	huisvrouw

Derde focusgroepgesprek

Datum: woensdag 10 maart 2010
Tijd: 16.00 – 18.00
Locatie: ResCon, Amsterdam

Aantal	Geslacht	Leeftijd	Gezinsituatie	Beroep
1	V	52	gehuwd, 2 kinderen: 21 en 20 jaar	loopbaan adv. overheid
2	M	70	gehuwd	pensioen
3	M	64	alleenstaand	zelfstandig ondernemer reiswereld
4	M	64	alleenstaand	buschauffeur GVB
5	V	50	gehuwd, 2 kinderen: 18 en 15 jaar	administratief medewerkster bank
6	V	58	gehuwd	administratief medewerkster/ invalkracht school
7	M	74	gehuwd	suppoost/beveiliging
8	V	66	gehuwd	gepensioneerd ondernemer

Vierde focusgroepgesprek

Datum: woensdag 10 maart 2010
Tijd: 19.00 – 21.00
Locatie: ResCon, Amsterdam

Aantal	Geslacht	Leeftijd	Gezinsituatie	Beroep
1	M	36	samenwonend, 2 kinderen: 10 en 7 jaar	DTPer/reiswereld
2	V	31	alleenstaand	projectleider telecommunicatie
3	V	44	samenwonend, 5 kinderen: 21, 18, 14, 8 en 3 jaar	fulltime huisvrouw
4	M	45	gehuwd	timmerman/ woonstichting
5	M	32	samenwonend, 3 kinderen: 10, 7 en 2 jaar	assistent. filiaalmanager drogist
6	M	26	samenwonend	journalist
7	V	37	samenwonend	zelfstandig ondernemer/ alternatieve geneeskunde
8	V	24	samenwonend	management-assistente glasvezel

Bijlage 4

Uitwerking focusgroepgesprekken

Uitwerking 1^e focusgroepsgesprek, provinciaal stedelijk, 50 – 75 jaar

Gespreksleider: Elles Janssen
Notulist: Cor de Haan

Datum: 9 maart 2010
Tijd: 16:00 - 18:00
Locatie: Regardz meetingcenter te Amersfoort

Voedselverspilling

Wat wordt onder voedselverspilling verstaan?

Het te veel inkopen van voedsel en vervolgens weg moeten gooien wordt gezien als voedselverspilling. Ook wordt voedselverspilling gerelateerd aan de voedselverwerkende industrie. Wat verder als belangrijk punt gezien wordt is het verkeerd interpreteren van de THT-datum. De meeste ondervraagden geven aan zelf af te gaan op de geur en hoe het voedsel eruit ziet om te bepalen of de kwaliteit van het voedsel nog goed is. Onvermijdbare verspilling wordt door de ondervraagden in twijfel getrokken. Van bijvoorbeeld sinaasappelschillen kan nog marmelade gemaakt worden en diverse producten kunnen gebruikt worden voor bijvoorbeeld dierenvoer of compost. Volgens de definitie is dit verspilling, maar dit wordt door de groep niet zo ervaren.

Wat vindt men van voedselverspilling?

Voedselverspilling is voor deze groep 'not done'. De ondervraagden voelen zich een product van hun opvoeding. Van thuis uit hebben ze geleerd dat je geen voedsel verspilt. Als er vroeger nog eten in de pan over was dan werd men aangespoord om dit (los van of men hier nog zin in had) op te eten. Bij het (incidenteel) verspillen van voedsel ervaart men een ongemakkelijk gevoel. Hierbij wordt een vergelijking gemaakt met kinderen uit arme landen die niet voldoende te eten hebben en de belasting van het milieu door voedselverspilling. Hier en daar wordt ook gerelativeerd. 'We leven in een wegwerpmaatschappij'. Toch is iedereen het ermee eens dat het verspillen van voedsel niet kan.

Inschatting van verspilling per huishouden.

De inschatting van wat een gemiddeld Nederlands huishouden aan voedsel verspilt loopt uiteen. Iedereen lijkt ervan overtuigd dat dit 'veel te veel' is maar een duidelijk beeld wordt er niet geschetst. Percentages van 20-30% worden genoemd maar men waagt zich niet aan absolute getallen zoals gewicht, of geld. Als de gespreksleider het percentage en de absolute hoeveelheden noemt wordt er geschrokken en verontwaardigd gereageerd. Er lijkt qua mentaliteit over verspilling een grote consensus binnen de groep te bestaan. De hoge mate waarin voedsel verspilt wordt, wordt door een aantal respondenten direct toegeschreven aan anderen: "Wat de buurvrouw doet kun je nooit weten hè, ik heb zelf maar zo'n klein zakje (afval)".

Bewustzijn van de eigen verspilling

Op de vraag of men zich bewust is van het eigen verspillingsgedrag wordt eenduidig ja geantwoord. Dit komt onder andere door het gescheiden afvalinzameling systeem van de gemeente Amersfoort. Over het algemeen wordt er aangegeven dat men van mening is niet te veel weg te gooien. Als een van de deelnemers aangeeft dat hij van mening is wel eens te veel weg te gooien bekennen de andere deelnemers hier en daar toch ook wel eens voedsel weg te gooien, zoals sla en brood. Opgemerkt wordt dat aardappelen niet meer zo flinterdun geschild worden als 'moeders' vroeger deed. Met name versproducten (of gedeelten daarvan) worden weggegooid. Soms worden ook resten bereid voedsel weggegooid. Voedsel dat te lang in de vriezer heeft gelegen wordt ook wel eens weggegooid. Verder worden restjes genoemd van producten die niet een tweede keer opgewarmd kunnen worden (zoals spinazie, ijzerhoudend). Meer eten dan nodig is vindt men geen goed idee. In de eerste instantie lijkt men te ontkennen dat men voedsel verspilt, maar in de loop van het gesprek wordt dit in veel gevallen genuanceerd. Men lijkt zich daarom wel bewust van het eigen verspillingsgedrag.

Verantwoordelijkheid

De verantwoordelijkheid voor het verspillen van voedsel wordt door de groep met name bij de burger zelf gelegd. De attitude, het gebrek aan bewustzijn en het gebrek aan tijd zijn volgens de groep de belangrijkste oorzaken van voedselverspilling. Ook wordt er een stukje verantwoordelijkheid bij de supermarkten gelegd. Er is een breed assortiment aan producten uit de hele wereld. Het is echter zaak om hier zelf bewust mee om te gaan.

Oorzaken van voedselverspilling

Er wordt aangegeven dat soms nou een keer het oog groter is dan de maag. Dan blijft er eten over en dat is niet altijd geschikt om te bewaren. De mentaliteit is over het algemeen tegenwoordig anders dan vroeger. Bijna iedereen heeft genoeg geld om niet bewust te hoeven leven wat betreft eten. Niet iedereen vindt kiekjes lekker en tegenwoordig is dat minder een probleem dan vroeger: toen at je het gewoon op. Tegenwoordig is voedsel zo goedkoop en zo alomtegenwoordig beschikbaar dat het wat betreft de financiën amper pijn doet als eten weggegooid wordt. De hele maatschappij is tegenwoordig niet meer op besparing en zuinigheid ingesteld. Dit lijkt het effect van 'leven in overvloed'. Er lijkt een mentaliteit te bestaan van 'beter teveel dan te weinig', en het weggooien van voedsel heeft geen directe negatieve consequentie.

Vroeger was volgens de groep dit veel duidelijker. Er was een mentaliteit die voedselverspilling niet toestond maar ook was het leven hier meer op ingericht. Men kon het zich financieel niet veroorloven om eten weg te gooien, maar ook het aanbod was veel duidelijker. Het overzicht van de seizoensgroenten is weg en daardoor lijkt het inkoopgedrag verstoord. In de ogen van deze groep 'doet men maar wat', wat betreft eten. Vroeger was er veel meer bekend over hoe oud eten bereid moet worden.

We zijn volgens de deelnemers naar een maatschappij gegroeid waarin alles snel moet en waarin er heel weinig tijd is voor alles. Ook blijft hierdoor voor het bewust eten en daardoor bewust inslaan weinig tijd over. Men gaat snel na het werk bij Albert Heijn langs om het mandje vol te gooien en zsm naar huis te gaan om dit op te eten. Er wordt geen goede en concrete planning aangehouden om zuinig met huishouden en daardoor eten om te gaan. Soms is dit ook onvermijdelijk: een week loopt soms anders dan je gepland had.

De stijl van koken is ook van belang, vindt de groep. Tegenwoordig wordt er veel minder gedaan met kliekjes. Er lijkt geen belangstelling te bestaan voor creatief koken. Broodpap, wentelteefjes enz. lijkt niet meer te worden gebruikt. Restanten worden volgens deelnemers vaak weggegooid omdat 'men iedere dag wat nieuws wil eten'.

Verpakkingen waarin voedsel gekocht wordt sluit niet aan bij de in de praktijk gebruikte hoeveelheid voedsel, vindt men. Hierdoor blijft er steeds voedsel over. Dit wordt niet gelijk daarna gebruikt zodat de kans op bederf groot is.

Er wordt gesuggereerd dat het eten misschien wel te goedkoop is. Gelijk wordt dit door de meerderheid gerelativeerd. Voor armere mensen geldt dit niet. Geld lijkt een belangrijke trigger. Wanneer een consument in zijn portemonnee geraakt zou worden zou dit aan bewustzijn bijdragen.

De belangrijkste reden waarom er volgens de groep voedsel verspilt wordt lijkt het gebrek aan bewustzijn, die geïnduceerd wordt door het feit dat we het 'te goed' hebben. De verspilling raakt ons qua geld niet persoonlijk omdat deze financieel niet in verhouding staat tot hetgeen we verdienen. Dit uit zich in de manier van plannen, inslaan, opslaan en bereiden van voedsel. 'Er wordt niet meer bij nagedacht', vindt de groep, hetgeen zich uit in een mentaliteit van onverschilligheid.

Oplossingen

Bewustwording

'Bewuster omgaan bij inkopen van voedsel' wordt aangedragen als belangrijke mogelijke oplossing. Kritischer op jezelf zijn en je niet laten verleiden tot aanbiedingen als deze niet aansluiten bij wat je echt nodig hebt. Men moet vaker boodschappen doen en hierbij aan versproducten kopen wat men echt nodig heeft. Hierbij is een kleine blikvoorraad goed, mits het ook gebruikt wordt. Dit lijkt voor veel soort mensen te verschillen. Sommige mensen hebben het te druk om vaak en heel doordacht boodschappen te doen. Deze zou benaderd kunnen worden. Deze zou beter bewust gemaakt moeten worden.

Hiertoe wordt aandacht in de reclame op onder andere televisie en in tijdschriften gesuggereerd. Op die manier worden mensen gedwongen te kijken en brengt dit nieuwe informatie. We moeten vanuit de overheid 'gedwongen' worden te veranderen, want uit onszelf doen we dit niet. De rookcampagne heeft ook gewerkt: vaak herhalen is een goede manier, het moet 'inslijten'.

Wat het beste zou werken volgens de groep is de positieve benadering. Niet het betuttelende idee van : het is niet goed wat jullie doen, maar meer iets van: zo en zo kan het nog beter.

Als mensen bewuster worden, zullen ze beter inkopen, en zal de supermarkt gedwongen worden om beter aan te bieden. De overheid zou hiervoor een campagne kunnen maken die erop gericht is mensen te tonen wat ze nou eigenlijk per persoon verspillen. Bijvoorbeeld: 40% van wat u gisteren gekocht hebt ligt in de prullenbak. Het zal een schrik-effect veroorzaken als er VISUEEL getoond zal worden wat er nou per tijdseenheid verspilt zal worden. Mensen beseffen niet hoeveel het is, maar als ze het zien zal dit doordringen. Ook wordt er gerefereerd aan het spotje op tv: “zal ik dit pak melk alvast weggoeien?”. Deze ‘tastbare confrontatie’ had een gevoel van plaatsvervangende schaamte teweeggebracht.

Supermarkten

‘Supermarkten moeten minder open, en de verpakkingen moeten aangepakt worden’. Deze moeten volgens de deelnemers beter op maat. Gelijk wordt dit gerelativeerd: supermarkten staan ‘aan de andere kant’ en proberen ons juist meer te laten kopen. Toch komt een respondent met een tip waarin anderen zich kunnen vinden: supermarkten zouden tips kunnen geven hoe om te gaan met restjes. Bijvoorbeeld: koop dit of dat ingrediënt erbij en je hebt een heel lekkere (...). Ook is het verstandig losse groenten te kopen. Je wordt gedwongen na te denken over de hoeveelheid. Ook zou het ouderwetse ‘vers van gisteren’-rek terug moeten komen. Hier kan een klant tegen gereduceerd tarief brood kopen wat van gisteren is. De verspilling in het huishouden lijkt hier niet direct mee beïnvloed, maar het bewustzijn wordt wel groter: dit brood moet nu op. Het aanbod is te divers. Men koopt producten waarvan men niet echt weet wat men ermee moet, dus blijft het staan. Dit zou overzichtelijker moeten zijn.

Gemeente

Ook terugkoppeling per gemeente zou volgens de groep helpen. Als er een beeld ontstaat van hoe erg de verspilling of juist de verbetering van de verspilling is zou dit goed bijdragen aan het beeld wat men wat dit betreft van zichzelf heeft. Dit kan zowel op gemeente, wijk, of persoonlijk nivo. Dit zou dan vervolgens beloond kunnen worden. Iemand gebruikt als voorbeeld: ‘het in de publiciteit zetten van een wijk die opvallend vooruit gegaan is op het gebied van besparing’.

Scholen

Instructies op scholen wordt ook genoemd. Hierbij zou jonge mensen les moeten krijgen in eenvoudige dingen als: het niet normaal om je eten weg te gooien. Vooral omdat de weggoocultuur bij jongeren volgens de deelnemers groter is dan bij de ouderen. De mentaliteit zou via lesprogramma’s beïnvloed kunnen worden. Wanneer kinderen op jongere leeftijd zouden leren nadenken over hoe om te gaan met eten, zouden ze dit als volwassenen ten uitvoer kunnen gaan brengen. Ook ouders zouden hiervan kunnen leren, aldus de deelnemers.

Wetgeving

De strenge HACCP regels dragen in de ogen van de groep niet bij aan de mogelijkheid van het afgestemd aanschaffen van voedsel. Men beseft het dubbelzinnige van het opheffen van deze regels maar men vindt dat ze qua hygiëne en gezondheid overdreven zijn en niet in verhouding staan tot energieverliezen, milieu en verspilling.

Diversen

De THT-datum is volgens de deelnemers niet altijd heilig. Er moet meer duidelijkheid komen in de labels. Best before: is iets anders dan niet consumeren na. Mensen weten dit verschil amper en gooien gewoon alles wat 'over datum' is, weg. Er moet volgens de respondenten een beter bewustzijn en kennis komen over gewone huishoudelijke zaken. Dan kan men zelf beoordelen of een product nog te consumeren is, naast de THT-datum.

Het heeft volgens de groep weinig zin om een 'eet-dagboek' bij te gaan houden. Mensen zullen de discipline hier niet voor kunnen opbrengen. Het heeft meer zin om geen kerstpakketten meer uit te delen, deze worden altijd voor ¾ weggegooid.

Uitwerking 2^e focusgroepsgesprek, provinciaal stedelijk, 20 – 49 jaar

Gespreksleider: Elles Janssen
Notulist: Cor de Haan

Datum: 9 maart 2010
Tijd: 19:00 - 21:00
Locatie: Regardz meetingcenter te Amersfoort

Voedselverspilling

Wat wordt onder voedselverspilling verstaan?

Deelnemers vinden dat voedsel wordt verspild als er teveel kliekjes overblijven. Dit geeft aan dat er teveel is klaargemaakt dus dat er te weinig is nagedacht over wat er nu eigenlijk aan eten nodig was. Eten dat vergeten wordt en daardoor onbruikbaar, zoals bijvoorbeeld een pak koekjes in je tas of eten dat ongemerkt te lang in de koelkast is blijven liggen. 'Als het daarna plekken krijgt of zacht wordt dan kun je het weggooien en dat is zonde'. 'Eten dat door kinderen opgegeten mee terug wordt genomen uit school'. 'Fruit dat te lang op de fruitschaal ligt en daardoor beurs wordt'.

Wat vindt men van voedselverspilling?

Voedselverspilling wordt gezien als een slechte zaak. Eenstemmig wordt het woord 'zonde' uitgesproken. Toch nuanceert een deelnemer door te zeggen dat het soms 'nou een keer zo is'. 'Soms hou je wat voedsel over en daarom neem je dan de volgende keer wat minder. Maar als je die keer dan te weinig blijkt te hebben denk je ach, beter teveel dan te weinig'. Dat het milieu eronder lijdt wordt gezien als verwerpelijk. Wanneer de vergelijking met de mensen in de arme landen zich voordoet, ziet iedereen voedselverspilling als reden tot schaamte. Ook wordt de geldverspilling die ermee gepaard gaat gezien als reden dat voedselverspilling eigenlijk 'heel erg' is. Later in de discussie wordt het onderwerp weer door een respondent aangehaald. Ze vindt 8-11 procent eigenlijk best acceptabel. Ze weet van haarzelf dat ze alleen voedsel weggooit dat echt niet meer kan en hierdoor krijgt ze een aantal mensen achter zich: 'ze maken zich te druk' en 'zoveel is dat ook weer niet'. Er wordt zelfs gezegd: 'Ze moeten eerst maar eens naar de dingen kijken die echt belangrijk zijn, en daarna naar zulke kleine dingetjes'.

Inschatting van verspilling per huishouden.

De schatting van wat een gemiddeld Nederlands gezin per jaar aan voedsel verschil is niet bijzonder accuraat en de spreiding is groot. De mannelijke helft van de groep houdt de schatting rond 400 a 500 kilo, de vrouwen menen dat dit zo rond de 300 ligt. Alle genoemde hoeveelheden lijken een voorzichtige schatting en niemand lijkt hier een resoluut antwoord op te kunnen geven. De reacties na het geven van de daadwerkelijke percentages en hoeveelheden zijn o.a. verbazing. Iedereen vindt dit 'enorm meevallen', en zelfs bij de '21 broden' wordt hier behoorlijk lichtzinnig op gereageerd.

Bewustzijn van de eigen verspilling

Over het eigen weggegoiedrag wordt verschillend gedacht. Een deelnemer reageert gelijk met 'Een hele hoop!', waarbij een aantal deelnemers instemt, en een aantal afwijzend reageert. Mensen zijn zich tot op een bepaald nivo bewust van hun verspillinggedrag. Men zegt te weten en ook in te calculeren dat er een bepaalde hoeveelheid voedsel verspilt wordt, maar zegt ook dat dat in eigen geval 'wel mee valt'. Pas als er wat verder wordt doorgevraagd over het eigen verspillinggedrag komt er vaak naar boven dat dit toch meer is dan men in eerste instantie wilde zeggen.

Er worden vooral verse producten weggegooid. Vlees maar vooral verse groenten worden op grote schaal weggegooid. Ook brood belandt met grote hoeveelheden in de prullenbak. Wat ook vaak in het afval terecht komt is het overblijfsel van de 3 halen 2 betalen-aanbieding. Men koopt hierdoor teveel in, en de rest komt in de kast terecht en wordt na verloop van tijd vergeten. Daarom worden er ook veel niet-versproducten verspild. Men zegt amper bereid voedsel weg te gooien. De pan wordt leeggegeten, of de rest wordt voor later bewaard. Dit wordt ook weer genuanceerd: nadat iemand zegt dat er toch wel eens een halve pan eten wordt weggegooid bekennen meerdere deelnemers dit. Een deelnemer vertelt dat alles wat uit de pannen overblijft dat qua hoeveelheid minder is dan voor één persoon weggegooid wordt.

Verantwoordelijkheid

De verantwoordelijkheid voor de verspilling ligt volgens de groep bij de mensen zelf. Bij een bepaald leefpatroon hoort een bepaald gedrag en daar ben je zelf verantwoordelijk voor. Toch vind men ook dat de supermarkten bijdragen in verantwoordelijkheid. De verpakkingen zijn vaak te groot en gericht op een maaltijd voor vier personen. Wanneer je dan alleen of met zijn tweeën bent word je gedwongen om later in de week nog eens dit product te eten en dat komt niet altijd zo uit.

Oorzaken van voedselverspilling

Er wordt als er naar de oorzaken gevraagd wordt direct over bewustzijn gesproken. Een deelnemer weet van haar moeder, waarbij het afval per kilo gewogen en betaald wordt, dat dit enorm tot bewustzijnsverhoging van wat er weggegooid wordt geleid heeft. Zo ziet ze het bij voedselverspilling ook. Een betere kennis van zaken en een duidelijker bewustzijn over het onderwerp zou mensen aanzetten tot wat beter doordacht gedrag op het gebied van voedselverspilling.

Ook gebeurt het soms dat je 'nou één keer' geen honger hebt, vindt een aantal deelnemers. 'Dan eet je minder en dan gooi je de rest weg'. De mate waarin dit non-verbaal gebracht wordt alsof het een logische kwestie is doet een onverschillige attitude vermoeden.

Er wordt door een aantal gezegd dat er een percentage van de bevolking is die het 'nou één keer niks kan schelen'. Die groep staat totaal onverschillig

tegenover verspilling. Op de hoe hoog het percentage is dat zo denkt weet niemand echt antwoord te geven

De planning goed sluitend maken is volgens de groep is niet altijd mogelijk. Het ene weekend eet je met zijn vieren, het andere weekend met zijn zessen. Dit valt niet altijd accuraat te plannen dus wordt er voor de zekerheid maar voldoende klaargemaakt. Als er dan iets overblijft dan is dit minder erg dan wanneer er te weinig eten voor iedereen zou zijn. Ook een onregelmatig werkritme draagt hieraan bij. Wanneer men wel een regelmatig leefritme heeft, leidt verstoring hiervan vaak tot een ander eetpatroon en daardoor vaak voedselverspilling. Ook geplande activiteiten rond etenstijd dragen bij aan verstoring. Als een kind vlak na het eten moet sporten dan eet het voor de maaltijd minder, met de intentie na het sporten de rest op te eten. In de praktijk gebeurt dit amper zodat het overblijfsel weggegooid wordt.

Het aantal keren boodschappen doen per week is volgens de deelnemers een belangrijke factor bij het accuraat inslaan van hoeveelheden. Wanneer er weinig boodschappen gedaan wordt (bijvoorbeeld alleen op zaterdag) dan worden er veel meer artikelen aangeschaft die niet opgegeten worden. Bij meerdere malen per week of zelfs iedere dag boodschappen doen wordt er veel vaker alleen gekocht wat er daadwerkelijk nodig is.

Snoepen wordt ook genoemd. Wanneer men overdag zoveel tussendoortjes gehad heeft dat de eetlust verminderd is zal er meer voedsel van de maaltijd zelf overblijven omdat men bij etenstijd geen honger meer heeft. Dit wordt vooral met kinderen in verband gebracht. Snoep en snackbars zijn grote boosdoeners.

Verspilling is er ook vaak als het overblijvende pakje van de 2 halen-1 betalen aanbieding blijft staan. Deze wordt vergeten en belandt vaak na langere tijd alsnog in het huisvuil. Het beoogde financiële voordeel van deze aanbieding is in de absolute zin helemaal geen voordeel omdat het 'relatief goedkopere' extra product vaak niet direct gebruikt kan worden en daardoor vergeten wordt en bederft.

Oplossingen

Bewustwording

De deelnemers zijn het ermee een dat men voedselverspilling tegen zou kunnen gaan door bewuster in te kopen. 'Eerst kijken naar wat je in de kast hebt voordat je je aanbiedingen gaat inslaan'. 'Een boodschappenlijstje gebruiken'. Veelal wordt door deelnemers 'op gevoel' geshopt waardoor men met veel onnodige producten thuiskomt. Als hier vanuit een duidelijkere kennis en bewustzijn gehandeld zou worden dan zou er zuiniger met het voedsel omgegaan worden.

Aandacht in de media zou werken volgens de meeste deelnemers. Reclamespotjes, postbus 51 campagnes waarbij de nadruk zou komen te liggen op duidelijke feedback. Hapklare brokken als: DIT gooit u weg en DAAROM is dat belangrijk, zou een bijdrage leveren aan de bewustwording en daardoor zou

ook het verspillend gedrag veranderen. De zin 'u gooit 40-60 kg voedsel weg!' zal bij de meesten niet aankomen, hier zal onverschillig op gereageerd worden. Wanneer men echter visueel de 40-60 kilogram voedsel zal laten zien dan zal dit veel confronterender werken. Het moet dus persoonlijk worden. De aandacht voor het milieu die ermee samenhangt voelt voor de mensen als een ver van mijn bed-show.

Ouderen en jongeren zullen op een verschillende manier benaderd moeten worden. Jongeren zullen bij postbus 51 spotjes snel wegzappen terwijl ouderen hier vatbaarder voor zijn. Het is belangrijk om niet 'betuttelend' te benaderen, want dit zal aversief werken. Verschillende benaderingen voor verschillende leeftijdsgroepen, bijvoorbeeld door 'bewuste kookprogramma's' voor zowel jongeren als ouderen.

Men geeft aan aangesproken te willen worden door het voedingscentrum. Deze zou een 'restjes-dag' kunnen introduceren waarbij er voorlichting gegeven wordt waarbij de nadruk ligt op bewustwording.

Planning

Een goede planning is volgens het grootste de groep een goede manier om je bewust te zijn van wat je nodig hebt. Dit moet volgens enkelen echter ook niet teveel worden overdreven. Wanneer er van minuut tot minuut geleefd wordt koop je alleen wat je eigenlijk nodig hebt op dat moment.

Regelmatig naar de winkel gaan zou helpen. Door iedere dag bewust in te kopen (met de aandacht op de maaltijd die je wilt maken), en de aanbiedingen te weerstaan leert men zich een patroon aan waarbij dit normaal wordt. De nadruk moet liggen op verse producten. Anderen kunnen zich hier juist weer niet in vinden. 'Wanneer ik vaker boodschappen zou doen zou ik ook meer kopen'.

Gemeente

Anderen zouden aan voedselverspilling binnen het huishouden kunnen bijdragen door bijvoorbeeld feedback te geven op het gedrag. Het wegen van het verspilde voedsel en dit terugkoppelen naar de huishoudens zou bijdragen aan de bewustwording over het onderwerp. Deze bewustwording zou bijdragen aan het verspillend gedrag. Ook een meer gedragsmatige aanpak zou hierbij aansluiten. Als men door bijvoorbeeld de gemeente bestraft zou worden voor het aanleveren van veel verspild voedsel of beloond zou worden voor weinig verspild voedsel (denk aan bijvoorbeeld financiën) dan zou dit bijdragen aan de reductie van de verspilling (maar ook aanzetten tot louche praktijken zoals het dumpen van vuil). De financiële prikkel valt goed in de smaak.

Supermarkten

Betere porties bij de supermarkten zouden er volgens de deelnemers aan bijdragen dat er niet teveel hoeft worden ingekocht. Hetgeen wat niet verplicht teveel wordt ingeslagen blijft ook niet over en wordt ook niet verspild. De meeste maaltijden zijn voor 2-3 personen, en huishoudens zijn gevarieerder dan dat. Iemand geeft aan dat als voedsel duurder gemaakt wordt, dit zal bijdragen tot bewustwording en ook verspilling. Dit wordt wel beaamd maar vanwege de

praktische haalbaarheid wordt het niet als serieuze optie beschouwd. Wel wordt gezegd dat bij de bekende 2 voor de prijs van 1-aanbiedingen, de supermarkt best aandacht mag besteden aan het feit dat het 'erbij gekochte' product vaak niet direct gebruikt wordt. Dit zou kunnen door middel van een bord, of een flyer waarin dit algemeen uitgelegd wordt.

Scholen

De basisschool is een heel erg belangrijke spil. Er kan van jongs aan gewerkt worden aan de bewustwording van verspilling in de lessen maar er kan ook toezicht gehouden worden of de kinderen 'het bakje wel goed leeg eten'. 'Ze moeten leren hun eten op te eten'. Er kan een terugkoppeling naar de ouders plaatsvinden als er excessief door een kind voedsel verspild wordt. Hierbij snijdt het mes aan twee kanten.

Wetgeving

Aangepaste wetgeving wordt niet als serieuze optie gezien. Dit is betuttelend en er wordt zelfs verontwaardigd op gereageerd. Dit gaat veel te ver.

Men vindt het moeilijk om gewicht te geven aan bovengenoemde interventies. Men benadrukt wel opnieuw dat de positieve benadering essentieel is. Men is het zat op de vingers gekeken en vervolgens de les gelezen te worden.

Uitwerking 3^e focusgroepgesprek, stedelijk, 50 – 75 jaar

Gespreksleider: Elles Janssen
Notulist: Cor de Haan

Datum: 10 maart 2010
Tijd: 16:00 - 18:00
Locatie: ResCon te Amsterdam

Voedselverspilling

Wat wordt onder voedselverspilling verstaan?

Onder voedselverspilling wordt het onnodig weggooien van eten verstaan. Wanneer men teveel opschept of wanneer men teveel klaarmaakt dan is dit zonde. De aandacht komt al snel bij voedselverspilling binnen de horeca en industrie. Er wordt gedacht dat de grootste verspilling niet bij huishoudens ligt maar in deze commerciële sectoren. Zelfs nadat erop gewezen wordt dat de lijn van het onderwerp in principe ligt op voedselverspilling in huishoudens benadrukt men dat er veel grondstoffen en eetbaar voedsel verloren gaat bij bedrijven.

Het wordt ook als verspilling gezien wanneer de houdbaarheidsdata op de verpakkingen te letterlijk worden aangehouden. De kans dat een product na de aangegeven datum nog een tijd in prima staat verkeert is groot. Wanneer dit dan toch bij het afval belandt, dan wordt dit als voedselverspilling gezien.

Wat vindt men van voedselverspilling?

Het verspillen van voedsel binnen huishoudens wordt door de hele groep ervaren als 'heel erg'. Het wordt als ondankbaar gezien dat wij in deze maatschappij, waarbij we gewoon zijn aan een grote vorm van luxe, toch zoveel verschillen. De vergelijking met de mensen uit armere landen geeft veel mensen een ongemakkelijk gevoel. Ook wordt als contrast de voedselbank gebruikt. Het milieu wordt als een minder zwaar wegende factor gezien bij hoe erg men voedselverspilling vindt. 'Het gaat terug naar de natuur'. Er bestaat grote ergernis aan de jonge mensen, die zich qua mentaliteit onderscheiden van henzelf, en veel gemakkelijker en meer voedsel verspillen dan de oudere generaties. Hier wordt ook over gerelativeerd. Een deelnemer geeft toe dat ze dat als middelbare scholier ook zelf wel eens haar brood weggooide en de dag met snoep doorkwam. Ze benadrukt wel dat in haar wijk het vooral 'buitenlandse mensen' zijn die veel etenswaren op straat gooien. Dit scheidt een slecht voorbeeld voor hun kinderen die dat vervolgens overnemen. Ook is het een argument dat verspilling simpelweg 'zonde van het geld' is.

Inschatting van verspilling per huishouden.

Het vermijdbare verlies per jaar per gezin wordt eerst op 10-15% geschat. Dit wordt door iemand aangevuld met de schatting 50 kilo per jaar per gezin. Hierna gaan de schattingen omhoog. 'Het dubbele' wordt gevolgd door 'meer dan 200 kilo'. De schattingen lopen dus uiteen, maar een deel van de groep nadert de werkelijke verspillingcijfers redelijk accuraat.

Bewustzijn van de eigen verspilling

Op de vraag hoe bewust men zich is van zijn eigen verspillingsgedrag wordt eenduidig gereageerd. Iedereen is zich goed bewust van zijn eigen verspilling, en deze is bij ieder laag. Er wordt goed gelet of de restjes opkomen, en dat het bederfbare voedsel op tijd wordt geconsumeerd. Ietswat contrasterend wordt opgemerkt dat het niet verspillen een automatisme is. Het is gewoon om eten niet weg te gooien. Velen kunnen zich hierin vinden. 'Ik denk er nooit bij na als ik iets weggooi, of bewaar', voegt een deelnemer toe. Een man stelt de gewetensvraag: 'denken we er eigenlijk wel echt zo bewust bij na, als we nu doen?'. Hij bekent altijd zonder lijstje boodschappen te doen, langs de stellingen te lopen om vervolgens te bedenken: 'dit kan ik wel nemen'. Toch wordt er sporadisch iets weggegooid.

De tegenstrijdige antwoorden lijken te betekenen dat het als een soort automatisme gezien wordt om geen voedsel te verspillen. Dit wordt als zo logisch gezien dat er eigenlijk weinig bij nagedacht wordt. Er kan gesproken worden van automatisch gedrag. Er wordt gedacht dat deze groep mensen bewuster is van het voedsel-verspillende gedrag dan gemiddeld.

Verantwoordelijkheid

De verantwoordelijkheid voor de verspilling ligt uiteindelijk bij de mensen zelf. Hoewel de supermarkten en de marketing er natuurlijk juist op ingesteld zijn om jou meer voedsel dan de benodigde hoeveelheden te laten kopen, ben jij degene die hier op zal moeten letten. Maar de supermarkten werken wel mee aan de vertroebeling van wat men nou eigenlijk nodig heeft.

Oorzaken van voedselverspilling

Een bepaald percentage van zelfs het vermijdbaar verspilde voedsel zal volgens de groep altijd bij het afval terecht komen. Het is volgens hen zinloos om te denken dat dit voorkomen kan worden. Het kan gebeuren dat je eens vergeet om iets op te eten, zonder specifieke reden. Iemand zegt: 'Dan blijft het maar liggen en liggen en dan gooi je het daarna gewoon weg'.

De groep ziet zichzelf als het product van de generatie waaruit ze komen. De regeltjes van hoe met voedsel omgegaan moet worden is iets wat ze met de paplepel is ingegoten. De ouders hebben de oorlog meegemaakt, met alle ervaringen van gebrek die dat met zich meebracht. Dit heeft geleid tot een mentaliteit die zij van hun ouders meegekregen hebben, waarbij voedselverspilling gewoon iets is wat 'niet kan'. Het heeft ermee te maken dat men zich bewust is van het feit dat verspilling iets is wat onwenselijk is.

'Verspilling is een mentaliteitskwesitie', wordt er gezegd. De mensen lijken erg onverschillig in de tijd waarin we leven vandaar dat de bewustwording vaak pas komt als men persoonlijk geraakt wordt. Hierdoor zie je vaak dat arme mensen bewuster zijn dan mensen die genoeg geld hebben om zich niet te laten raken door voedselverspilling.

‘Iemand die niks te verteren heeft die zal niks weggooien’, wordt er gezegd. Geld is een belangrijke factor bij voedselverspilling. Restjes zullen worden opgegeten en er zal gerichter ingekocht worden, waarbij er minder impulsief te werk zal worden gegaan.

Volgens de groep speelt het te letterlijk interpreteren van de THT- en verpakingsdatum een belangrijke rol bij verspilling. Dit is onzin: de meeste dingen zijn nog prima houdbaar, als je daar meer mee leert omgaan. Het is dus een kwestie van gebrek aan kennis. Je moet eerst naar de datum kijken, en daarna naar de fysieke eigenschappen van het voedsel (geur/kleur/enz). Dit is per product verschillend wat inhoudt dat bepaalde voedselkennis nodig is, die bij veel vooral jonge mensen ontbreekt. Doordat dit inmiddels is ‘opgedrongen’, denken de jonge mensen wat dit betreft heel anders.

Wanneer er een te grote voorraad opgeslagen wordt dan zal dit leiden tot voedselverspilling. Bij het gericht inkopen van vooral verse producten zal beter geconsumeerd worden dan wanneer er ruim wordt ingeslagen. Dit wordt wel gezien als beter haalbaar waar huishoudens kleiner zijn.

Bij grotere huishoudens blijkt het vaak een probleem om goed te plannen. Het hebbe van twee thuiswonende studerende zonen blijkt voor een deelnemer reden om dagelijks voor vier mensen te koken, terwijl het nooit duidelijk is of de hele familie ook daadwerkelijk mee-eet. Het gebrek aan regelmaat draagt hier ook aan bij. Er wordt ‘voor het geval dat’ klaargemaakt. Een sluitende planning is bij grotere groepen mensen bijna onmogelijk. Bij deze groep zeggen de mensen die alleenstaand zijn vaker boodschappen te doen dan de mensen in grotere groepen. Bij de grotere huishoudens wordt vaak op zaterdag groot ingeslagen, alleenstaanden gaan vaak dagelijks of meerdere malen per week hun boodschappen halen.

Tijdgebrek is een belangrijke factor bij het niet goed plannen van de maaltijden en de inkoop hiervan. Als iemand een drukke baan heeft en om zes uur pas vrij is dan heeft diegene vaak tijd noch zich om erg zijn best te doen en veel tijd te investeren in de maaltijd. Daarvoor worden vaak kant en klare verpakkingen gekocht die ook nog te groot zijn.

De afgepaste hoeveelheden bij de supermarkten dragen volgens deelnemers bij aan voedselverspilling. Wanneer bijvoorbeeld een pak van een pond gekocht wordt dan blijft er bij een huishouding van twee mensen vaak een ons over. Deze beland dan vervolgens vaak bij het afval. ‘Je wordt eigenlijk verplicht om meer te kopen dan je nodig hebt’.

Oplossingen

Bewustwording

Op de vraag wat mogelijke oplossingen zouden kunnen zijn wordt benadrukt dat ‘je alleen bij jezelf na kunt gaan of dat kan’. Iedereen moet dat voor zichzelf weten omdat alle mensen hier anders tegen aan kijken. Anderen zeggen weer dat juist die mensen geleerd moet worden wat goed is.

Hierbij wordt gesproken over de mogelijkheid om voorlichting te geven om mensen beter te wijzen op het nut van het plannen van het huishouden. Er wordt gedacht aan een postbus 51 spotje. De meningen over de doeltreffendheid van zo'n campagne verschillen. Het aanbieden van de informatie zou ook via populaire televisieprogramma's kunnen gebeuren. Iemand die veel in Brazilië komt zegt dat het daar heel normaal maar ook effectief is dat bepaalde publieke informatie via shows en soaps aangeboden wordt. Als mensen zien dat een bekend iemand het goede voorbeeld geeft, dan zullen velen dit gaan imiteren. Ook subliminale beïnvloeding tijdens veelbekeken programma's wordt door een aantal deelnemers als effectief gezien.

Bij deze postbus 51 spotjes zouden volgens de groep de volgende tips aan de orde kunnen komen:

Bondige en concrete tips van hoe je goed met voedsel om kunt gaan, over diverse media zoals postbus 51 en televisieprogramma's, maar ook folders bij middenstanders. De strekking zal positief moeten zijn. De boodschap moet geassocieerd worden met iets positiefs, zoals een grap, of iets wat 'sexy' is. Ook zou de nadruk op de mogelijkheid tot geldbesparing (verspilling van voedsel is verspilling van geld) een goede manier zijn.

Het hergebruiken van de restjes. Zowel de losse ingrediënten als wat overblijft uit de pan kan nog prima gebruikt worden. Er kunnen kliekjes gemaakt worden die later (bijvoorbeeld de volgende dag) worden opgegeten, maar het kan ook ingevroren worden om nog later te gebruiken.

Verstandiger omgaan met je voorraad is volgens de groep een belangrijke tip. Brood moet ingevroren worden, zodat het niet 'oud' zal worden en er iedere dag 'vers' brood is. Het is zaak om ook weer niet te veel op te slaan. Het risico bestaat dat je dan maar een beetje nodig hebt van wat er in een potje zit zodat er veel verpakkingen open blijven staan. Dit zal dan uiteindelijk leiden tot bederf en verspilling. Een oplossing zou zijn om beter na te denken over de planning. 'Wat heb ik nou eigenlijk echt nodig voor vandaag?' Gericht producten kopen in de goede hoeveelheden draagt bij aan de reductie van verspilling.

Scholen

Ook voorlichting op scholen wordt genoemd. Vooral bij pubers maar ook bij jongere kinderen wordt dit als heel functioneel ingeschat. Vooral een stukje bewustzijn is van belang. De kinderen van tegenwoordig hebben geen idee dat dit belangrijk is en op scholen kan dit tijdens speciaal daarvoor ontworpen lessen duidelijk gemaakt worden. Er wordt opgemerkt dat ouders dit dan van hun kinderen kunnen overnemen.

Gemeente

Duidelijke implicaties op je portemonnee zullen bijdragen aan bewustwording en waarschijnlijk daardoor ook aan het verspillingsgedrag. Je afval wegen en betalen per kilo zou hiervoor een effectieve methode zijn. Iedereen beaamt de effectiviteit maar zou het heel erg vinden als dat gebeurt. Uitvoering zou heel

moeilijk worden omdat mensen 'andere oplossingen' voor het afval zouden gaan zoeken. Een variant op deze manier zou zijn: afval onder een bepaalde kwantiteit levert een (bv financiële) bonus op.

Hoewel het niet zozeer onder de aangehouden definitie van vermijdbare verspilling valt vindt een aantal deelnemers betere scheiding van het organisch voedselafval van belang. Daarmee zou men net als vroeger de schillen apart kunnen houden om aan het vee te voeren.

Supermarkten

Bij de bakker of supermarkten zouden volgens een aantal deelnemers folders neergelegd kunnen worden waar tips in staan wat je met kliekjes of oud brood kunt doen, bijvoorbeeld croutons en wentelteefjes. Bij supermarkten zou er dan bijvoorbeeld bij kunnen staan: als u product X erbij koopt kunt u met uw oude producten nog een prima (...) maken.

Het kunnen kopen van de producten in de hoeveelheden die men zelf wenst is een manier die zou aanzetten tot het effectiever kunnen inslaan van voedsel. De supermarkt zou hier beter bij moeten bemiddelen. Verpakkingen bestaan vaak in vaste gewichtseenheden en niet iedere huiselijke situatie sluit hier goed bij aan. Hierdoor zeggen sommigen dat er regelmatig 'verplicht' te veel van een product gekocht wordt.

Ook zou een supermarkt het aantal producten moeten verminderen, vindt de groep. Het overdreven grote aanbod zet aan tot het kopen van te veel producten. Dit zou gelimiteerd kunnen worden zodat mensen een duidelijker beeld krijgen van wat nodig is en wat niet. Als het aanbod er niet is, is de vraag er ook niet.

Ook de aanbiedingen komen ter sprake. Deze zijn vaak gericht op het kopen van meer producten wat in de praktijk snel neerkomt op 'teveel producten'. Wat er overblijft blijft vaak liggen en wordt verspild. Er zou duidelijker aangegeven moeten worden dat dit risico bestaat en dat men niet moet vergeten dat het financiële voordeel dat men heeft niet altijd opweegt tegen de mogelijke verspilling die ermee gepaard gaat.

Effectiviteit

De campagne wordt gezien als de meest effectieve manier om de mensen te bereiken. De doelgroep die hiermee bereikt wordt is groot. Dit moet een positieve boodschap zijn, als het kan gepaard met humor. Het is van belang mensen bewust te maken van hun eigen verspilling, met daarbij de nadruk op het geld dat ze zouden kunnen besparen. Ook het verwerken van de boodschappen in veelbekeken programma's als GTST zou goed aankomen. Ook zou hierbij aandacht besteed kunnen worden dat het belangrijk is om een goede planning te maken en gericht in te kopen.

Men is 'allergisch' aan het worden voor betuttelende boodschappen waarin aangegeven wordt dat er van alles niet goed is. Belangrijk is de positieve benadering, met de nadruk op wat er 'gewonnen' zou kunnen worden.

Uitwerking 4^e focusgroepgesprek, stedelijk, 20 – 49 jaar

Gespreksleider: Elles Janssen
Notulist: Cor de Haan

Datum: 10 maart 2010
Tijd: 19:00 - 21:00
Locatie: ResCon te Amsterdam

Voedselverspilling

Wat wordt onder voedselverspilling verstaan?

Onder voedselverspilling wordt door de groep het voedsel verstaan dat ten onrechte wordt weggegooid. Eten waarbij men vergeten is naar de THT-datum te kijken, of dat overblijft omdat men ergens anders is gaan eten zonder dat dit gepland was. Wanneer iemand met meerdere mensen in een huis woont is het soms onduidelijk van wie de dingen zijn die in de koelkast staan. Veel eten wordt ook verspild als kinderen de inhoud van het bakje brood dat ze meegekregen hebben naar school onaangeraakt mee terug nemen. Omdat ze toch elke dag verse producten meekrijgen wordt het op deze manier verspild.

Wat vindt men van voedselverspilling?

Op de vraag wat men van voedselverspilling vindt wordt niet primair afwijzend gereageerd. Er wordt eerder over gerelativeerd dan dat er veroordeeld wordt. Het hangt af van de mate waarop er verspild wordt. 'Wij leven nou eenmaal lux hè, we kunnen ons dat nou eenmaal veroorloven'. Maar verspilling in grote mate wordt wel veroordeeld: 'Als je hele bakken vlees weggooit dan is dat onzin'. Iedereen heeft daarbij zijn eigen grens. In deze tijd van crisis kijkt een ieder wel wat beter naar wat hij in huis haalt.

Een ander vindt voedsel verspillen zonde van het geld. Het zet tot nadenken aan dat er iedere dag zoveel duur voedsel verspild wordt. Wanneer het eten van de kinderen onaangeraakt terugkomt dan is dit ook niet goed omdat veel belangrijke voeding- en bouwstoffen op die manier niet binnenkomen.

Over het milieu wordt verdeeld gereageerd. De een zegt dit wel belangrijk te vinden terwijl de ander slechts met hulp van anderen kan bedenken wat de implicaties voor het milieu zouden kunnen zijn. Iemand zegt niet in het licht van het milieu naar de kwestie verspilling te kijken, maar hoofdzakelijk in het licht van de consequenties voor de eigen portemonnee.

Inschatting van verspilling per huishouden.

Het beeld van wat een gemiddeld huishouden per jaar vermijdbaar aan voedsel verspilt verschilt over de groep. 'Enkele tientallen kilo's' wordt verhoogd tot 'enkele honderden kilo's'. De antwoorden worden een aantal keren aangepast, en een duidelijk beeld van de verspilling lijkt in ieder geval bij de meesten niet aanwezig. Wanneer de correcte gemiddelden door de gespreksleider worden

verteld lijkt hier niemand echt een reactie te vertonen. 'Goh, grappig!' is de enige verbale reactie.

Bewustzijn van de eigen verspilling

Men is zich redelijk bewust van wat men zelf weggooit. Wat voor deze groep in het algemeen lijkt te gelden is dat de THT-data behoorlijk letterlijk worden aangehouden. Er wordt aangegeven dat dingen in de koelkast vaak vergeten worden, en dat pas wanneer het te laat is, men tot de conclusie komt dat een product weg kan. Vaak komt dit omdat een product de eerste keer niet volledig gebruikt wordt, en dat het daarna zo lang niet nodig is dat het bederft (bijvoorbeeld een pot spagettisaus). Het lijkt dat de groep bewust is van het feit dat het bewustzijn eigenlijk niet is wat het zou moeten zijn.

Verantwoordelijkheid

De schuld van verspilling wordt in de eerste instantie bij de mensen zelf gelegd. De een noemt zichzelf een domkop terwijl een ander zich achteraf 'rot schaamt' voor het feit dat prima eten ongeopend in de verpakking het afval in verdwijnt. Vooral op momenten dat daar bewust over wordt nagedacht (zoals bij dit gesprek), en men beseft zich het hele proces dat zich voorgedaan heeft voor een portie voedsel op het aanrecht ligt, ontstaan er bij een aantal mensen zelfverwijten.

Ook, maar in mindere mate, wordt er door de groep een stuk verantwoordelijkheid voor verspilling gelegd bij de supermarkten. Met verleidingen zoals aanbiedingen (2 voor de prijs van 1) worden mensen eerder aangezet tot het uitgeven van teveel geld en wordt er vaker meer voedsel weggegooid. De voorverpakte artikelen zorgen er vaak voor dat hoeveelheden te groot worden aangekocht en uiteindelijk vaak bederven.

Oorzaken van voedselverspilling

Sommige gedeelten van het voedsel zijn minder lekker. Bijvoorbeeld het kapje van het brood blijft eigenlijk standaard liggen. Dit is gewoon niet lekker genoeg om op te eten, en gezien er vaak toch al vers brood is wordt dit dan weggegooid.

Ook heeft een aantal deelnemers 'geen zin in teveel gedoe'. Een brood invriezen wordt wel gedaan maar om deze in gedeelten te ontdooien is iets waar men 'geen zin in' heeft, zodat het brood na een tijdje alsnog te oud is om op te eten.

Een deelnemer zegt ook vaak teveel in te slaan voor het geval dat andere mensen zouden kunnen denken dat er niet genoeg is. Dat zou voor haar een reden zijn tot schaamte. 'Liever iets weggooien dan de schaamte van een slechte gastvrouw'. Dit wordt door veel mensen beaamd. 'Er zal maar te weinig zijn!', wordt er geroepen. De vrouw zet het belang waarbij zij (naar eigen interpretatie) het hardst door wordt geraakt voor het belang van de verspilling die haar minder raakt.

Soms worden er producten gekocht waarvan er maar een klein beetje nodig is. Het restant blijft dan liggen, wordt niet opgegeten en later weggegooid. De hoeveelheden waarin iets verplicht gekocht moet worden komen volgens de deelnemers vaak niet overeen met de daadwerkelijk benodigde hoeveelheid. Dit wordt door de hele groep beaamd en iedereen weet hier ook wel voorbeelden van te noemen uit de eigen situatie. Vooral als de weegbare groenten uit de schappen op zijn is men aangewezen op de prefab-verpakkingen. Mensen uit deze groep doen amper een beroep op de kleine middenstanders zoals slaggers en groenteboeren, waar men wel afgewogen hoeveelheden kan krijgen.

Geld is volgens bijna de hele groep van belang. De nogal onverschillige attitude die eerder werd beschreven bestaat bij de gratie van het feit dat men zich dat kan veroorloven. In deze tijden van crisis is het daarom direct minder vanzelfsprekend dat er voedsel verspild wordt en denkt iedereen automatisch dieper na over inkoop en verspilling. Dit laatste wordt niet door de hele groep gedeeld, sommigen zeggen de crisis amper te voelen. Anderen zeggen mensen te kennen die flink door de crisis zijn geraakt en daardoor in hun bewustzijn van verspilling en gedrag te zijn veranderd. "We zijn een te welvarend land en we zijn daardoor te gemakkelijk geworden".

Aanbiedingen waarbij een partij goederen in één keer tegen een korting worden aangeschaft zijn vaak ook een aanleiding tot verspilling. In de praktijk wordt de teveel aangekochte hoeveelheid product opgeslagen en daarna vergeten, zodat het de houdbaarheidsdatum overschrijd en bij het afval beland.

Het goed plannen van de maaltijd is niet altijd even makkelijk. Sommige mensen geven aan geen primair belang te geven aan een 'ouderwetse voorbereiding' en vooral wanneer mensen het drukker hebben dan wordt er al snel na het werk 'gauw' even wat gehaald. Hierbij wordt niet zozeer nauw gekeken naar wat er nou precies nodig is maar waar men zin in heeft. Hoeveelheden zijn daarbij van minder groot belang. Ook zijn er vaak onvoorziene omstandigheden, zoals een impulsieve 'change of plans'. Hierbij blijven soms hele maaltijden liggen.

Vaak heeft 'moeilijk plannen' of weinig tijd tot gevolg dat er per week maar één keer boodschappen gedaan wordt. Hierdoor is het moeilijk te overzien wat er allemaal ingekocht moet worden voor de maaltijden in de komende week waardoor een soort voorraadjie wordt opgeslagen. Hierdoor worden er ook producten gekocht die alleen worden opgeslagen. De mensen die vaker per week of zelfs elke dag boodschappen te doen zeggen ook gericht in te kopen en minder weg te gooien.

De diverse soorten houdbaarheidsdata op de verpakkingen worden door de groep behoorlijk letterlijk geïnterpreteerd. Ten hoogste een dag 'over datum' is nog acceptabel. Daarna wordt het product weggegooid, zonder ook maar naar de fysieke toestand te kijken.

Een deelnemer blijft het hele gesprek volhouden dat alles wat gezegd is tijdens het gesprek uiteindelijk een kwestie is van bewustzijn. Dit is de kern van planning, inkoop, koken opslaan en hergebruik.

Oplossingen

Supermarkten

Betere variatie in de verpakkingen zou volgens de meesten een belangrijke actor kunnen zijn bij het terugdringen van de verspilling. Er zijn nu veel verpakkingen die voor 3-4 personen zijn terwijl mensen ook vaak met zijn tweeën of alleen zijn. Ook grotere familiepakketten zijn gewenst voor huishoudens groter dan 4 mensen.

Boodschappen doen op de markt of bij de kleine zelfstandige is volgens de meesten in de groep een goede manier om minder voedsel te verspillen. Hiervoor moet vaak net iets meer moeite gedaan worden dan een bezoek aan de supermarkt. Bewustzijn is nodig om net dit 'extra stapje' te zetten. Als men weet waar men het voor doet zal dit het verschil kunnen maken. Ook is het voedsel op de markt vaker klaar om direct te consumeren, terwijl dit volgens een aantal deelnemers in de supermarkt vaak nog een tijdje duurt.

Binnen de bekendere supermarkten zijn verse producten soms gelabeld met een 'eetrijp-vignet'. Dit label staat er soms onterecht op waardoor dat product niet op het gewenste moment kan worden geconsumeerd. Hierdoor wordt het vaak opgeslagen met de kans op uiteindelijk bederf. Het beter formuleren en aanhouden van de criteria die voor dat label gelden zou volgens een aantal leiden tot een doeltreffender gebruik van het product.

'Supermarkten zouden betere afspraken moeten maken met leveranciers', wordt door een deelnemer opgemerkt. Wanneer kwalitatief slechtere producten geleverd zouden worden dan zou dit retour afzender moeten, zodat deze niet in de schappen beland. Als de kwaliteit van het voedsel in de schappen hoger is, dan zal het ook thuis minder snel bederven waardoor de verspilling minder is.

Bewustwording

Bewust maken waar we mee bezig zijn wordt door velen genoemd. Het is te makkelijk om voedsel te verspillen waardoor er amper bij nagedacht wordt.

Een bewustere instelling over voedselverspilling zou leiden tot betere kennis van de producten en hoe ze te gebruiken. Een deelnemer formuleert dat wanneer zij bij het koken altijd zou denken vanuit een zo laag mogelijke verspilling, dat ze zich dan uiteindelijk de 'fijne kneepjes' eigen zou maken wat zou leiden tot dat lage verspilling uiteindelijk normaal wordt.

Een betere planning van het huishouden zou volgens de deelnemers leiden tot een beter aankoopbeleid van producten waardoor er minder voedsel blijft staan en vervolgens bederft. Om mensen het belang van deze planning te laten inzien is het ook belangrijk dat het bewustzijn rond voedselverspilling stijgt.

Het bewustzijn rondom voedselverspilling zou ook verhoogd kunnen worden door postbus 51-achtige spotjes die de nadruk leggen op wat er aan GELD verspild wordt, aldus de groep. Dit zal de mensen persoonlijk aanspreken, omdat het hen

direct raakt. Als dit op een positieve manier gebeurt, dus in de trant van "u zou X kunnen besparen als u niet onnodig verspilt!". Concrete goed bruikbare tips zouden volgens de groep goed werken: "Gebruik een boodschappenlijstje en hou u eraan!"

Ook zou er een voorlichting rondom 'het traject dat voedsel heeft doorlopen' (het omvangrijke productieproces) voordat het bij de boodschappen terecht komt gemaakt kunnen worden. Deze moet volgens deelnemers dan meer inspelen op emotie. Een voorbeeld wordt aangehaald: 'als mensen bijvoorbeeld beseffen dat de kip die zij met verpakking en al weggooien echt is groot geworden in zo'n kippenboerderij, en geslacht enzo, dan gaan ze echt wel nadenken voordat ze die weggooien'.

Er ontstaat ook een kritisch geluid over WEER een spotje van de overheid. Dit wordt door een deelnemer als bemoeizuchtig en betuttelend ervaren. Ook is hij ervan overtuigd dat dit zo langzamerhand niet meer werkt. Op de vraag hoe we dan nog wel beïnvloed antwoordt hij dat hij twijfelt of dit überhaupt nog wel mogelijk is.

Scholen

Voorlichting op scholen zou daartoe volgens de deelnemers op een belangrijke manier aan bijdragen. Het is volgens de groep vooral de jeugd die verspilt en die zich amper bewust is van de verspilling. Op scholen zou hier aandacht aan besteed kunnen worden. Op dit moment is er op scholen amper tijd om te eten. Kinderen gaan liever buiten spelen dan dat ze hun bakje leegeten. Het inrichten van tijd om met elkaar aan 'de maaltijd' te spenderen lijkt door de groep als een soort 'basis' te worden ervaren. Hier zou toezicht gehouden kunnen worden of men wel genoeg binnen krijgt en er zouden gesprekken gevoerd kunnen worden over het belang van gezond eten. Dit verhoogde bewustzijn bij de kinderen zou dan na verloop van tijd ook zijn weerslag vinden.

Hierbij aansluitend wordt voorgesteld dat de snoepautomaten uit de scholen zouden moeten verdwijnen en dat er bij aandacht besteed zou moeten worden aan het snackbar-beleid in de omgevingen van scholen.

Gemeente

De effectiviteit van een systeem waarbij er betaald moet worden per kilo afval wordt door de groep niet in twijfel getrokken. Dit zal zeker werken, maar de groep vertoont bij het bespreken ervan ook een zekere verontwaardiging en wil dat dit absoluut niet gebeurt. Dit wordt als een veel te ver dragende en betuttelende maatregel gezien en men verwacht dat dit onheus gebruik van middelen in de hand zal werken, zoals het dumpen van afval.

Een aantal deelnemer zegt dat het, ondanks de lage haalbaarheidsgraad, het best zou werken als iedereen even zou voelen hoe het is om zich de luxe van de 'verspillingsmentaliteit' niet te kunnen veroorloven. Dit zou het bewustzijn enorm verhogen. Er wordt gezegd dat dit iets is waar een reclamebureau zich eens over zou moeten buigen. Ook wordt gedacht dat humor zal werken. Dit heeft bij de BOB-spotjes ook gewerkt.

Meer bekendheid geven aan de voedselbanken en de doorstroom van ouder voedsel hiernaar vanzelfsprekender maken zou volgens een aantal deelnemers bijdragen aan reductie van verspilling. Hier is niet iedereen het mee eens, deze deelnemers zouden het eten hier niet heenbrengen.

Er wordt door een deelnemer gesproken over regulering van de overheid betreffend de hoeveelheid voedsel die een gezin per week zou mogen kopen. Na de vergelijking met 'consumptiebonnen' wordt dit onderwerp verder niet uitgediept.

Effectiviteit

Tips van overheid en supermarkten over wat men nog met kliekjes en oud brood zou kunnen doen wordt door velen als een welkome interventie gezien worden. Creativiteit is voor iedereen niet vanzelfsprekend dus dit zou volgens deelnemers best een duwtje in de rug mogen krijgen. Er ontstaat een idee of dit iets is om op de verpakkingen van de producten te zetten. Niemand weet echt of dit al gedaan is.

Het aanpakken van de verhoging van het bewustzijn bij scholen heeft volgens de groep de grootste kans van slagen. De school heeft een enorme invloed op de kinderen. Als de kinderen dit bewustzijn meekrijgen dan zullen ze dit als volwassenen ook gaan uitvoeren.

Respondentenoverzicht focusgroepgesprekken

Eerste focusgroepgesprek

Datum: dinsdag 9 maart 2010
Tijd: 16.00 – 18.00
Locatie: Regardz meetingcenter, Amersfoort

Aantal	Geslacht	Leeftijd	Gezinsituatie	Beroep
1	V	53	alleenstaand	WAO (WO opgeleid)
2	V	65	gehuwd	gepensioneerd administratief medewerkster
3	V	58	gehuwd	gepensioneerd maatschappelijk werkster
4	M	50	gehuwd, 2 kinderen: 19 en 16 jaar	gepensioneerd operationeel manager offsetdrukkerij
5	M	63	gehuwd	gepensioneerd vertegenwoordiger
6	M	67	gehuwd	VUT
7	M	57	alleenstaand	gepensioneerd bedrijfspsycholoog
8	V	58	gehuwd	huisvrouw en logeerhuis voor kleine hondjes

Tweede focusgroepgesprek

Datum: dinsdag 9 maart 2010
Tijd: 19.00 – 21.00
Locatie: Regardz meetingcenter, Amersfoort

Aantal	Geslacht	Leeftijd	Gezinsituatie	Beroep
1	M	38	gehuwd, 2 kinderen: 6 en 3 jaar	zelfstandig ondernemer (bloemen)
2	M	43	gehuwd, 3 kinderen: 12, 10 en 7 jaar	brandweer
3	V	39	alleenstaand	praktijkverpleegkundige
4	V	45	gehuwd, 2 kinderen: 19 en 17 jaar	mantelzorger en vakkracht op basisschool
5	V	20	thuiswonend	student (maatschappelijk werk)
6	M	22	alleenstaand	marechaussee
7	V	29	gehuwd, 2 kinderen: 4 jaar en 2 jaar	huisvrouw

Derde focusgroepgesprek

Datum: woensdag 10 maart 2010
Tijd: 16.00 – 18.00
Locatie: ResCon, Amsterdam

Aantal	Geslacht	Leeftijd	Gezinsituatie	Beroep
1	V	52	Gehuwd, 2 kinderen: 21 en 20 jaar	loopbaan adv. overheid
2	M	70	gehuwd	pensioen
3	M	64	alleenstaand	zelfstandig ondernemer reiswereld
4	M	64	alleenstaand	buschauffeur GVB
5	V	50	Gehuwd, 2 kinderen: 18 en 15 jaar	administratief medewerkster bank
6	V	58	gehuwd	administratief medewerkster/ invalkracht school
7	M	74	gehuwd	suppoost/beveiliging
8	V	66	gehuwd	gepensioneerd ondernemer

Vierde focusgroepgesprek

Datum: woensdag 10 maart 2010
Tijd: 19.00 – 21.00
Locatie: ResCon, Amsterdam

Aantal	Geslacht	Leeftijd	Gezinsituatie	Beroep
1	M	36	samenwonend, 2 kinderen: 10 en 7 jaar	DTPer/reiswereld
2	V	31	alleenstaand	projectleider telecommunicatie
3	V	44	samenwonend, 5 kinderen: 21, 18, 14, 8 en 3 jaar	fulltime huisvrouw
4	M	45	gehuwd	timmerman/ woonstichting
5	M	32	samenwonend, 3 kinderen: 10, 7 en 2 jaar	assistent. filiaalmanager drogist
6	M	26	samenwonend	journalist
7	V	37	samenwonend	zelfstandig ondernemer/ alternatieve geneeskunde
8	V	24	samenwonend	management-assistente glasvezel

Bijlage 5

Vragenlijst en frequenties

VRAGENLIJST

VOEDSELVERSPILLING IN HUISHOUDENS

Toelichting op de vragenlijst

Welkom bij dit onderzoek over voedselverspilling in huishoudens. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 20 minuten. Met voedselverspilling in huishoudens bedoelen we al het voedsel dat u koopt voor consumptie maar uiteindelijk niet opeet. U moet hierbij dus niet denken aan voedselresten die niet eetbaar zijn (zoals bijvoorbeeld botten, pitten en schillen).

Er wordt u een aantal vragen gesteld over hoe u over voedselverspilling in huishoudens denkt en hoe u hiermee omgaat. Het is hiervoor belangrijk om te beseffen dat we bij dit onderzoek alleen geïnteresseerd zijn in voedselverspilling **binnen** het huishouden. Verspilling in de voedselindustrie en restaurants maken geen deel uit van dit onderzoek.

Toelichting:

- Het is bij het invullen van de vragenlijst belangrijk dat u uw eigen mening geeft. Er is geen goed of fout antwoord.
- Het is belangrijk dat u alle vragen invult.
- Kruis steeds maar één antwoord aan. Wanneer u meerdere antwoorden mag aankruisen, staat dit bij de vraag vermeld.
- Daar waar lijntjes staan, kunt u zelf uw antwoord opschrijven.

Verwerking van de gegevens gebeurt anoniem. Het is voor de onderzoekers niet van belang te achterhalen van wie welke gegevens zijn. U hoeft dan ook nergens uw naam te vermelden.

Als u de vragenlijst heeft ingevuld, kunt u deze terugsturen met behulp van de bijgesloten portvrije antwoordenvelop. **Graag zo spoedig mogelijk en uiterlijk 2 mei.** Mocht u nog vragen hebben over deze vragenlijst, dan kunt u contact opnemen met Elles Janssen of Annemarie Lunenberg van bureau ResCon, tel: 020-6692540.

Voorbeeld:

Bent u een man of een vrouw? Als u een man bent, geeft u dat zo aan:

- 1 Man
 2 Vrouw

Of

Als u meerdere antwoorden mag aankruisen (in dit voorbeeld antwoord 1 en antwoord 3), dan doet u dat zo:

- 1 antwoord 1
 2 antwoord 2
 3 antwoord 3
 4 antwoord 4

Indien u uw antwoord wilt veranderen, streep dan het oude (foute) antwoord door en kruis het nieuwe antwoord aan. Eventueel kunt u voor het nieuwe antwoord nog een pijltje zetten.

~~oud antwoord~~
→ nieuw antwoord

Alvast bedankt voor uw medewerking!!

A We beginnen met een aantal vragen dat gaat over uw belangstelling voor het onderwerp voedselverspilling.

- 1 In hoeverre bent u geïnteresseerd in het voorkomen van voedselverspilling in huishoudens? **N=874**
1	heel erg geïnteresseerd	59.2%
2	een beetje geïnteresseerd	37.1%
3	niet geïnteresseerd	3.8%
- 2 Vindt u dat u voldoende weet over de mogelijkheden die u heeft om voedselverspilling in uw huishouden te voorkomen? **N=873**
1	ja, ruim voldoende	23.4%
2	ja, voldoende	47.3%
3	daar twijfel ik over	25.4%
4	nee, onvoldoende	3.6%
5	nee, ruim onvoldoende	0.3%
- 3 Hoe belangrijk is het voor u om goed geïnformeerd te zijn over de mogelijkheden voor het voorkomen van voedselverspilling in uw huishouden? **N=873**
1	heel belangrijk	36.4%
2	redelijk belangrijk	46.4%
3	niet belangrijk / niet onbelangrijk	13.4%
4	redelijk onbelangrijk	2.6%
5	heel onbelangrijk	1.1%

- 4 Als u een rapportcijfer zou moeten geven voor de mate waarin anderen (dan uzelf) aan het voorkomen van voedselverspilling doen, waarbij een 1 staat voor 'er wordt niks aan gedaan' en een 10 staat voor 'er wordt alles aan gedaan'. **N=868**

Welk cijfer zou u dan geven?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

gemiddeld rapportcijfer: 6,03 (range 1 – 10)

B. Hierna volgt een aantal vragen over wat u van voedselverspilling vindt.

- 5 In hoeverre bent u het eens met de volgende uitspraken:

	helemaal mee eens	grotendeels eens	neutraal	grotendeels oneens	helemaal oneens
voorkomen van voedselverspilling in mijn huishouden is moeilijk N=874	2.4%	17.8%	18.5%	39.4%	21.9%
voorkomen van voedselverspilling in mijn huishouden kost te veel tijd N=872	1.3%	7.8%	17.8%	41.7%	31.4%
als je niet geconsumeerd voedsel in de groenbak/ gft-bak gooit is dat geen verspilling N=874	4.7%	11.8%	18.4%	31.9%	33.2%
het is voor mij belangrijk om een bijdrage te leveren aan het milieu N=874	34.6%	39.1%	19.3%	3.5%	3.4%
ik kan veel geld besparen door geen voedsel te verspillen N=874	37.0%	39.7%	14.8%	6.2%	2.4%

	helemaal mee eens	grotendeels eens	neutraal	grotendeels oneens	helemaal oneens
voorkomen van voedselverspilling in mijn huishouden kost te veel moeite	1.0%	6.5%	19.5%	41.0%	32.0%
als ik voedselverspilling in mijn huishouden voorkom, geeft me dat een goed gevoel N=873	36.8%	38.6%	16.6%	4.9%	3.1%
al die aandacht voor het verspillen van voedsel vind ik overdreven N=873	1.8%	6.0%	19.7%	36.8%	35.7%
als ik voedselverspilling in mijn huishouden voorkom, wordt dat door de mensen in mijn omgeving gewaardeerd N=874	7.4%	19.5%	55.7%	13.3%	4.1%
als ik voedselverspilling voorkom, kost mij dat meer geld dan dat het oplevert N=873	3.3%	4.7%	19.7%	38.4%	33.9%
al het eten dat je koopt en niet opeet, is verspilling N=874	54.3%	31.7%	7.4%	4.0%	2.5%
er zou veel meer aandacht besteed moeten worden aan het vermijden van voedselverspilling N=873	36.2%	39.4%	19.8%	2.9%	1.7%

	helemaal mee eens	grotendeels eens	neutraal	grotendeels oneens	helemaal oneens
voorkomen van voedselverspilling draagt nauwelijks bij aan een beter milieu N=873	4.4%	9.2%	29.6%	33.4%	23.5%
<hr/>					
6	Welke partijen zijn in welke mate verantwoordelijk voor het tegengaan van voedselverspilling?				
	in sterke mate	in geringe mate	nauwelijks / niet		
het huishouden zelf N=872	83.8%	14.4%	1.7%		
de overheid N=865	27.2%	50.8%	22.1%		
de gemeente N=861	20.6%	49.9%	29.5%		
de winkeliers N=868	48.6%	37.9%	13.5%		
de producenten N=867	52.0%	34.0%	14.0%		

C. Nu volgt er een paar vragen over uw eigen gedrag.

Met voedselverspilling in huishoudens bedoelen we al het voedsel dat u koopt voor consumptie maar uiteindelijk niet opeet. U moet hierbij dus niet denken aan voedselresten die niet eetbaar zijn (zoals bijvoorbeeld botten, pitten en schillen).

- 7 Hoe vaak per week gooit u zelf
zuivelproducten weg	keer per week	N=853
	<i>gemiddeld 0,24 keer per week (range 0 – 4)</i>	
brood weg	keer per week	N=854
	<i>gemiddeld 0,53 keer per week (range 0 – 9)</i>	
groenten en fruit weg	keer per week	N=854
	<i>gemiddeld 0,58 keer per week (range 0 – 5)</i>	
bereid voedsel weg	keer per week	N=861
	<i>gemiddeld 1,23 keer per week (range 0 – 9)</i>	
- 8 Als u een inschatting zou maken van het totale gewicht van het voedsel dat u zelf per week weggooit, hoeveel denkt u dan dat dit is? **N=854**
- gram per week
gemiddeld 402,78 gram per week (range 0 – 5000)
- 9 Hoeveel doet u aan het voorkomen van voedselverspilling? **N=874**
1	zeer veel	24.6%
2	veel	44.3%
3	een beetje	25.4%
4	weinig	4.5%
5	niets	1.3%
- 10 Doet u daar meer aan dan andere personen in uw huishouden? **N=874**
1	veel meer	6.8%
2	meer	17.8%
3	gelijk	45.8%
4	minder	1.6%
5	veel minder	0.1%
6	n.v.t., ik ben alleen	27.9%

- 11 Heeft u in het verleden al eens geprobeerd om voedselverspilling in uw huishouden te voorkomen? **N=868**
1	ja	76.6%
2	nee	23.4%
- 12 Heeft u dat tot op heden vol kunnen houden? **N=664**
1	ja, → ga door naar vraag 14	87.2%
2	nee	12.8%
- 13 Zo nee, waarom heeft u het niet vol kunnen houden? (*meerdere antwoorden mogelijk*) **N=85**
☐	1	het kost me teveel moeite	4.7%
☐	2	ik denk er niet steeds aan	61.2%
☐	3	mijn gezinsleden werken niet mee	27.1%
☐	4	ik vind het onzin	0.0%
☐	5	anders, namelijk _____	24.7%
- te grote verpakking (7x), moeilijk in te schatten (3x)
ik ben alleen (3x), over datum (2x),
onvoorziene omstandigheden (2x), bang te weinig te hebben,
koop te makkelijk bij, niet alles is bruikbaar,
sommige ingrediënten eet je niet vaak, maar moet je wel kopen.*
- 14 Per persoon wordt ieder jaar gemiddeld ongeveer 40-60 kg voedsel weggegooid. Gooit u zelf meer of minder dan dit gemiddelde weg? **N=872**
1	meer	2.2%
2	ongeveer evenveel	14.8%
3	minder	75.1%
4	geen idee	7.9%
- 15 We noemen hieronder een aantal producten. Hoeveel kilo denkt u dat in Nederland gemiddeld per persoon per jaar weggegooid wordt? **N=771**
- kilo zuivelproducten per persoon per jaar
geschat gewicht: 17,47 kilo (range 0 – 1000)
- kilo brood per persoon per jaar
geschat gewicht: 17,08 kilo (range 0 – 500)
- kilo groenten en fruit per persoon per jaar
geschat gewicht: 23,78 kilo (range 0 – 700)

..... kilo bereid voedsel per persoon per jaar
geschat gewicht: 31,27 kilo (range 0 – 1000)

16 Als u voedsel in uw huishouden weggooit, wat is hiervan dan de reden?

	komt vaak voor	komt soms voor	komt nooit voor
het voedsel is bedorven N=873	10.0%	65.2%	24.9%
ik vertrouw de kwaliteit van het voedsel niet meer N=874	9.7%	71.6%	18.6%
de THT (tenminste houdbaar tot) datum is verstreken N=874	13.0%	60.4%	26.5%
het voedsel is niet meer lekker N=874	6.8%	57.6%	35.7%
ik heb geen zin in kliekjes N=874	7.9%	29.5%	62.6%
er is te weinig om het te bewaren N=873	21.1%	44.4%	34.5%
ik weet niet wat ik er nog mee kan N=872	7.2%	37.0%	55.7%
de TGT (te gebruiken tot) datum is verstreken N=871	10.4%	60.2%	29.4%

	komt vaak voor	komt soms voor	komt nooit voor
ik heb teveel gekocht N=872	8.8%	46.8%	44.4%
ik heb teveel klaar gemaakt N=873	13.1%	54.3%	32.6%

17 Als u teveel voedsel inkoop, wat is hiervan dan meestal de reden?

	komt vaak voor	komt soms voor	komt nooit voor
vanwege een tijdelijke prijsverlaging van het product N=870	12.6%	52.1%	35.3%
vanwege een '2 voor de prijs van 1' aanbieding N=872	14.0%	53.7%	32.3%
omdat ik het product niet in kleinere verpakkingen kon kopen N=872	25.2%	49.0%	25.8%
omdat ik bang was dat ik te weinig zou hebben N=873	12.1%	51.4%	36.4%
omdat ik geen boodschappenlijstje gemaakt had N=874	7.9%	31.8%	60.3%
omdat ik niet kon inschatten hoeveel ik nodig had N=873	7.0%	52.6%	40.4%
omdat ik er niet bij stil sta hoeveel ik nodig heb N=874	4.6%	35.2%	60.2%

- 18 Op vrijwel alle verpakte voedingsmiddelen staat een THT (tenminste houdbaar tot) datum. Wat doet u als deze datum overschreden is? **N=863**
1	ik gooi het product weg	25.6%
2	ik kijk of het product nog goed is en eet het dan toch op	72.7%
3	ik let niet op de THT-datum	1.7%
- D De volgende vragen gaan over hoe u staat tegenover het voorkomen van voedselverspilling binnen uw huishouden**
- 19 Denkt u dat het mogelijk is om in uw huishouden meer te doen aan het voorkomen van voedselverspilling? **N=874**
1	ja, heel veel meer	4.5%
2	ja, veel meer	18.6%
3	ja, een beetje	31.2%
4	ja, maar weinig	22.8%
5	nee, niets → ga door naar vraag 21	22.9%
- 20 Denkt u dat het u zou lukken om (nog) meer aan het voorkomen van voedselverspilling in huishouden te doen (als u dat zou willen)? **N=672**
1	ja, dat zou mij zeker lukken	13.5%
2	ja, dat zou mij waarschijnlijk lukken	54.3%
3	ik twijfel of mij dat zou lukken	25.6%
4	nee, dat zou mij waarschijnlijk niet lukken	6.1%
5	nee, dat zou mij zeker niet lukken	0.4%
- 21 Bent u van plan om in de toekomst meer te doen aan het voorkomen van voedselverspilling in uw huishouden? **N=867**
1	ja, zeker	20.8%
2	ja, waarschijnlijk wel	36.3%
3	ik twijfel	11.3%
4	nee, waarschijnlijk niet	12.0%
5	nee, zeker niet	1.5%
6	niet van toepassing, ik verspil geen voedsel	18.1%

22 Hieronder staan maatregelen om voedselverspilling te voorkomen. Kunt u aangeven in welke mate u voor uzelf mogelijkheden ziet om voedselverspilling te voorkomen?

	in zeer grote mate	in behoorlijke mate	in redelijke mate	in kleine mate	in zeer kleine mate
als de THT (tenminste houdbaar tot) datum op de verpakking nadert of bereikt is zelf bepalen of het voedsel nog geconsumeerd kan worden N=871	34.3%	30.0%	20.6%	7.6%	7.6%
vaker boodschappen doen N=871	15.2%	17.8%	29.6%	20.2%	17.2%
een boodschappenlijstje maken voordat ik boodschappen ga doen N=870	31.8%	24.0%	17.1%	10.9%	16.1%
niet meer kopen dan nodig is N=873	35.7%	26.2%	21.6%	9.3%	7.1%
beter nadenken over wat ik echt nodig heb N=872	32.0%	29.0%	20.4%	8.8%	9.7%
het invriezen of gekoeld bewaren van producten N=873	40.2%	26.7%	16.0%	8.0%	9.0%
porties op maat kopen N=860	25.6%	28.3%	23.5%	13.1%	9.5%
de maaltijd aanpassen aan wat er nog in huis aan verse (kort houdbare) producten beschikbaar is N=872	32.3%	33.1%	20.1%	7.8%	6.7%

	in zeer grote mate	in behoorlijke mate	in redelijke mate	in kleine mate	in zeer kleine mate
kleinere hoeveelheden voedsel tegelijk inkopen N=873	25.7%	28.8%	24.2%	12.5%	8.9%
porties op maat bereiden N=873	29.3%	28.5%	24.4%	9.9%	7.9%
23 Hieronder staat een aantal maatregelen of omstandigheden die u misschien zouden helpen om minder voedsel te verspillen. In hoeverre denkt u dat deze maatregelen ook echt zouden helpen?					
	helpt zeker	helpt waarschijnlijk	helpt misschien	helpt waarschijnlijk niet	helpt zeker niet
als ik handige tips krijg om voedselverspilling te voorkomen N=872	28.7%	27.8%	30.3%	8.7%	4.6%
als ik gestimuleerd word door anderen in mijn omgeving N=872	16.5%	23.6%	32.5%	18.2%	9.2%
als in de supermarkt kleinere verpakkingseenheden worden aangeboden N=874	41.4%	24.7%	22.7%	7.1%	4.1%
als ik meer zou weten over voedselverspilling N=871	19.9%	21.4%	35.1%	14.8%	8.8%
als er vaker op gewezen wordt in winkels N=872	22.7%	23.7%	30.8%	14.4%	8.3%

	helpt zeker	helpt waarschijnlijk	helpt misschien	helpt waarschijnlijk niet	helpt zeker niet
als de gemeente mensen zou gaan belonen voor het actief vermijden van voedselverspilling N=871	21.7%	23.5%	28.6%	14.6%	11.6%
als de gemeente mensen (bijvoorbeeld financieel) zou gaan bestraffen wanneer er teveel voedsel verspild wordt N=872	12.5%	14.0%	27.6%	23.5%	22.4%
als winkeliers concrete tips zouden geven over hoe verspilling tegen te gaan N=872	24.1%	27.4%	32.8%	9.7%	6.0%
als er meer aandacht aan besteed wordt op scholen N=871	31.9%	32.4%	25.9%	6.2%	3.6%
als de overheid via de media meer aandacht zou besteden aan voedselverspilling N=873	24.3%	33.2%	31.2%	7.0%	4.4%
als er informatie verstrekt zou worden over wat de gevolgen zijn van voedselverspilling voor het milieu N=872	26.7%	32.7%	30.5%	6.1%	4.0%

	helpt zeker	helpt waarschijnlijk	helpt misschien	helpt waarschijnlijk niet	helpt zeker niet
als er informatie verstrekt zou worden over hoe er door het beperken van voedselverspilling geld zou kunnen worden bespaard N=873	34.0%	34.7%	25.1%	3.4%	2.7%
als er op tv via kookprogramma's aandacht wordt besteed aan het voorkomen van voedselverspilling N=873	27.9%	31.5%	30.8%	5.7%	4.0%

24 Als het gaat om het geven van informatie over hoe voedselverspilling tegen te gaan.

a) Van wie zou u de informatie bij voorkeur ontvangen?

	voorkeur	geen voorkeur	liever niet
overheid N=860	33.4%	44.3%	22.3%
gemeente N=850	26.0%	50.7%	23.3%
winkeliers / supermarkt N=863	56.8%	34.3%	8.9%
Voedingscentrum N=854	52.8%	38.1%	9.1%

anders, namelijk:

zelf opletten (5x), school (3x), familie/vrienden (3x), media (3x), producenten (2x), opvoeding, diëtist, heeft met geld te maken, ervaringsdeskundige, huis-aan-huisfolder, huisarts, informatie helpt niet, maakt niet uit.

b) Hoe zou u de informatie bij voorkeur ontvangen?

	voorkeur	geen voorkeur	liever niet
op de verpakking van een product N=866	69.5%	24.1%	6.4%
via de TV N=863	48.0%	37.9%	14.1%
via de radio N=848	22.9%	56.5%	20.6%
via een krant / tijdschrift N=850	39.8%	47.6%	12.6%

	voorkeur	geen voorkeur	liever niet
via een folder N=854	46.1%	37.9%	15.9%
via het internet N=850	36.8%	44.4%	18.8%

anders, namelijk:

persoonlijk bij supermarkten (4x), school (3x), zelf opletten (2x), buurtcentra, recepten, informatieblad van de overheid, mailing, op alle fronten, telefonisch, vrienden.

E Tot slot hebben we nog een aantal vragen over uw persoonlijke situatie

25 Wie in uw huishouden doet meestal de inkoop van de voedselproducten? **N=874**

1	ikzelf	83.3%
2	mijn partner	26.0%
3	mijn kinderen	0.3%
4	een huisgenoot	1.5%
5	anders, namelijk..... <i>mijn zus, moeder, ouders.</i>	0.7%

26 Wie in uw huishouden bereidt meestal het voedsel? **N=874**

1	ikzelf	75.1%
2	mijn partner	29.1%
3	mijn kinderen	0.2%
4	een huisgenoot	1.6%
5	anders, namelijk..... <i>mijn zus, moeder, verschillend.</i>	0.8%

27	Wat is uw geslacht?	N=873
	1 man	37.8%
	2 vrouw	62.2%
28	Wat is uw leeftijd?	N=874
	20 – 40 jaar	28.0%
	41 – 60 jaar	42.7%
	60> jaar	29.3%
29	Wat is uw hoogst voltooide opleiding?	N=872
	1 basisonderwijs / lagere school	5.0%
	2 LBO / VBO / VMBO (kader- en beroepsgerichte leerweg)	13.4%
	3 MAVO / VMBO (theoretische en gemengde leerweg)	13.8%
	4 MBO	27.8%
	5 HAVO / VWO / WO-propedeuse	10.3%
	6 HBO / WO-bachelor of kandidaats	23.4%
	7 WO-doctoraal of master	6.3%
30	Hoe is uw huishouden samengesteld? Bent u...	N=874
	1 alleenwonend	27.9%
	2 alleenstaand met kinderen	6.4%
	3 samenwonend met partner, geen kinderen	32.2%
	4 samenwonend met partner, wel kinderen	28.0%
	5 samenwonend met huisgenoten	2.7%
	6 anders	2.7%
31	Uit hoeveel personen bestaat uw huishouden in totaal?	N=874
	1 persoon	27.9%
	2 personen	38.3%
	3 – 4 personen	27.7%
	5 en meer personen	6.1%

32 Hoeveel dagen per week besteedt u aan een (on)betaalde baan? **N=871**

geen dagen	27.2%
1 – 2 dagen	12.3%
3 – 4 dagen	22.6%
meer dan 4 dagen	37.9%

33 Hoeveel uren per week besteedt u aan een (on)betaalde baan? **N=874**

0 uren	26.1%
1 t/m 16 uren	20.4%
17 t/m 32 uren	22.8%
meer dan 32 uren	30.8%

Hartelijk bedankt voor het invullen van de vragenlijst!

Eventuele opmerkingen met betrekking tot de vragenlijst kunt u hier opschrijven:
